

Anka Mišetić, Geran-Marko Miletić, Sara Ursić

VITALNI GRADOVI

Pogled iz perspektive stručnjaka
u gradskim upravama

Centar za
urbane i ruralne studije

Biblioteka **Centra za urbane i ruralne studije**

- K n j i g a 3 -

VITALNI GRADOVI
Pogled iz perspektive stručnjaka
u gradskim upravama

Biblioteka **Centra za urbane i ruralne studije**

– Knjiga 3 –

VITALNI GRADOVI

Pogled iz perspektive stručnjaka u gradskim upravama

Nakladnik:

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Marulićev trg 19/l., Zagreb; tel.: 4886800; faks: 4828296; ured@pilar.hr; www.pilar.hr

Za nakladnika:

dr. sc. Vlado Šakić

Voditeljica Centra za urbane i ruralne studije:

dr. sc. Maja Štambuk

Recenzenti:

dr. sc. Ognjen Čaldarović

dr. sc. Ivan Rogić

Lektorica:

Mirna Vaupotić-Murati

Oblikovanje korica:

Zlatko Rebernjak

(Grafički studio Forma Ultima)

Ilustracija na naslovnici:

© Maro Murati (8 godina)

Grafička priprema:

Jelena Marčetić

ITG, Zagreb

Prosinac 2012.

Ova studija nastala je u sklopu projekta „Socijalna održivost i procesi
urbane transformacije u hrvatskim gradovima“ koji finančira
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 827432

ISBN 978-953-6666-95-9

Copyright © 2012. – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Autori:

Anka Mišetić

Geran-Marko Miletić

Sara Ursić

VITALNI GRADOVI

Pogled iz
perspektive stručnjaka
u gradskim upravama

INSTITUT DRUŠTVENIH ZNANOSTI IVO PILAR

Zagreb, 2012.

SADRŽAJ

PREDGOVOR ILI ZAŠTO GOVORITI O „VITALNIM GRADOVIMA“?	7
UVOD	9
O ISTRAŽIVANJU	17
O ISPITANICIMA	21
REZULTATI ISTRAŽIVANJA	25
<i>Opće prilike u gradu</i>	27
<i>Prostorni otisak urbane transformacije</i>	31
<i>Promjene u gradskoj jezgri</i>	39
<i>Komunalna opremljenost grada</i>	41
<i>Socijalni problemi u gradu</i>	46
<i>Stanje urbanog okoliša</i>	48
<i>Kvaliteta života – subjektivna procjena</i>	51
<i>Perspektiva gradskog gospodarstva</i>	59
<i>Okvir za razvoj grada</i>	67
<i>Socijalna održivost</i>	76
ZAKLJUČAK	87
Literatura	93
PRILOZI	95
<i>Sumarni tablični pregled rezultata</i>	97
<i>Usporedni tablični pregled rezultata za tri kategorije gradova</i>	119
BILJEŠKE O AUTORIMA	145

PREDGOVOR ILI ZAŠTO GOVORITI O „VITALNIM GRADOVIMA“?

Promatrajući stare gradske jezgre i njihovu ljepotu koja je, unatoč nerijetkim situacijama propadanja i nebrige, još uvijek nedvojbena, pitamo se: je li moguće uspješno oživjeti staro „srce“ grada? Već i samo pitanje nosi sa sobom neku vrstu obveze prema urbanoj baštini. Često i nove gradske četvrti u promatrača izazivaju slično pitanje: hoće li ovaj dio grada ikada zaživjeti? Obveza koju prepoznajemo u ovom pitanju odnosi se na dobro planiranje i razvijanje onoga što sami, kao suvremenici, u gradu stvaramo. Korijen obaju pitanja, kao i naših želja povezanih s načinom na koji se gradovi razvijaju, možemo tražiti u ideji da grad ima onoliko smisla koliko je živ i koliko može i hoće poticati život. Pojam vitalnoga grada danas susrećemo kroz različite projekte europskih urbanih politika (*vital cities*), ali on je već dugo prisutan u stručnom diskursu, ponajprije kroz pojam revitalizacije, kojim se nastoјi gradskim strukturama vratiti (izgubljena) vitalnost. Na tom tragu, iz riječi koja označuje *proces* apostrofiramo korijen da bismo označili poželjno *stanje*, cilj kojem teži uspješna transformacija grada. No „biti vitalan“ za grad ne znači samo stvaranje djelotvornog odnosa prema prošlome i stalnu obnovu onoga što smo naslijedili iz prošlih razdoblja već i sposobnost grada za organizacijom života sada i ovdje, što je pretpostavka uspješna razvoja. Te dvije zadaće, od kojih se jedna brine o „starome“, a druga o „novome“ što nastaje u gradu, ne odnose se samo na fizičku već i na socijalnu strukturu: uključuju živu zajednicu, način života, ideje i vrijednosti, socijalni identitet, tradiciju i vanjske (danas globalne) utjecajce. Stoga sve češće govorimo o „socijalno održivom“ razvitku grada, konceptu koji povezuje uspješne fizičke i socijalne transformacije urbanih sredina. Riječ je o kompleksnoj, multidisciplinarnoj /transdisciplinarnoj/ zadaći koja uključuje znanja i aspiracije različitih socijalnih aktera. Drugim riječima, poželjan rezultat urbane transformacije bio bi vitalan grad, grad koji omogućuje kvalitetan život sada, ali i grad koji je sposoban revitalizirati strukture naslijedene iz prošlosti. Raspravu o urbanim transformacijama hrvatskih gradova započinjemo ovom knjigom, s nadom da ćemo je što skorije upotpuniti serijom sličnih publikacija na temelju istraživanja u koja ćemo uključiti i drugi važne aktere razvoja grada: civilni sektor, neovisne stručnjake, gospodarstvenike... Željeli bismo, koliko je više moguće, kroz socio-lošku analizu doprinijeti ostvarenju cilja – da hrvatski gradovi u što većoj mjeri postanu vitalni gradovi, da ostvare svoj potencijal, revitaliziraju „zatečene“ fizičke i socijalne strukture i uspješno generiraju nove. Ili, doslovno rečeno, u punom značenju riječi „vitalan“ – da budu gradovi „koji su puni života, životne snage, otporni i životvorni“ (Hrvatski jezični portal).

Autori

UVOD

UVOD

Budućnost grada često je povezana s raspravama o njegovoj sposobnosti da tijekom duge povijesti uspješno odgovara na društvene, kulturne i tehnološke promjene koje potiču njegov razvoj u različitim smjerovima, ali i da autonomno uzvraća poticajima usmjerenim prema oblikovanju različitih sektora. Primjerice, klasično urbanosociološko pitanje „mjere grada“ zasigurno nije novost, premda ga okolnosti i transformacije suvremenog društva naglašeno stavljuju u fokus suvremene znanosti. Tradicija društveno-humanističke misli bogata je razmišljanjima i idejama o idealnom gradu kao okviru za sretan i ugodan život, njegovoj pravoj veličini, funkciji, načinu organizacije i upravljanja. Znanstvenici se slažu da ova pitanja danas zahtijevaju interdisciplinaran pristup i suradnju sociologa, ekonoma, urbanih geografa, planera, urbanista, arhitekata i svih drugih struka koje se na različite načine bave oblikovanjem grada, prelazeći tradicionalne granice svojih disciplina i nastojeći kroz sinergiju zajednički doprinijeti razumijevanju kompleksnih urbanih procesa (Pacione, 2003.; Bentley, 2002.; Soja, 2003.). Riječ je o posljedicama koje izaziva pomak iz industrijskog u postindustrijsko, iz modernog u postmoderno društvo, a koje su promijenile poimanje prostora, pa i grada kao socioprostornog fenomena. S tim je povezano i pitanje o osnovnim načelima planiranja grada. Ovu promjenu Harvey (1990.) opisuje kao napuštanje modernističke ideje o planiranju i razvoju, usmjerenju na planove velikih razmjera, tehnološki racionalne i učinkovite. „Postmodernizam njeguje, naprotiv, konцепцију urbane grada kao nužno fragmentirane, ‘palimpsest’ prošlih oblika nadodanih jedan na drugi i ‘kolaž’ sadašnjih uporaba, od kojih mnoge mogu biti efemerne“ (Harvey, 1990:66). Nadalje, Harvey vidi razliku u tome što se postmodernistički koncept grada okreće od *planiranja grada* prema *urbanom dizajnu*, kojemu je karakteristika osjetljivost na lokalnu tradiciju i povijest, specifičnost želja, potreba, mašte, a u fizičkom smislu rezultat su visokopersonalizirani prostori grada i eklekticizam arhitektonskih stilova. Kako je proces globalizacije napredovao, spomenuta osjetljivost na lokalni kontekst dobila je na važnosti u svim područjima razvoja. Početak 21. stoljeća suočio nas je s društвom brze transformacije, a modernizacijski procesi poput urbanizacije i industrializacije dobili su novo ubrzanje i nove rasplate zahvaljujući rastućoj globalizaciji i rapidnom tehnološkom razvoju, osobito kada je riječ o komunikacijskim tehnologijama. U knjizi *Urbano društvo na početku 21. stoljeća* Čaldarović (2011.) daje osvrt na novije tendencije u razvoju urbane socio-logije i razmatra neke teorijske pojmove ključne za razumijevanje suvremenih urbanih pitanja, apostrofirajući snažan utjecaj novih informacijskih tehnologija koje su promijenile poimanje prostora i vremena te omogućile nove komunikacijske

modelle – što drastično mijenja i način života u suvremenom urbaniziranom svijetu. Izravna je to posljedica činjenice da je urbani okoliš u kojem živimo komunikacijski orientiran, a nove tehnološke mogućnosti značajno mijenjaju i kvantitetu i kvalitetu socijalnih odnosa i interakcija u urbaniziranom svijetu. Stoga autor s pravom ističe važnost razumijevanja posljedica koje uvođenje novih tehnologija ima na društveni život grada. Štoviše, kompleksnost suvremenog urbanog društva očituje se u međusobnoj povezaniosti tehnologije, telekomunikacija, ekonomije, globalizacije, umrežavanja i drugih spomenutih procesa koji su obilježili svijet na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće. Promjene koje nova globalizirana ekonomija donosi očituju se i u načinu proizvodnje (postfordizam), u odnosima grada i regije koja mu gravitira te potrebom za novim, adekvatnim načinima/modelima upravljanja. Uspoređujući otisak koji je industrijalizam upisao u grad devetnaestog stoljeća s promjenama koje je postindustrijalizam/postmodernizam unio u grad kasnog dvadesetog stoljeća, Pacione podsjeća na šest točaka te rekonstrukcije, kako ih navodi Soja (Soja, 1995., u Pacione, 2009: 64): (1) restrukturiranje ekonomske baze urbanizacije povezano s fundamentalnim promjenama u organizaciji i tehnologiji industrijske proizvodnje i prateća društvena i prostorna podjela rada; (2) oblikovanje globalnog sistema svjetskih gradova, povezano s procesom glokalizacije, koji označuje globalizaciju lokalnog i istodobnu lokalizaciju, tj. prilagodbu globalnog na lokalne uvjete; (3) radikalno restrukturiranje urbanih formi, što je kao posljedicu imalo stvaranje velikog broja neologizama (eng. *megacity, outer city, edge city, metroplex, technoburb, post-suburbia, technopolis, heteropolis, exopolis*); (4) mijenjanje socijalne strukture urbanizma, pri čemu je postmoderni urbanizam povezan s novim modelima socijalne fragmentacije, segregacijom i polarizacijom te sve većim jazom između bogatih i siromašnih; (5) pojava „zatvorenog“ grada, ogradienih rezidencijalnih područja koja su strogo nadzirana i kontrolirana, zbog čega tradicionalni mehanizmi lokalne uprave više nisu prikladni, a otvara se niz pitanja o javnom gradskom prostoru; (6) radikalna promjena u urbanim slikama/predodžbama, povezana sa slikama grada (*images of the city*) i posljedicama koje one imaju na naše ponašanje i životne stilove u postmodernom gradu, u kojemu se *hiperstvarnost* nezaustavljivo razlikuje u svakodnevni život, za razliku od modernoga grada, gdje su Hollywood ili Disneyland proizvodili hiperstvarnost kao zabavu. Ovih šest točaka mogu biti univerzalan analitički okvir za razumijevanje urbanih promjena, premda su nastale u kontekstu transformacije američkih gradova. No, i europski gradovi (posebno oni veliki) kao dio globalne urbane mreže dijele istu ili sličnu sudbinu. Stoga se i u europskom kontekstu nastoje razumjeti ove promjene i pronaći adekvatna rješenja. Odgovori na izazove suvremenih urbanih transformacija došli su kroz razvijanje novih, specifičnih pristupa kojima se nastoje rješiti pitanja i problemi urbanog okoliša. Među njima ističu se pokret *Urbana renesansa*,¹ koji je nastao u Velikoj Britaniji, te projekt *Liveable Cities*, koji je utemeljila Europska komisija.² Poticaje za oblikovanje *Urbane renesanse* tumači se kroz „(1) porast bro-

1 Između 1998. i 2002. godine *Urban Task Force* donio je izvješće *Towards an Urban Renaissance*, koje je postalo podlogom za brojne pro-urbane aktivnosti, uključujući i *Urban White Paper* (Mace, A., Hall, P., Gallent, N., 2007:53).

2 Ovaj projekt pokrenut je kako bi podržao razvoj i implementaciju „Tematske strategije o urbanom razvoju“ koju je donio EU 2006. godine.

ja osobnih automobila i povećanu prostornu pokretljivost, (2) deregulaciju procesa planiranja, (3) osnaživanje vlasničkih aspiracija, (4) slabljenje industrijalizma i razvitak ekonomije zasnovane na uslugama, (5) zoniranje grada po mjerilu male, jedinične gustoće (privatne ulice itd.), (6) manjak investicija u javni prijevoz i urbanu okoliš (Rogić i dr., 2008:11). Pokret je imao cilj osnažiti obnovu gradova, između ostalog i kroz poticanje „povratka“ u gradska središta, ali i obnovu zapuštenih gradskih područja. Kritičari su mu zamjerili oblikovanje grada po „mjerilu srednje klase“, kojoj je prilagođen gentrifikacijski obrazac obnove. Druga strana ove britanske urbane politike oblikuje se oko koncepta *regeneracije*, a ima cilj smanjiti socijalnu isključenost i poboljšati uvjete života u zapostavljenim gradskim područjima, stoga neki autori povezuju *urbanu renesansu* s načinom života i interesima srednje klase, a *urbanu regeneraciju* s rješavanjem problema radničke klase (Mace, A., Hall, P., Gallent, N., 2007:54). Projekt *Liveable Cities* usmjeren je na unapređivanje planiranja održivog upravljanja okolišem s namjerom da tako koncipirani planovi u EU-u postanu obvezni za gradove s više od 100.000 stanovnika (Zuidema, Ch., De Roo, G., 2009:1406). Ovaj projekt izravno se referira na općeprihvaćeni koncept održivog razvoja koji, u najopćenitijem smislu, uključuje ekonomsku, socijalnu i ekološku održivost. Socijalni aspekti održivosti naglasak stavljuju na razvitak koji će poticati socijalnu integraciju i kroz razvoj civilnog društva unaprijediti kohabitaciju kulturno i socijalno različitim grupama. Načela socijalno održive zajednice jesu „pravednost, različitost, povezanost, kvaliteta života i demokratsko upravljanje“ (Barron, L., Gauntlett, E., 2002.). Najčešće spominjane dimenzije socijalne održivosti u literaturi jesu: interakcija u zajednicu, socijalne mreže, participacija u zajednici, poštivanje specifičnosti *duha mjesta*, stabilnost zajednice i sigurnost (Bramley, G., Power, S., 2009:33). U potrazi za adekvatnim modelima razvoja koji će poštivati koncept održivosti, Agger (2010.) naglašava važnost prihvatanja koncepta *ekološke modernizacije*, ističući da je taj pojam istodobno koristan i kao teorijska paradigma i kao instrument okolišnih politika, ali i kao analitički pristup koji daje prikidan okvir za razumijevanje promjena u lokalnim okolišnim politikama. Pozivajući se na Hajerovu analizu, navodi četiri karakteristike ekološke modernizacije: (1) *novu ulogu države*, koja se usmjeruje na mrežno-orientirane politike i mrežnu suradnju; (2) *upravljanje putem samoregulacije* na temelju transparentnosti potrošnje resursa i utjecaja na okoliš; (3) *indirektno upravljanje*, koje omogućuje da se u zadanom okviru formiraju nove uloge i oblici suradnje; (4) *vizualizaciju* ekoloških efekata radi učinkovitijeg praćenja i provedbe strategija u programima i institucijama (Agger, 2010: 543).

Važnu dimenziju suvremenih urbanih procesa predstavlja i transformacija upravljačkih politika i pozicija, definiranje nove uloge uprave na svim razinama i novih odgovornosti te preispitivanje upravljačkih modela i njihove prilagodljivosti novim ciljevima – u prvom redu razvitku održivoga grada. Upravljanje gradom ili gradskim regijama predstavlja ponajprije političku i stratešku dimenziju, smatra Ache (2000.), a model upravljanja povezan je s promjenom unutar institucionalne strukture, osobito odnosa javnog, privatnog i polujavnog sektora, pri čemu odgovornost za stvaranje inovativne sredine više nije na *genijalnom pojedincu*, poduzetniku i inovatoru, već nastaje kao rezultat zajedničkih napora različitih lokalnih struktura i dionika. U tom smislu, bilo da je riječ o gradu bilo o gradskoj regiji,

uloga vlasti jest da omogući normativni okvir za uspostavljanje partnerskog odnosa širokog spektra lokalnih aktera koji će zajedno stvarati inovativna rješenja i s njima konkurirati na globalnoj sceni. Pojam inovacije postaje nezaobilazan kao dio odgovora na probleme suvremenih gradova, poput problema socijalne isključenosti dijela građana, zbog čega se u upravljanju razvio koncept *socijalne inovacije*.³ Socijalna inovacija shvaćena je (vidjeti u Gerometta i dr., 2005.) kao normativni i analitički koncept koji bi mogao riješiti probleme socijalne isključenosti u europskim gradovima i pružiti dobar okvir za strategije socijalne integracije. Pri tome je naglašena uloga civilnog društva kao instrumenta pomoći za rekonstrukciju socijalnih odnosa u zajednici, koji će omogućiti „isključenim“ socijalnim grupama da se integriraju u zajednicu i participiraju u svim pitanjima u javnoj sferi. Drugim riječima, društvo koje se ubrzano transformira, traži fleksibilno upravljanje i brz odgovor na nova pitanja i probleme. Zbog toga je inovacija kao dinamičan koncept stalnog traženja „novih kombinacija“ (Ache, 2000.) prikladna za suvremena društva i otvorena za kreativne odgovore. S tim je povezan i model upravljanja „kreativni gradovi“, koji se često primjenjuje u donošenju razvojnih politika i strategija (Costa i dr., 2007.), a koji se temelji na prepoznavanju važnosti znanja i inovacija kao temelja kompetitivnosti i privlačnosti neke zajednice. U temelju ovog koncepta jest promocija kulturnih aktivnosti u gradovima (kulturni kvartovi, umjetnost, kultura mladih, kulturna industrija i sl.), realizacija kojih je usko povezana s konceptom socijalne i kulturne održivosti.

Kakva je uloga grada u društvu i što od njega očekujemo danas - stara su pitanja na koje odgovore dobivamo kroz nove teorijske koncepte kojima se opisuju kvaliteta života, održivost ili prikladnost za život (eng. *quality of life, sustainability, liveability*). Kriteriji održivog grada ili grada prikladnog za život ljudi na početku 21. stoljeća, slaže se većina autora, temelje se na **zdravom okolišu, socijalnoj i kulturnoj održivosti, efikasnoj infrastrukturi, dobroj komunikaciji i dijalu-gu svih dionika** u procesima donošenja važnih upravljačkih odluka te poticanju **inovativnosti i kreativnosti** kao okvira za održivi razvoj.

Premda počesto na rubu globalnih zbivanja, i hrvatski su gradovi u zadnja dva desetljeća, uz ove općenite promjene, prolazili i burno razdoblje rata i tranzicije. Na urbane transformacije u Hrvatskoj svakako je utjecalo nekoliko čimbenika: specifičnost hrvatske urbane mreže, promjene političkog i ekonomskog sustava, ratna razaranja i socijalne posljedice rata te pojava novih društvenih aktera ključnih za urbane promjene. Promjene su brže i vidljivije u većim gradovima, bilo da je riječ o temi odnosa metropole i ostalih gradova u mreži (Rogić, Mišetić, 1999.), modelima razvoja hrvatskih gradova (Rogić i dr., 2002., Mišetić, Miletić, 2007.), politici revitalizacije i obnove gradskih središta i konfliktima koje su izazvale prve naznake gentrififikacije (Svirčić Gotovac, 2010., Mišetić, Ursić, 2009., Čaldarović, Šarinić, 2009., Seferagić, 2008.). No, i brojni srednji i mali gradovi također su zahvaćeni navedenim promjenama i procesima koji traže primjerene odgovore sukladne navedenim kriterijima za održivi razvoj. Analizirajući proces urbanizacije

³ SINGOCOM jest akronim za istraživačke projekte pod nazivom: “Social innovation, governance and community building”, utemeljene od Europske komisije unutar Framework V, Targeted Socio-economic Research Programme (Gerometta i dr., 2005.).

u Hrvatskoj, Rogić (2000.) u knjizi Tehnika i samostalnost govori o „u/osporenoj urbanizaciji“, glavnim karakteristikama koje označuje malobrojnost gradova i dominaciju malih gradova u urbanoj mreži, povezujući s time i razvojna ograničenja koja su usmjerila i obilježila urbanizacijske procese: „odsutnost viška djelatnosti i inicijativa“, „razrijeđene poduzetničke i profesionalne elite“ i „neukorijenjenost lika stranca“.

Uzimajući u obzir navedene spoznaje, ova knjiga nastala je na temelju istraživanja stavova o stanju i prilikama u hrvatskim gradovima, ali i mogućnostima da se formulira prihvatljiv okvir za njihov daljnji razvitak, uspoređujući sličnosti i razlike između triju skupina gradova hrvatske urbane mreže: velikih, srednjih i malih. Pogled iz perspektive stručnjaka svoju pravu vrijednost dobiva tek kada se stavi u kontekst s razmišljanjima drugih socijalnih aktera zainteresiranih za grad: u prvom redu građana, ali i neovisnih stručnjaka, gospodarstvenika, poduzetnika, udruga civilnog društva, političara i drugih. No njegova vrijednost već je i u činjenici što je riječ o mišljenju profesionalaca zaposlenih u gradskoj upravi, koji na temelju svog znanja i stručnosti svakodnevno donose odluke važne za funkciranje i razvoj grada te na temelju svoje profesionalne pozicije aktivno sudjeluju u procesima njegove transformacije.

O ISTRAŽIVANJU

Istraživanje „Socijalna održivost i procesi urbane transformacije u Hrvatskoj“ provedeno je od ožujka do svibnja 2011. godine. Podaci su prikupljeni metodom *online* ankete uz pomoć alata *SurveyMonkey.com*. Zamolba za sudjelovanje u istraživanju s linkom na mrežnu stranicu gdje se nalazio upitnik poslana je putem e-pošte, a naknadno su u nekoliko navrata, putem e-pošte i telefona, ispitanici poticani da ispunе anketni upitnik.

Kao što je naznačeno, specifičnost ovoga istraživanja jest u fokusiranju na upravljačku strukturu; naime, o gradu su bili pozvani govoriti pročelnici gradskih ureda. Riječ je, dakle, o akterima koji su profesionalno zainteresirani za grad i kojima je upravljanje pojedinim sektorima gradskog života svakodnevna zadaća. Budući da ovako definirana populacija ima relativno malo članova, plan je bio u istraživanje uključiti sve pročelnike gradskih ureda u svim gradovima u Republici Hrvatskoj.

Poziv za sudjelovanje u istraživanju poslan je na ukupno 394 adrese, odnosno kontaktirano je 394 pročelnika gradskih ureda u 121 gradu u Hrvatskoj.⁴ Anketne upitnike ispunio je 241 ispitanik, što znači da je anketni odziv bio visokih 61,2%. Pritom je od 121 uključenoga grada, iz njih 90 sudjelovalo barem jedan ispitanik.⁵

Za potrebe analize gradovi su u Hrvatskoj, s obzirom na njihovu veličinu, odnosno broj stanovnika, podijeljeni u tri kategorije: veliki, srednji i mali. Oslanjajući se na već prihvaćene klasifikacije (Zimmermann, 1999.), pri definiranju malih gradova osnovni kriterij bio je podatak da broj stanovnika u središnjem naselju ne prelazi 10.000 stanovnika (Miletić, 2005.). S druge strane kategorija "veliki gradovi" obuhvatila je četiri makroregionalna centra: Zagreb, Split, Rijeku i Osijek (Tablica 1). Svi ostali gradovi ušli su u kategoriju "srednji gradovi". Imajući na umu ovu tipologiju, najveći odziv ispitanika bio je u velikim gradovima – oko 78%, dok je u malim i srednjim gradovima odziv bio oko 59%.

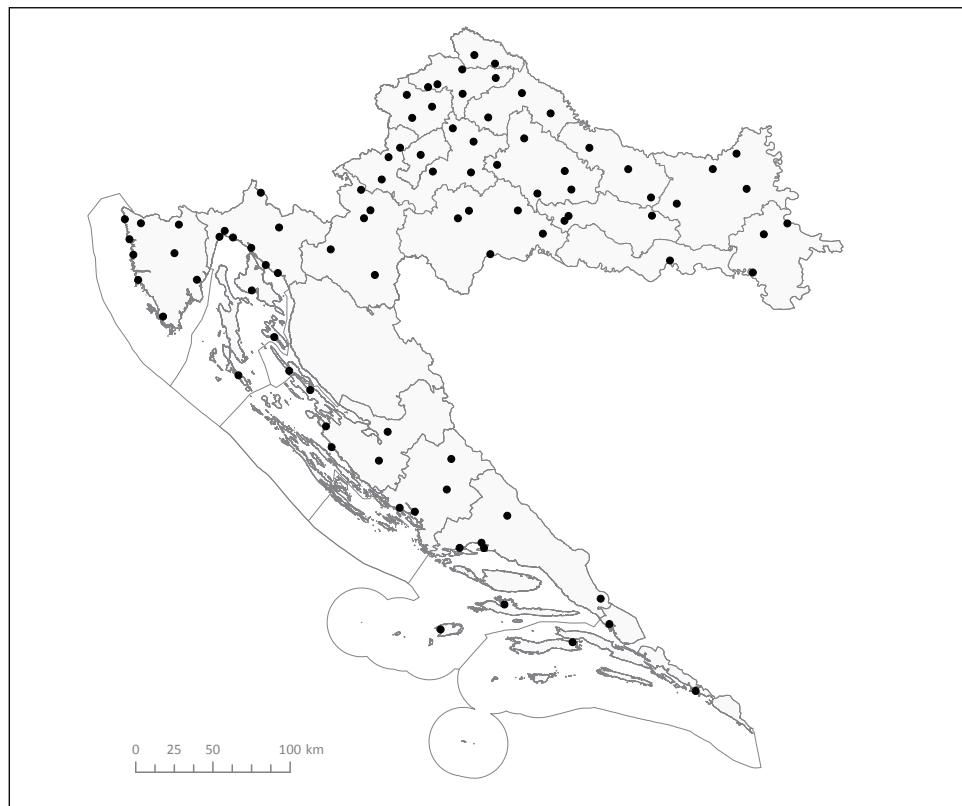
4 U vrijeme istraživanja u Hrvatskoj je status grada imalo 127 jedinica lokalne samouprave, a u istraživanju su uključene samo one jedinice u kojima se s pročelnicima moglo komunicirati putem elektroničke pošte.

5 Gradovi čiji su stručnjaci sudjelovali u istraživanju: Beli Manastir, Belišće, Benkovac, Bjelovar, Buje, Buzet, Crikvenica, Čabar, Čakovec, Čazma, Daruvar, Delnice, Drniš, Dubrovnik, Duga Resa, Đurđevac, Garešnica, Grubišno Polje, Hrvatska Kostajnica, Ivanec, Ivanić-Grad, Jastrebarsko, Karlovac, Kastav, Kaštela, Knin, Komiža, Koprivnica, Korčula, Kraljevica, Krapina, Križevci, Krk, Kutina, Kutjevo, Labin, Lepoglava, Lipik, Ludbreg, Mali Lošinj, Našice, Nin, Novalja, Novi Marof, Novi Vinodolski, Novigrad, Novska, Obrovac, Ogulin, Opatija, Orahovica, Osijek, Ozalj, Pag, Pakrac, Pazin, Petrinja, Ploče, Poreč, Prelog, Pula, Rab, Rijeka, Rovinj, Samobor, Sinj, Sisak, Slatina, Slavonski Brod, Slunj, Split, Stari Grad, Sveti Ivan Zelina, Šibenik, Trogir, Umag, Varaždin, Velika Gorica, Vinkovci, Virovitica, Vodice, Vrbovec, Vrgorac, Vukovar, Zabok, Zadar, Zagreb, Zaprešić, Zlatar i Županja.

Tablica 1: Planirani i ostvareni uzorak

KATEGORIJA GRADA (BROJ GRADOVA)	KONTAKTIRANO PROČELNIKA	PRIKUPLJENO ANKETA	ANKETNI ODZIV
veliki gradovi (4)	51	40	78,4%
srednji gradovi (36)	176	104	59,1%
mali gradovi (81)	167	97	58,1%
UKUPNO (121)	394	241	61,2%

Podaci prikupljeni u istraživanju obrađeni su metodama deskriptivne i inferencijalne statistike; za testiranje statističke značajnosti razlika ovisno o tipu varijable korišten je χ^2 -test ili analiza varijance (one-way ANOVA). Statistička značajnost razlike izražena je na razini $p<0,05$. Obrada prikupljenih podataka obavljena je uz pomoć statističkog programa IBM SPSS 20.

Karta 1: Gradovi čiji su stručnjaci sudjelovali u istraživanju

O ISPITANICIMA

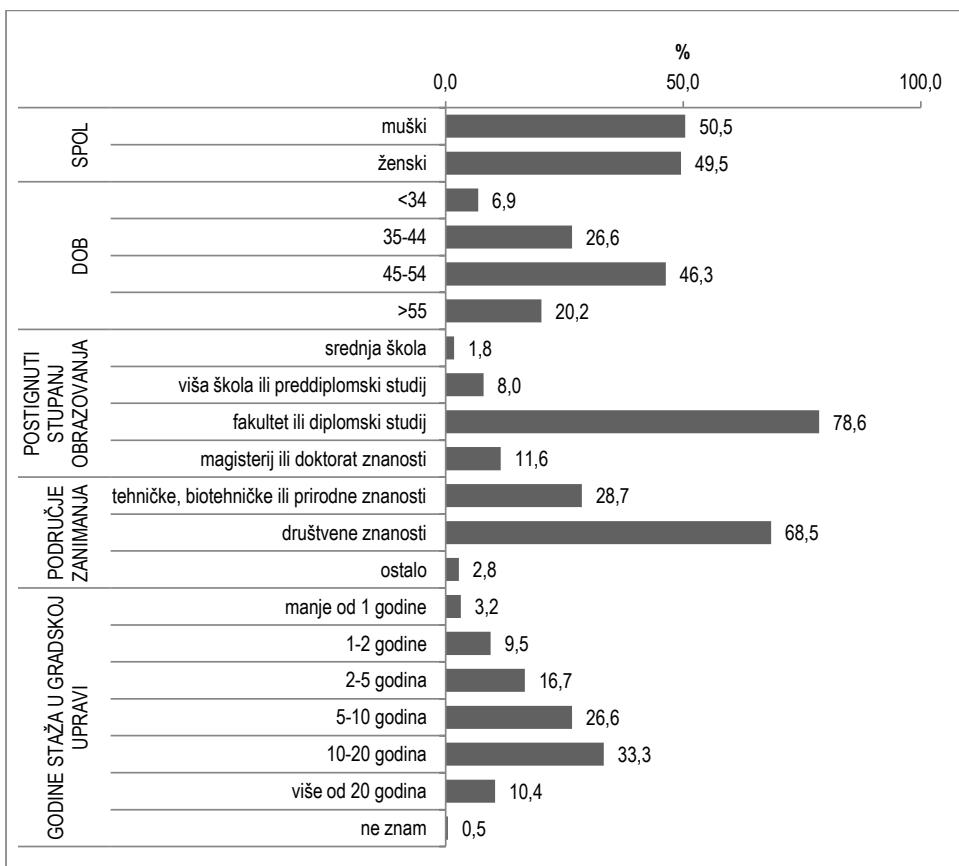
Na Slici 1 prikazana su neka osnovna sociodemografska i socioekonomска obilježja uzorka gradskih pročelnika.

Iz razdiobe se uočava da su u uzorku oba spola ravnomjerno zastupljena, dok je dobna struktura malo „pomaknuta“. Naime, najviše ispitanika bilo je u dobi između 45 i 54 godine, gotovo polovina, slijede ispitanici u dobi između 35 i 44 godine starosti, njih je bilo oko 27%, zatim oni stariji od 55 godina, dok je među anketiranim pročelnicima bilo najmanje onih mlađih od 35 godina.

Kad je riječ o profesionalnoj kompetenciji gradskih pročelnika uključenih u uzorak, interesantno je istaknuti da njih 98,2% ima višu ili visoku naobrazbu – najbrojniji su bili oni koji su kao najviši postignuti stupanj obrazovanja naveli fakultet ili diplomski studij, gotovo 79%, dok je 11,6% ispitanika izjavilo da ima titulu magistra ili doktora znanosti. Nadalje, glede područja profesionalne kompetencije, ispitanici su pretežito (oko 69% njih) dolazili iz struka koje pripadaju području društvenih znanosti (najbrojniji su bili ekonomisti – oko 34% i pravnici – oko 20%). Među gradskim pročelnicima obuhvaćenim uzorkom bilo je i oko 29% ispitanika s visokom stručnom spremom čije profesionalne kompetencije pokrivaju tehnička, biotehnička i prirodna područja – među njima bili su najbrojniji arhitekti i građevinari - obje su profesije u ukupnom uzorku imale udio od približno 9%.

I na kraju, kada se govori o kompetencijama gradskih pročelnika, valja spomenuti još i podatak vezan uz njihovo profesionalno iskustvo. Pitanje o godinama rada u gradskoj upravi otkrilo je da znatan broj (oko 44%) gradskih pročelnika uključenih u uzorak ima više od deset godina iskustva rada u toj instituciji, zatim oko 27% ispitanika ima 5 do 10 godina radnoga staža u gradskoj upravi, njih oko 17% ima od dvije do pet godina staža, dok oko 13% pročelnika ima manje od dvije godine radnoga iskustva na poslovima u gradskoj upravi.

Sve u svemu, statistički sagledavajući izdvojena obilježja, može se konstatirati kako je tipičan pročelnik gradskoga ureda star između 45 i 54 godine, ima završen fakultet iz područja društvenih znanosti (ekonomiju) te između 10 i 20 godina radnoga staža u gradskoj upravi.

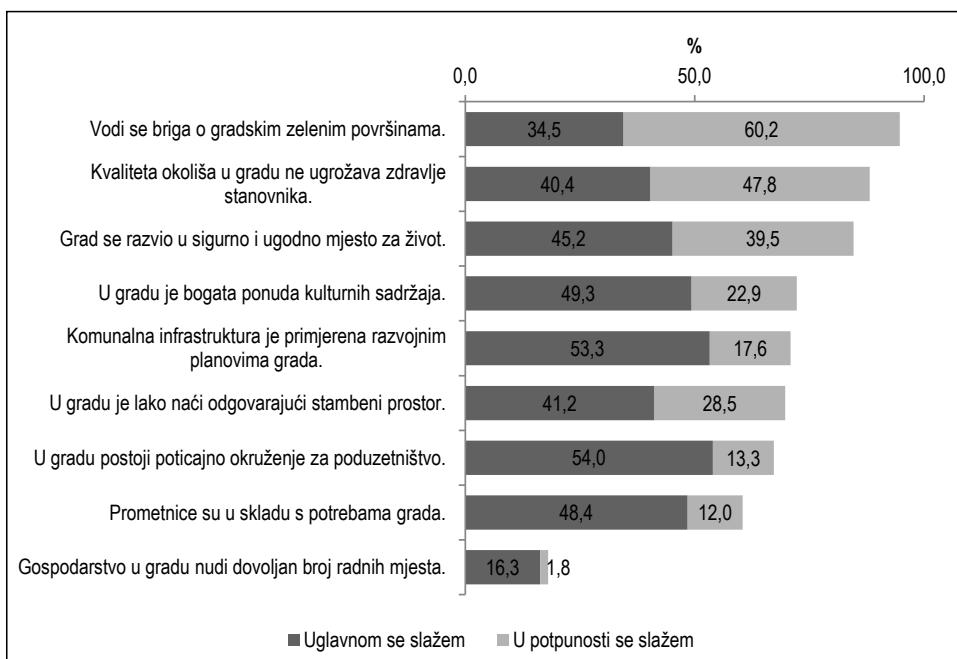

Slika 1: Struktura uzorka

REZULTATI
ISTRAŽIVANJA

Opće prilike u gradu

Uvodno je potrebno naglasiti kako zanimanje za opće prilike u gradu nije povezano s nekim mjerjenjem prestiža i(li) pukom željom za rangiranjem gradova, nego proizlazi iz koncepta socijalne održivosti. Riječ je o konceptu oslonjenom na paradigmu održivog razvoja, koja, kako je poznato, promovira pristup ekonomskom rastu sa zadrškom – ekonomski prosperitet da, ali uz očuvanje prirodnih resursa i uz socijalnu pravednost. Socijalna održivost usmjerena je samo na jedan element naznačenog tropleta, na socijalnu komponentu. Pritom, koncept socijalne održivost nadilazi pitanje kvantitete i ponajprije je usmjeren na kvalitetu, dakle na poželjna obilježja, a to je, prije svega, zdrava i poticajna zajednica. Kada se stavi u takav kontekst, zanimanje za opće prilike u gradu usmjereno je na ocjenu stanja uspostavljenog životnog ambijenta koji grad *nudi* svojim stanovnicima. Dakako,

Slika 2: Ocjena općih prilika u gradu (%)

riječ je o interesu za pojedine elemente gradskog ambijenta, i to one elemente koji zapravo govore o sposobnosti i kapacitetu grada da pruži uvjete potrebne za uspostavu zdrave i poticajne lokalne zajednice.

Imajući na umu naznačenu svrhu, za ovu je priliku gradski ambijent koncepcionaliziran kroz četiri relevantne dimenzije koje više ili manje direktno utječu na sposobnosti i kapacitet grada da pojedincu, a onda i lokalnoj zajednici u cjelini, omogući dobar život. To su socijalno-kulturna, gospodarska, tehnička i okolišna dimenzija. Naznačene dimenzije u instrumentu su operacionalizirane kroz tvrdnje koje na neki način opisuju stanje urbanog optimuma. Drugim riječima, instrument je konstruiran da se njime mjeri percepcija odstupanja od idealnih uvjeta života u gradu. Slika 2 prikazuje kako su ispitanici ocijenili ponuđene tvrdnje.

Na Slici 2 prikazano je koliko se ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže s ponuđenim tvrdnjama. Iz prikazane razdiobe vidljivo je da su najbolje 'prošle' dvije tvrdnje koje govore o stanju okoliša; drugim riječima, od četiriju izdvojenih dimenzija, gradski okoliš je najbolje ocijenjen: od ispitanika koji su odgovorili na postavljeno pitanje, njih oko 95% smatra da se vodi briga o gradskim zelenim površinama u njihovu gradu, a oko 88% ih drži da kvaliteta okoliša u gradu ne ugrožava zdravlje stanovnika. S druge strane, ukupno gledajući, najlošije su ocijenjene tvrdnje koje se odnose na gradsko gospodarstvo. Iako treba naglasiti kako je potpora tvrdnji da u gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo i dalje natpolovična (preciznije 67,3% ispitanika uglavnom se ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom), a ono što čini gospodarsku dimenziju najlošije ocijenjenom jest razdoba odgovora na tvrdnju da gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjesta – samo 18,1% ispitanika drži da je to tako u njihovu gradu. Dakle, sumarni uvid otkriva određenu diskrepanciju – postoji poticajno okruženje za gospodarstvo, ali nema dovoljno radnih mjesta. No ovdje treba podsjetiti kako je svaki ispitanik ocjenjivao situaciju u svome gradu, tako da uočena razlika može biti rezultat različite situacije u svakom od njih. Krenuvši tim tragom u namjeri da se utvrde razmjeri proturječja između ovih dviju tvrdnji, dodatnom analizom (Tablica 2) utvrđeno je da se kombinacija stavova gdje postoji slaganje s tvrdnjom da u gradu postoji poticajno okruženje te istodobno neslaganje s tvrdnjom da grad nudi dovoljan broj radnih mjesta, pojavljuje kod polovine ispitanika, što je svakako respektabilan broj. Brojnost zapravo govori da se ne radi o nekoj slučajnoj disonanci, nego o prilično rasprostranjenom stavu da poticajno okruženje jednostavno ne proizvodi dovoljan broj radnih mjesta. Pritom treba imati na umu da od ovih dviju tvrdnji ona o (ne)poticajnosti okruženja izravnije govori o (ne)uspješnosti gradske vlasti, jer je uspostava toga dobrim dijelom u njezinu djelokrugu rada, dok se o otvaranju radnih mjesta u konačnici ne brine gradska uprava nego kapital/poslodavci/poduzetnici. Drugim riječima, gradska uprava svoj je posao dobro obavila, a ako rezultata nema, kriv je netko drugi. Ovdje bi svakako bilo zanimljivo vidjeti ocjenu situacije iz perspektive „drugoga“.

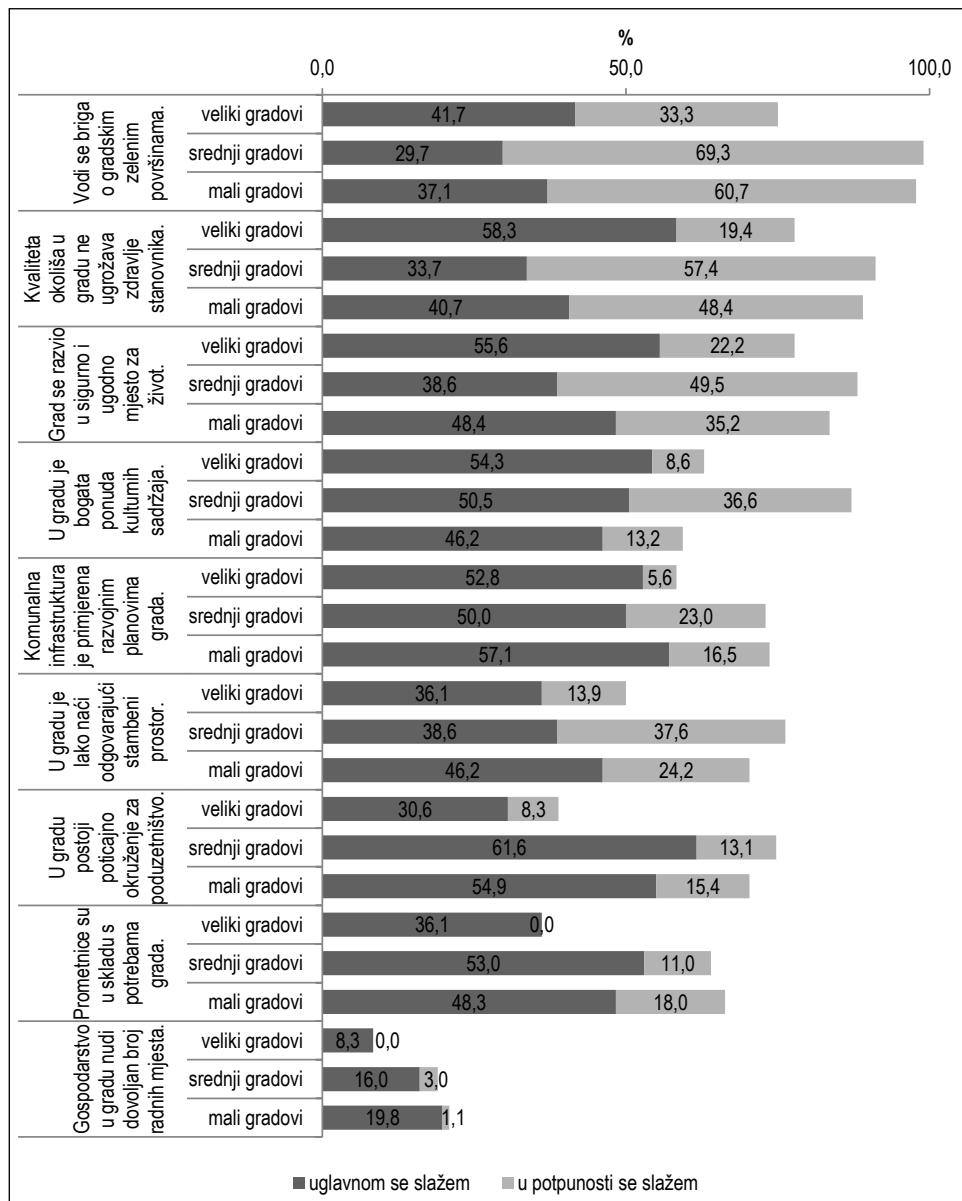
Tablica 2: Povezanost procjena broja radnih mjesta i poticajnog okruženja za poduzetništvo (%)

		<i>U GRADU POSTOJI POTICAJNO OKRUŽENJE ZA PODUZETNIŠTVO</i>		
		ne slaže se	slaže se	ne može procijeniti
GOSPODARSTVO U GRADU NUDI DOVOLJAN BROJ RADNIH MJESTA	ne slaže se	27,4	1,3	0,0
	slaže se	48,7	16,4	2,2
	ne može procijeniti	3,1	0,0	0,9

Kod drugih dviju analiziranih dimenzija razdioba ocjena pokazuje da sociokulturalni ambijent "stoji" bolje od tehničke infrastrukture. Od tvrdnji kojima se opisuje sociokulturalna dimenzija gradskog ambijenta, najviše potpore dobila je ona koja kaže da se grad razvio u sigurno i ugodno mjesto za život – da je takva situacija u njihovu gradu, smatra oko 85% ispitanika; nadalje, da je u gradu bogata ponuda kulturnih sadržaja, smatra oko 72% ispitanika, dok oko 70% ispitanika drži da je u gradu lako naći odgovarajući stambeni prostor. Kod tehničke infrastrukture fokus je bio na dvama elementima: na gradskim prometnicama te na komunalnoj infrastrukturi u cjelini. Razdioba ocjena otkriva kako za oba elementa većina ispitanika smatra da su u skladu s potrebama njihova grada; no, u međusobnoj usporedi nešto lošije su prošle prometnice, za koje oko 60% ispitanika smatra da su u skladu s potrebama grada, dok oko 70% ispitanika smatra da je komunalna infrastruktura primjerena razvojnim planovima grada. Sagledavajući pojedinačno analizirane dimenzije, stječe se dojam da – iz perspektive gradskih upravljača – urbana transformacija u Hrvatskoj u cjelini nije proizvela nezdrav i loš ambijent, iako pojedinačno ima gradova za koje ispitanici misle kako su promjene u njima isle u smjeru regresije.

U slijedećem koraku analize interes je usmjeren na povezanost veličine grada s razlikama percepcije općih prilika u gradu. Kako je u uvodu napomenuto, gradovi su s obzirom na veličinu razvrstani u tri skupine: veliki, srednji i mali. Razlike u (ne)slaganju s ponuđenim tvrdnjama prikazane su na Slici 3, uz napomenu da su na slici prikazani samo udjeli ocjena *uglavnom se slažem* i *u potpunosti se slažem*.

Podaci prikazani na Slici 3 otkrivaju da postoje razlike u percepciji prilika u gradu između ovih triju izdvojenih skupina ispitanika. Uočene razlike u procjeni uvjeta života uglavnom su minimalne između kategorije srednji i mali gradovi, no s druge strane, te se dvije kategorije znatno razlikuju u odnosu na velike gradove. Pritom treba istaknuti da su ispitanici iz velikih gradova bili najkritičniji prema svim ponuđenim tvrdnjama. Najveća razlika između velikih, s jedne, te malih i srednjih gradova, s druge strane, zabilježena je kod tvrdnji da u gradu postoji poti-

Slika 3: Ocjena općih prilika u gradu – usporedba triju kategorija gradova

cajno okruženje za poduzetništvo te da su prometnice u skladu s potrebama grada (oko tridesetak postotnih poena), dok je jedina znatnija razlika između malih i srednjih gradova zabilježena kod tvrdnje da je u gradu bogata ponuda kulturnih sadržaja; pritom je ta ponuda bolje ocijenjena u srednjim gradovima.

No, bez obzira na spomenute razlike, za većinu (šest od devet) ponuđenih pozitivno formuliranih tvrdnji natpolovična većina ispitanika u sve tri kategorije gradova smatra da karakterizira njihov grad. Od ovih triju preostalih tvrdnji na nižu potporu ispitanika iz velikih gradova naiše su obje tvrdnje koje se odnose na stanje gospodarstva u njihovu gradu (*u gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo i gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjeseta*) te tvrdnja o prilagodenosti prometnica potrebama grada, dok je kod ispitanika iz malih i srednjih gradova najlošije prošla tvrdnja da grad nudi dovoljan broj radnih mjeseta.

Već je spomenuto kako je u analizi na cijelom uzorku u polovine ispitanika uočena određena diskrepancija kod tvrdnji koje opisuju gospodarske prilike u gradu, a koja je bila na tragu stava da grad(ska uprava) omogućuje poticajno okruženje, no da to nije dovoljno za proizvodnju potrebnog broja radnih mjeseta; dodatna analiza s obzirom na veličinu grada otkriva da su takvom stav skloniji ispitanici iz malih i srednjih gradova.

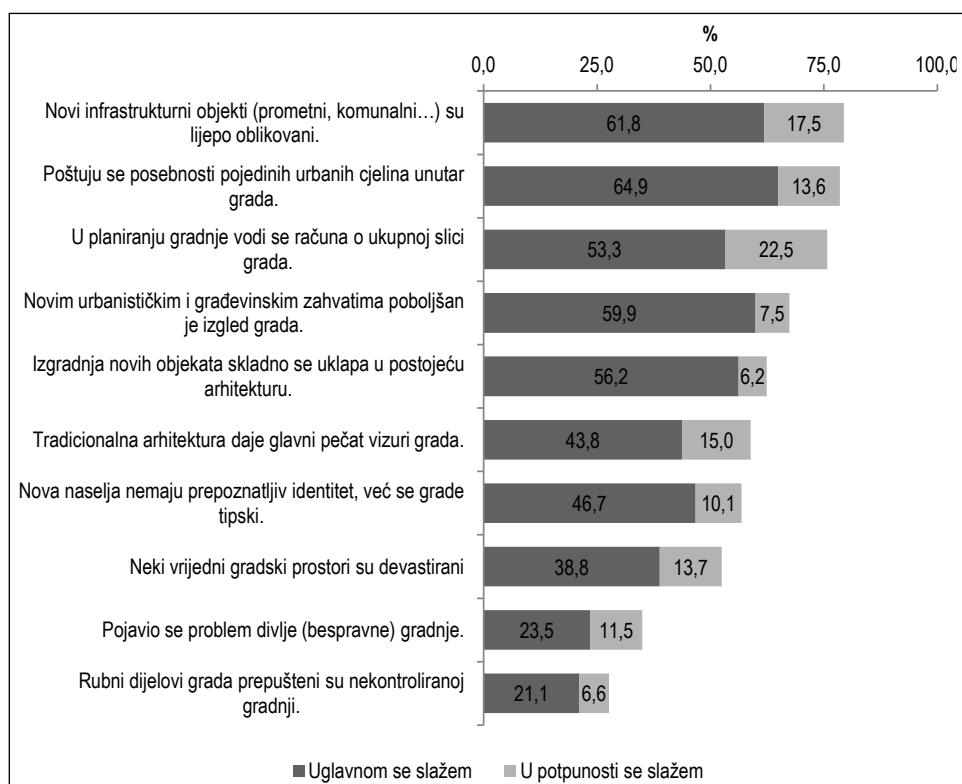
Sve u svemu, naznačene razlike u ocjeni općih prilika u gradu pokazuju da su iz perspektive gradske uprave srednji i mali gradovi mesta koja u odnosu na velike gradove nude povoljnije životno okruženje, dok su – ako se uspoređuju srednji i mali gradovi – srednji oni koji su ipak nešto bliži, uvjetno rečeno, urbanom optimumu.

Prostorni otisak urbane transformacije

U prethodnom pitanju o prilikama u gradu najveću potporu ispitanika dobile su tvrdnje koje su opisivale stanje gradskog okoliša. Stoga je zanimljivo malo detaljnije se usredotočiti na prostorni aspekt urbane transformacije. Pritom je interes usmjeren na dvije razine tog aspekta urbane transformacije – onu estetsku, odnosno na karakter promjene vizure grada, te na onu funkcionalnu, odnosno na utjecaj arhitektonsko-urbanističkih promjena na svakodnevno življenje u gradu.

Podaci prikazani na Slici 4 odnose se na tvrdnje kojima se opisuje karakter promjene vizure grada. Iz razdiobe se uočava da su ispitanici najveći stupanj suglasja postigli oko tvrdnje da su u njihovim gradovima novi infrastrukturni objekti lijepo oblikovani – oko 80% ispitanika dijeli to mišljenje. Zatim, veliku su potporu dobile tvrdnje kojima se propituje važnost koja se prilikom planiranja pridaje kako posebnosti pojedinih dijelova grada, tako i slici grada u cjelini – da se poštuju posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada, smatra oko 79% ispitanika, a oko tri četvrtine ispitanika drži da se u njihovu gradu prilikom planiranja gradnje vodi računa o ukupnoj slici grada. Kod tvrdnji koje se odnose na ishode urbanističko-arhitektonskog povezivanja novoga i staroga pojavljuje se nešto više disonantnih tonova. Oko dvije trećine ispitanika slaže se da je novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan izgled grada, a njih oko 62% smatra da se izgradnja novih objekata skladno uklapa u postojeću arhitekturu njihova grada. Kada se promatra odnos prema lokalnom graditeljskom identitetu, analiza je pokazala da

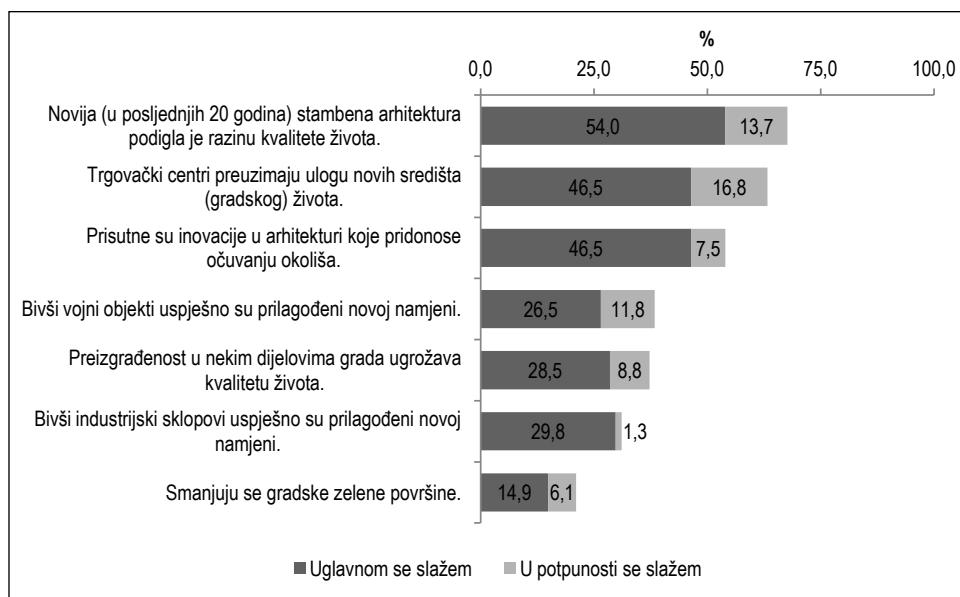
približno jednak broj ispitanika, njih nešto manje od 60%, smatra da tradicionalna arhitektura daje (još uvijek) glavni pečat vizuri grada te da nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski. Istodobno, oko 52% ispitanika smatra da su u njihovim gradovima devastirani neki vrijedni gradski prostori. I na kraju, propitujući estetsku razinu, ponuđena je tvrdnja koja se odnosila na kaos u prostoru koji donosi ilegalna gradnja, a dobivena razdioba otkriva da taj problem u svome gradu primjećuje oko trećine ispitanika – njih oko 35% smatra da se u njihovu gradu pojavio problem divlje (bespravne) gradnje, dok ih oko 28% smatra da su rubni dijelovi njihova grada prepуšteni nekontroliranoj gradnji.

Slika 4: Ocjena prostorne transformacije grada (estetska razina)

Razdioba prikazana na Slici 5 otkriva da su se, iz perspektive ispitanika, promjene u prostoru grada znatno manje povoljno odrazile na funkcionalnu razinu nego na prethodno analiziranu estetsku razinu. Od prisutnjih pozitivnih posljedica ističe se podizanje razine kvalitete življjenja kroz noviju stambenu arhitekturu, što karakterističnim za svoj grad smatra oko 68% ispitanika, te ekološka obzirnost novogradnje, koju u svom gradu primjećuje oko 63% ispitanika. Uspjesima svakako treba pribrojati i činjenicu da tek oko 20% ispitanika smatra da je u njihovim gradovima došlo do smanjivanja zelenih površina. No, iako još uvijek nije percipirana kao dominantna pojava, situacija u kojoj oko 38% ispitanika smatra da

preizgrađenost u nekim dijelovima njihovih gradova ugrožava kvalitetu življenja, nikako se ne može smatrati uspjehom. Nadalje, 38% ispitanika smatra da je u njihovu gradu došlo do uspješne prenamjene bivših industrijskih sklopova, a 30% ih je navelo da su kod njih uspješno prenamijenjeni i napušteni vojni objekti. I na koncu, kao vrlo prisutna promjena u fizionomiji grada označeno je i preuzimanje uloge trgovačkih centara kao novih središta (gradskog) života, a da se to događa u njihovom gradu, smatra oko 63% ispitanika.

Slika 5: Ocjena prostorne transformacije grada (funkcionalna razina)

Na ovom pitanju napravljena je detaljnija analiza povezanosti među ponuđenim varijablama kako bi se identificirale eventualne latentne strukture među njima. Za tu svrhu korištena je faktorska analiza koja je provedena metodom glavnih komponenti uz varimax rotaciju, te je utvrđeno postojanje četiriju faktora s karakterističnim korijenom većim od 1 (Tablica 3). Izdvojena četiri faktora zajedno objašnjavaju 59,7% varijance.

U Tablici 4 prikazani su rezultati faktorske analize s dominantnim projektima na svakom od četiriju faktora. Za svaki faktor prikazane su čestice s projekcijama većim od 0,5 te vrijednost Cronbachovog alfa, koji govori o statističkoj pouzdanosti svakog od faktora. Upravo Cronbachov alfa kod faktora 4 pokazuje da se on, unatoč visokoj projekciji čestica na njemu, svojom internom statističkom pouzdanošću nalazi u zoni niskih vrijednosti i znatno odudara od pouzdanosti ostalih triju faktora, a također obuhvaća i čestice koje je teško smisleno dovesti u međusobnu vezu. Stoga su u interpretaciju uključena samo prva tri faktora koja na određeni način ocrtavaju tri različita obrasca transformacije gradova u Hrvatskoj.

Tablica 3: Prostorna transformacija grada – faktorska analiza: karakteristični korijeni i protumačena varijanca

FAKTORI	KARAKTERISTIČAN KORIJEN	PROTUMAČENA VARIJANCA (%)	KUMULATIVNO PROTUMAČENA VARIJANCA (%)
1	6,055	35,6	35,6
2	1,698	10,0	45,6
3	1,303	7,7	53,3
4	1,092	6,4	59,7

Tablica 4 s rezultatima faktorske analize pokazuje da se na faktoru 1 okupilo sedam čestica, a najveću projekciju (svi veću od 0,7) imaju: *novija (u posljednjih 20 godina) stambena arhitektura podigla je razinu kvalitete života, prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša, bivši industrijski sklopovi uspješno su prilagođeni novoj namjeni*. Ostale čestice na ovom faktoru jesu: *izgradnja novih objekata skladno se uklapa u postojeću arhitekturu, novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan je izgled grada, u planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada*. Okupljene tvrdnje prikazuju optimističnu sliku grada koji upravlja svojim razvojem, vodeći pritom podjednako brigu o izgledu kao i o podizanju razine funkcionalnosti prostora.

Faktor 2 okupio je šest čestica, a najveću projekciju ima ona o smanjenju gradskih zelenih površina. Od ostalih čestica na ovom faktoru projekciju veću od 0,5 imale su sljedeće tvrdnje: *rubni dijelovi grada prepуšteni su nekontroliranoj gradnji, poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada, u planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada, pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje, preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života*. S obzirom na vrijednosti projekcija i njihov predznak (koji govori o smjeru povezanosti) – misli se pritom na negativne vrijednosti kod tvrdnji koje pozitivno opisuju stanje u gradu (*poštivanje posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada te vođenje računa o ukupnoj slici grada pri planiranju gradnje*) – očito je da se ovdje radi o faktoru koji upućuje na **intenzivnu urbanu transformaciju koja je proizvela kaotično stanje u gradu**.

Čestice koje imaju dominantnu projekciju na faktoru 3 također govore o **negativnim posljedicama urbane transformacije, a usmjerene su na ugrožavanje identiteta grada**. Najveću projekciju na ovom faktoru ima tvrdnja *nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski*, zatim tvrdnja *neki vrijedni gradski prostori su devastirani*, a ponavlja se i tvrdnja evidentirana već u prethodnom faktoru, ona o problemu divlje (bespravne) gradnje.

Fokusiranje analize prostornog aspekta urbane transformacije na tri veličinske kategorije gradova opet je pokazalo znatne razlike u većini ponuđenih varijabli i pritom se opetovalo da su ispitanci iz velikih gradova znatno nepovoljnije osli-

Tablica 4: Latentna struktura ocjena prostorne transformacije

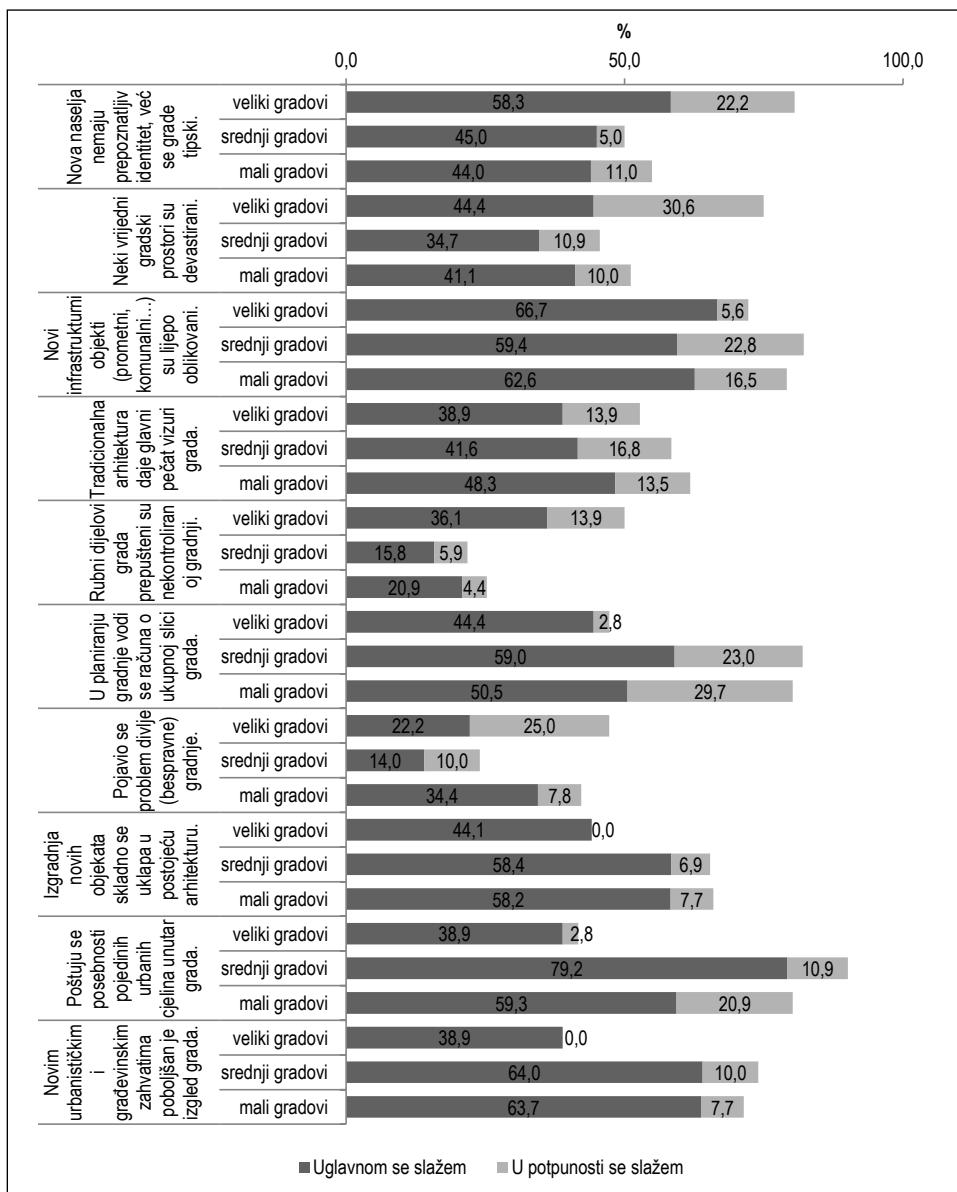
	PROJEKCIJA	CRONBACHOV ALFA
U planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada.	0,548	0,845
Novija (u posljednjih 20 godina) stambena arhitektura podigla je razinu kvalitete života.	0,731	
Prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša.	0,762	
Bivši industrijski sklopoli uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	0,729	
Novi infrastrukturni objekti (prometni, komunalni...) lijepo su oblikovani.	0,593	
Izgradnja novih objekata skladno se uklapa u postojeću arhitekturu.	0,656	
Novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan je izgled grada.	0,557	
Poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada.	-0,640	0,810
Smanjuju se gradske zelene površine.	0,796	
U planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada.	-0,594	
Pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje.	0,555	
Preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života.	0,516	
Rubni dijelovi grada prepušteni su nekontroliranoj gradnji.	0,715	
Neki vrijedni gradski prostori su devastirani.	0,626	0,622
Pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje.	0,554	
Nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski.	0,825	
Bivši vojni objekti uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	0,660	0,240
Trgovački centri preuzimaju ulogu novih središta (gradskog) života.	0,545	
Tradicionalna arhitektura daje glavni pečat vizuri grada.	0,656	

kavali stanje u svojim gradovima nego oni iz srednjih i malih gradova. Na Slici 6 prikazan je udio ispitanika koji su se slagali (samo ocjene *uglavnom i potpuno se slažem*) s ponuđenim tvrdnjama o estetskoj dimenziji prostorne transformacije njihova grada.

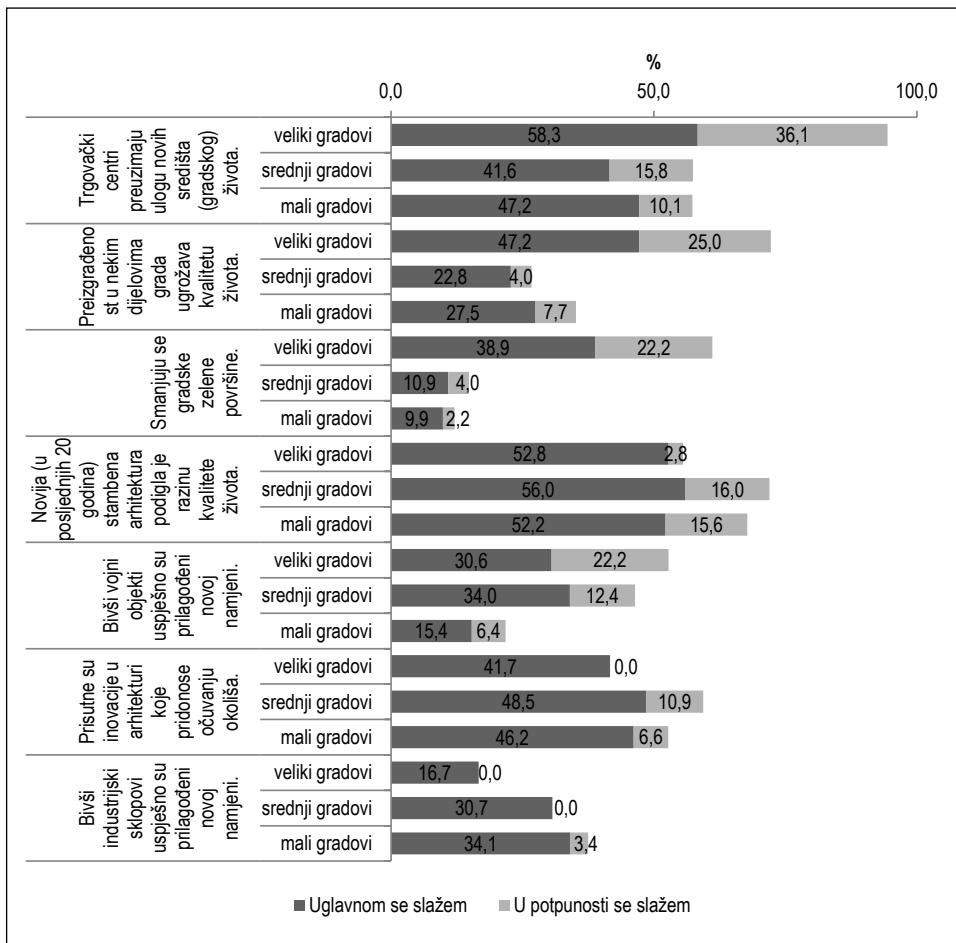
Najveće razlike kod estetske dimenzije urbane transformacije između velikih gradova, s jedne strane, te malih i srednjih gradova, s druge strane, zabilježene su na varijablama: *poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada* (razlika u ocjeni ispitanika iz srednjeg i velikog grada gotovo je pedeset postotnih poena); *novim urbanističkim i gradevinskim zahvatima poboljšan je izgled grada; u planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada;* dok na varijablama *novi infrastrukturni objekti (prometni, komunalni...)* lijepo su oblikovani te *tradicionalna arhitektura daje glavni pečat vizuri grada* razlika nije statistički značajna. Jedina znatnija razlika u ocjeni između ispitanika iz malih i srednjih gradova pojavila se na tvrdnji o pojavljivanju bespravne gradnje, pri čemu su taj problem češće uočavali ispitanici iz malih gradova.

Slika 7 prikazuje razlike između ispitanika iz velikih, srednjih i malih gradova u ocjeni (naznačene su samo ocjene *uglavnom i potpuno se slažem*) funkcionalne dimenzije prostorne transformacije njihova grada.

Prikazana razdioba otkriva da su i kod funkcionalne dimenzije prostorne transformacije grada prisutne znatne razlike između velikih i ostalih dviju kategorija gradova; sve su razlike, osim one na varijabli *prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša*, i statistički značajne. Nadalje, razlike u ocjenama opet upućuju na to da je funkcionalna dimenzija urbane transformacije u velikim gradovima bila manje uspješna od one u malim i srednjim gradovima. Najveća razlika, odnosno najlošija ocjena za velike gradove u odnosu na male i srednje uočena je na varijablama: *preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života te smanjuju se gradske zelene površine.* S druge strane, razlike između malih i srednjih gradova uglavnom su neznatne i nisu statistički značajne, osim na varijabli *bivši vojni objekti uspješno su prilagođeni novoj namjeni*; takav ishod urbane transformacije nešto je češće bio prisutan u srednjim gradovima.

Slika 6: Ocjena prostorne transformacije grada (estetska razina) – usporedba triju kategorija gradova

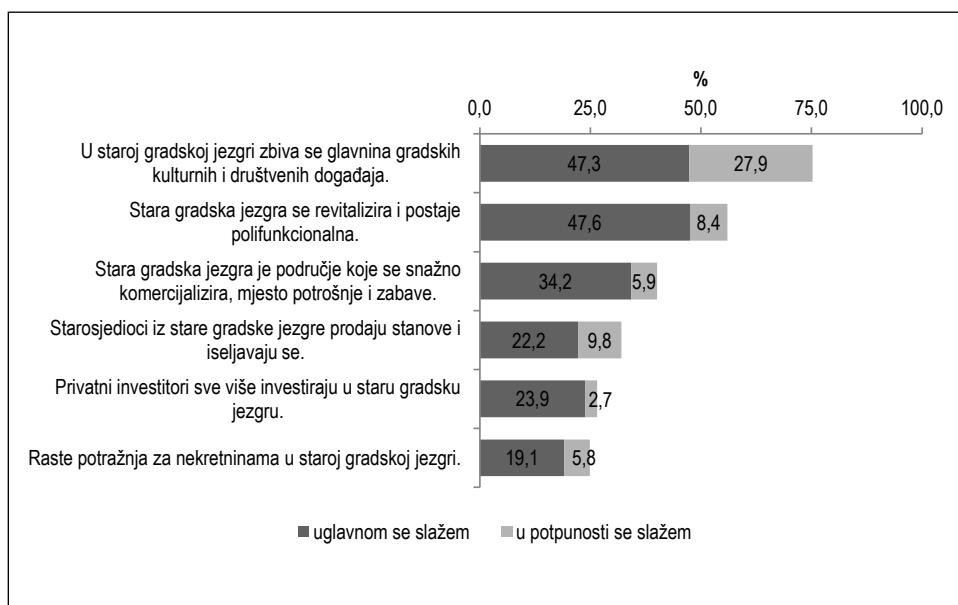
Slika 7: Ocjena prostorne transformacije grada (funkcionalna razina) – usporedba triju kategorija grada

Promjene u gradskoj jezgri

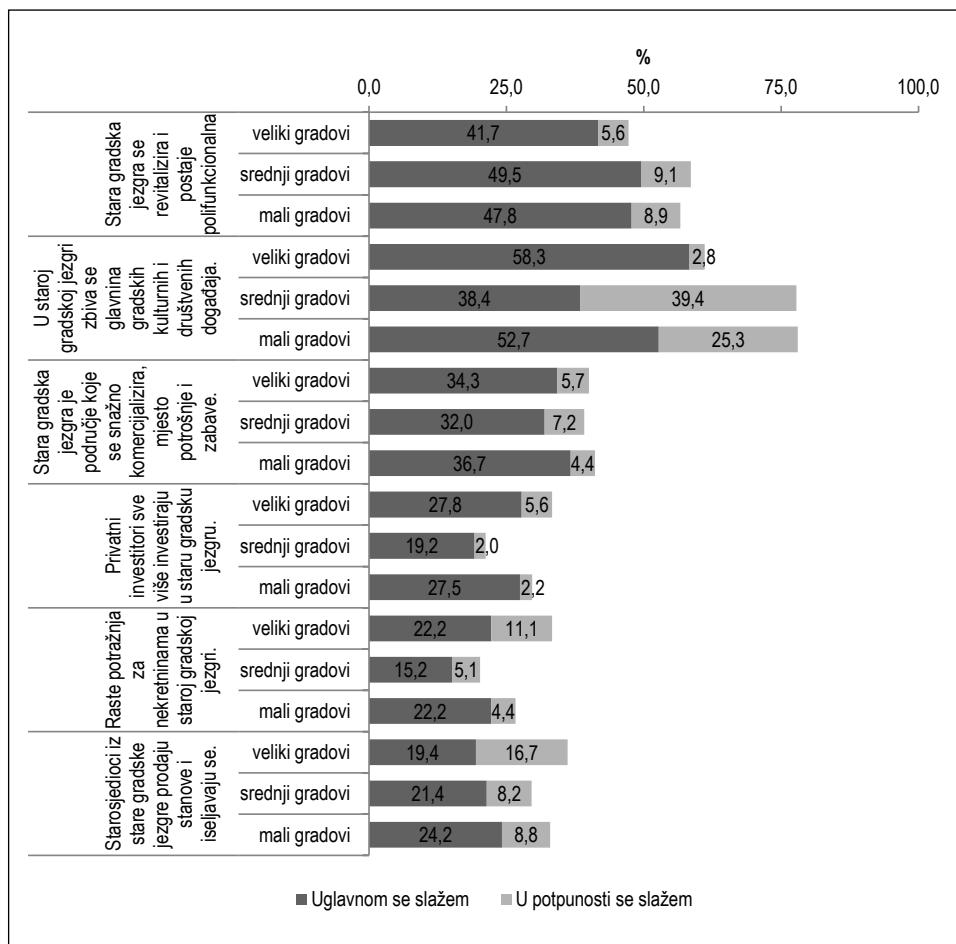
Već uočeno naglašavanje ugrožavanja identiteta grada kao specifičnog problema traži da se u propitivanju odnosa između staroga i novoga u gradu pogled usmjeri i na povijesnu jezgru grada – mjesto koje je osnovni simbol urbanog identiteta i točka obnavljanja sjećanja.

Razdoba na Slici 8 pokazuje da oko tri četvrtine ispitanika smatra kako se u njihovu gradu u staroj gradskoj jezgri zbiva glavnina gradskih kulturnih i društvenih događaja, a pritom nešto više od polovine ispitanika izjavljuje da je u gradovima došlo do određenih intervencija u staroj gradskoj jezgri, koje imaju svrhu revitalizacije i širenja funkcionalnosti. Glede konkretnog smjera promjena, oko 40% ispitanika smatra da je u njihovu gradu stara gradska jezgra područje koje se snažno komercijalizira i postaje mjesto potrošnje i zabave. Da promjene u povijesnoj jezgri rezultiraju i odlaskom starosjedilaca iz nje, smatra oko 32% ispitanika, dok njih oko četvrtine smatra da u njihovim gradovima privatni investitori sve više investiraju u staru gradsku jezgru te da ondje raste potražnja za nekretninama. Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da je proces gentrifikacije uzeo maha i u hrvatskim gradovima, o čemu se već i raspravlja u hrvatskoj urbanosociološkoj literaturi (Čaldarović, O., Šarinić, J. 2009.; Svirčić Gotovac, A., 2010.).

Drugim riječima, prikazane ocjene govore da iz perspektive većine ispitanika stara gradska jezgra živi (po starom), i nadalje funkcioniра kao bilo grada, kao mjesto koje daje impuls gradskom životu. Pritom se u jednom dijelu gradova, dođuše još uvijek u manjem dijelu onih uključenih u analizu, pojavljuju određene inovacije koje dodatno osnažuju tu funkciju, omogućujući da povijesna jezgra ne gubi na privlačnosti.

Slika 8: Procesi u staroj gradskoj jezgri (%)

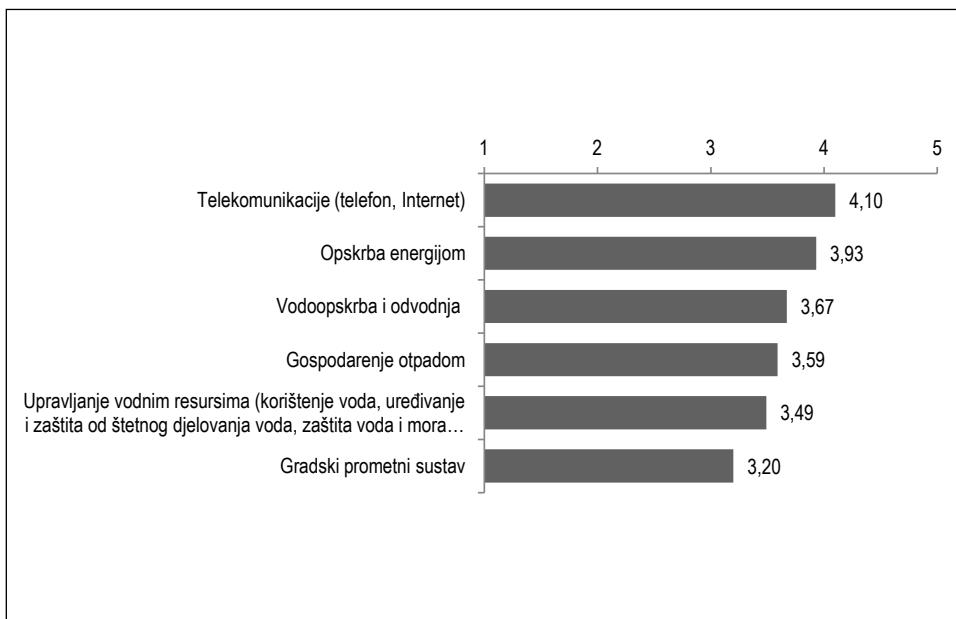
Slika 9: Procesi u staroj gradskoj jezgri – usporedba triju kategorija gradova (%)

Analiza percepције промјена у градској jezgri pokazala је постојање одређених razlika izмеђу triju издвојених категорија градова (Slika 9). Конкретно, статистички значајне razlike u ocjeni промјена u градској jezgri izмеђу испитаника из velikih, srednjih i malih градова идентифициране су код три varijable: *u staroj gradskoj jezgri zbiva se glavnina gradskih kulturnih i društvenih događaja*, *raste potražnja za nekretninama u staroj gradskoj jezgri*, *starosjedoci iz stare gradske jezgre prodaju stanove i iseljavaju se*. Smjer razlike kod назнаћених varijabli otkriva како испитаници из velikih градова чешће сматрају да су transformacijski процеси u градској jezgri intenzivniji u njihovu gradu, односно, iz njihove perspektive – u velikim градовима povjesne jezgre нешто су rjeđe središta градског života, no zato su ta područja atraktivnija za ulazak novog stanovništva. Iz toga se može zaključiti da испитаници из velikih градова сматрају да se u njihovim градовима treba znatno više truda uložiti kako povjesna jezgra ne bi izgubila na privlačности, ali i na vitalnosti. No govore i o tome da gentrifikacijski процеси snažnije zahvaćaju velike градove.

Komunalna opremljenost grada

Gradovi se kao specifično životno okruženje od ne-gradova ponajprije razlikuju ponudom viška (razvojnih) mogućnosti, a uspješnost u tom segmentu u najvećoj je mjeri povezana s kvalitetnom urbanom opremom. Naime, kompleksnost načina života u gradu zahtijeva postojanje određene logistike kako bi grad uopće mogao funkcionirati. Riječ je o socijalnoj (institucije za potporu uključivanja pojedinca u društvo) i tehničkoj (instalacije koje omogućuju gradsku opskrbu) infrastrukturi od općeg interesa, namijenjenoj odvijanju normalnog/svakodnevnog života grada.

Sagledavajući razinu opremljenosti tehničkom infrastrukturom u hrvatskim gradovima, od ispitanika smo tražili da ocijene stanje u nekoliko osnovnih segmenata ocjenama od jedan do pet (1 – izrazito loše, a 5 – izrazito dobro). Sumarni pregled dobivenih prosječnih ocjena prikazan na Slici 10 otkriva da se raspon kreće od 3,2 do 4,1; pri čemu je najbolje ocijenjena telekomunikacijska infrastruktura – prosječnom ocjenom 4,1, a najlošije je ocijenjen gradski prometni sustav – ocjenom 3,2. Nadalje, kada se već govori o prosječnim ocjenama, treba istaknuti kako je osim gradskog prometnog sustava prosječno ocijenjeno osrednjim (3,49) još i upravljanje vodnim resursima, dok su ostali ocjenjivani tehnički elementi u prosjeku ocijenjeni vrlo dobrima.

Slika 10: Prosječna ocjena opremljenosti tehničkom infrastrukturom

Interesantno je pogledati što se krije iza naznačenih prosječnih ocjena. Razdoba u Tablici 6 otkriva da oko 85% ispitanika smatra telekomunikacije u svom gradu vrlo dobrim ili izrazito dobrim, oko 77% ispitanika isto tako ocjenjuje opskrbu energijom u svom gradu; nadalje, da je gospodarenje otpadom te vodoop-

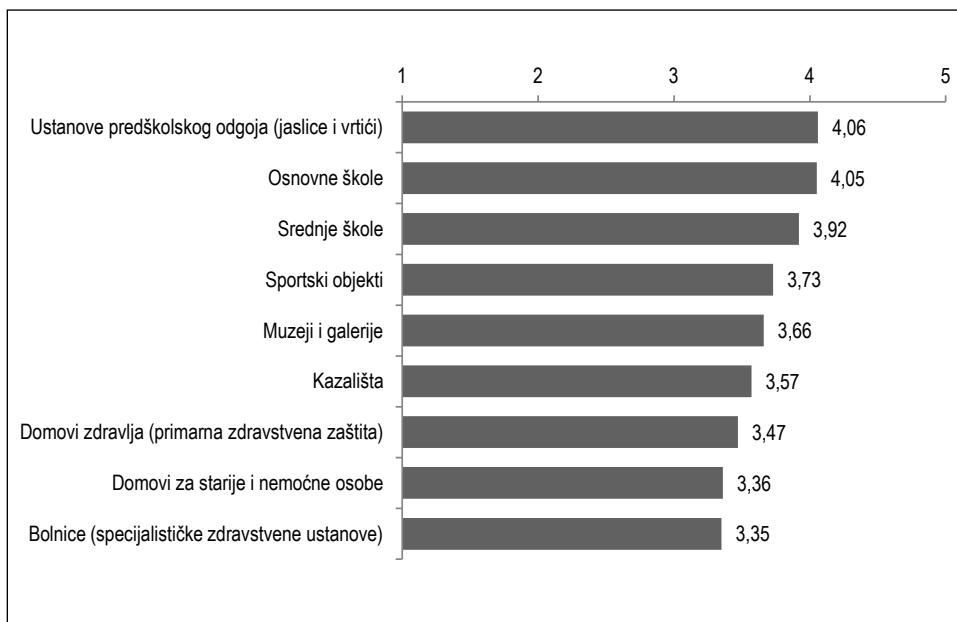
skrba i odvodnja u njihovu gradu izrazito dobra ili vrlo dobra, smatra između 57 i 58% ispitanika; najmanje je bilo ispitanika „oduševljenih“ upravljanjem vodnim resursima (oko 49% ih taj element ocjenjuje *vrlo* ili *izrazito dobrim*) te gradskim prometnim sustavom (oko 38% ih je dalo ocjenu *vrlo* ili *izrazito dobar*). Treba naglasiti da unatoč manjku visokih ocjena za neke elemente, ocjene *izrazito* ili *prilično loše* nisu dominantne niti kod jednog elementa tehničke infrastrukture – kod najlošije ocijenjenog elementa (gradskog prometnog sustava) ocjene *izrazito* ili *prilično loše* ne prelaze udio od 18%.

Tablica 6: Ocjene opremljenosti tehničkom infrastrukturom (%)

	Izrazito loša	Prilično loša	Osrednja	Vrlo dobra	Izrazito dobra
Gradski prometni sustav	3,3	14,4	44,7	34,9	2,8
Opskrba energijom	0,9	3,1	19,2	55,8	21,0
Gospodarenje otpadom	0,9	11,9	30,1	41,2	15,9
Vodoopskrba i odvodnja	0,4	5,3	36,1	43,2	15,0
Upravljanje vodnim resursima (korištenje voda, uređivanje i zaštita od štetnog djelovanja voda, zaštita voda i mora od onečišćenja i zagadjenja)	0,4	9,4	41,1	38,8	10,3
Telekomunikacije (telefon, Internet)	0,0	1,8	13,5	57,8	26,9

Kod socijalne infrastrukture (Slika 11) prosječne ocjene kreću se u sličnim okvirima kao kod tehničke infrastrukture.⁶ Najbolja prosječna ocjena jest 4,06 i doble su je ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići), a najlošija je 3,35 i odnosi se na bolnice (specijalističke zdravstvene ustanove). Gledajući pojedinačno, prosječnu ocjenu *osrednje* osim bolница imaju još domovi za starije i nemoćne osobe te domovi zdravlja, dakle sve institucije iz sektora zdravstva i socijalne skrbi, dok su institucije iz sektora kulture, obrazovanja i sporta doble prosječnu ocjenu *vrlo dobar*.

6 Treba naglasiti kako dio gradova uključenih u istraživanje nije imao neke od navedenih institucija, pa ispitanici nisu ni mogli ocjenjivati njihovu kvalitetu – najčešće se radilo o specijalističkim zdravstvenim ustanovama te kazalištima.

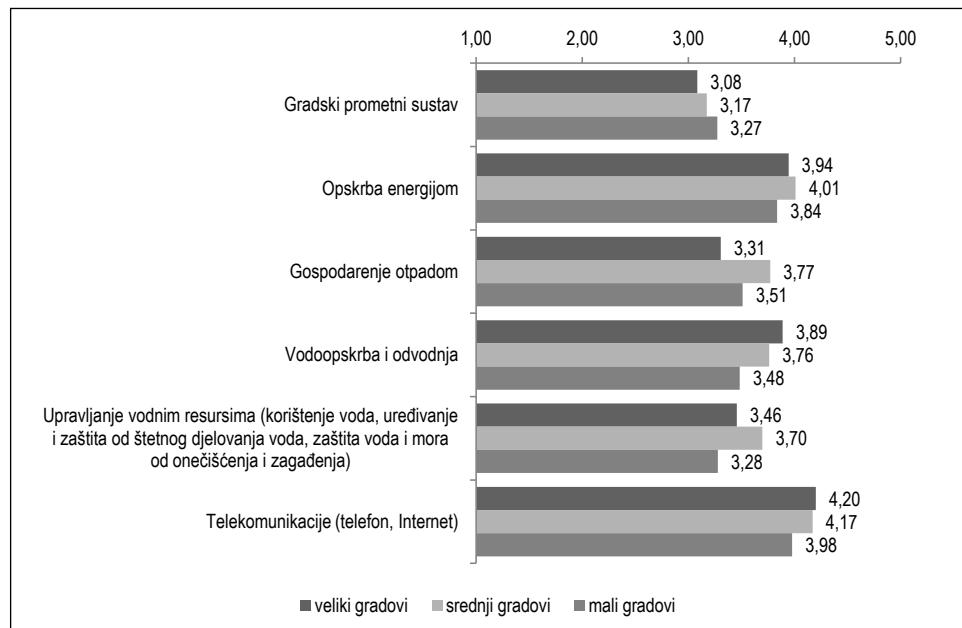
Slika 11: Prosječna ocjena socijalne infrastrukture

Od bolje ocijenjenih institucija, predškolske ustanove *vrlo* ili *izrazito* dobrim u svom gradu smatra oko 81% ispitanika, osnovne škole tako ocjenjuje oko 82% ispitanika, dok su u obrazovnoj vertikali nešto lošije prošle srednje škole, za koje „samo“ oko 75% ispitanika drži da su *vrlo* ili *izrazito* dobre u njihovu gradu (Tabela 7). Za sportske objekte i galerije u njihovu gradu oko 61% ispitanika smatra da su *vrlo* ili *izrazito* dobri, dok je kazališta tako ocijenilo oko 57% ispitanika. Segment „socijale“ i zdravstva u njihovom gradu *vrlo* ili *izrazito* dobrim ocijenilo je između 44 i 47% ispitanika. I u slučaju socijalne infrastrukture ocjene pokazuju da je malo institucija ocijenjeno lošima, najviše je takvih ocjena bilo kod domova za starije i nemoćne osobe, a ni tada udio takvih ocjena nije prelazio 15%.

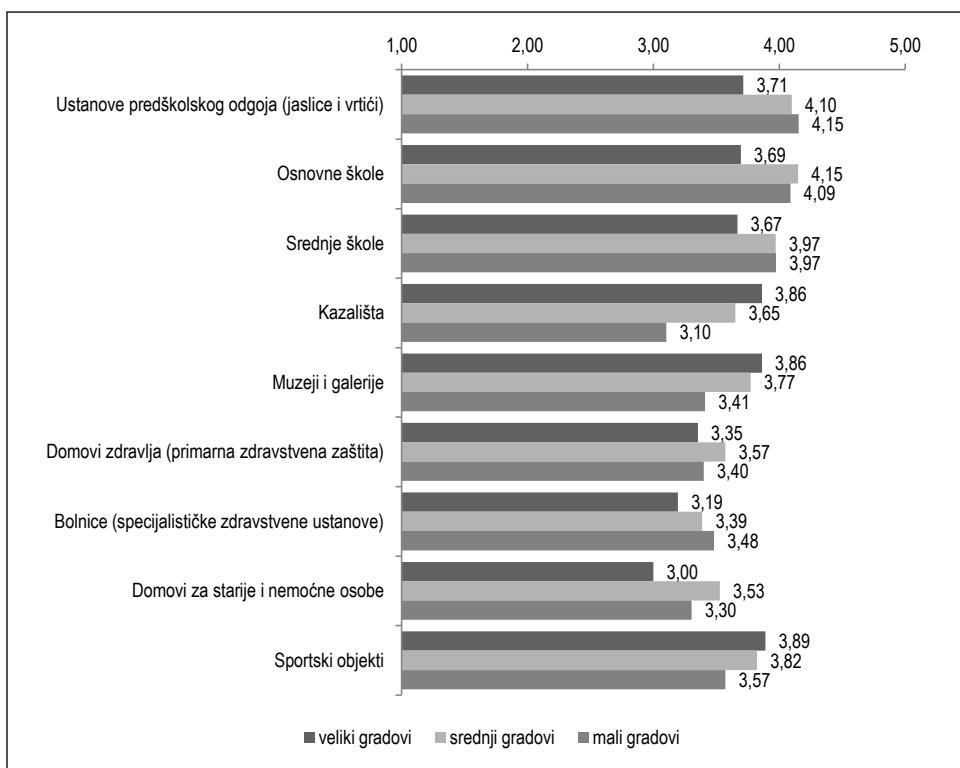
Analiza razlika između ispitanika iz velikih, srednjih i malih gradova u ocjeni komunalne opremljenosti njihovih gradova provedena je na razini srednjih ocjena. Prvo je analizirana ocjena tehničke infrastrukture (Slika 12), a statistički značajne razlike pojavile su se kod triju elemenata: *gospodarenje otpadom*, *vodoopskrba* i *odvodnja* te *upravljanje vodnim resursima*. Sva tri elementa imala su najlošiju srednju ocjenu kod ispitanika iz malih gradova, dok je *vodoopskrba* i *odvodnja* bila najbolje ocijenjena u velikim gradovima, a *gospodarenje otpadom* te *upravljanje vodnim resursima* u srednjim gradovima. Najveća razlika u srednjoj ocjeni bila je kod varijable *gospodarenje otpadom*, i to između ispitanika iz velikih i srednjih gradova – pogled na razdiobu frekvencija kod varijable *gospodarenje otpadom* otkriva da je oko 63% ispitanika iz srednjih gradova ocijenilo taj element *vrlo* i/ili *izrazito* dobrim, naspram 44% ispitanika iz velikih gradova (vidjeti tablicu u Prilogu).

Tablica 7: Ocjena socijalne infrastrukture (%)

	Izrazito loša	Pričinjeno loša	Osrednja	Vrlo dobra	Izrazito dobra
Ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići)	0,4	2,2	16,3	52,9	28,2
Osnovne škole	0,4	1,8	15,4	57,0	25,4
Srednje škole	0,5	1,4	22,5	56,9	18,7
Kazališta	5,0	8,1	29,2	41,0	16,8
Muzeji i galerije	3,3	5,6	29,8	45,1	16,3
Domovi zdravlja (primarna zdravstvena zaštita)	0,9	5,4	45,9	41,4	6,3
Bolnice (specijalističke zdravstvene ustanove)	5,7	7,8	41,8	34,8	9,9
Domovi za starije i nemoćne osobe	7,1	7,1	37,9	38,5	9,3
Sportski objekti	0,9	5,3	32,5	42,5	18,9

Slika 12: Prosječna ocjena tehničke infrastrukture – usporedba triju kategorija gradova

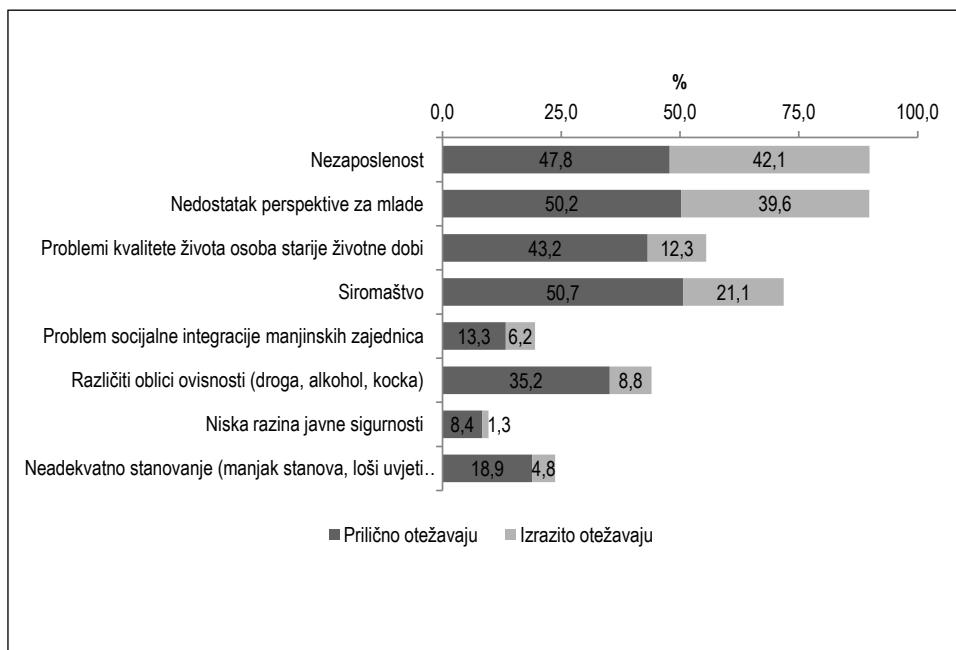
Usporedba ocjena socijalne infrastrukture (Slika 13) s obzirom na kategoriju grada iz kojega ispitanici dolaze otkrila je nešto više razlika. Konkretno, statistički značajna razlika detektirana je kod pet elemenata, odnosno pet različitih institucija socijalne infrastrukture grada. Riječ je o sljedećim institucijama: *ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići), osnovne škole, kazališta, muzeji i galerije te domovi za starije i nemoćne osobe*. Pritom je analiza pokazala da su od navedenih institucija ustanove za predškolski odgoj, osnovne škole te domovi za starije i nemoćne osobe najlošije ocijenjeni u velikim gradovima, dok su kazališta, muzeji i galerije najlošije ocijenjeni u malim gradovima. Najveća razlika prisutna je kod ocjene kvalitete kazališta, i to između ispitanika iz velikih i malih gradova – oko 78% ispitanika iz velikih gradova kazališta u svojim gradovima ocjenjuje *vrlo ili izrazito dobrim*, dok je u malim gradovima takve ocjene kazalištu dalo tek oko 33% ispitanika.

Slika 13: Prosječna ocjena socijalne infrastrukture – usporedba triju kategorija gradova

Socijalni problemi u gradu

Ipak, bez obzira na poticajno okruženje, urbanu opremu te znatniju i različitiju ponudu mogućnosti, grad ne osigurava uspjeh uvijek i svima. Medalja i u ovom slučaju ima dvije strane. Naime, gradovi isto tako proizvode i situacije koje nepovoljno utječu na živote pojedinaca i odnose među njima, a množina takvih situacija može bitno ugroziti ukupnu kvalitetu življenja u gradu. Imajući to na umu, od ispitanika se tražilo da procijene koliko pojedini socijalni problemi otežavaju življenje u njihovu gradu. Razdioba prikazana na Slici 14 otkriva da se ponuđeni socijalni problemi s obzirom na to koliko otežavaju življenje u gradu mogu podjeliti u tri grupe.

Slika 14: Procjena „težine“ socijalnih problema (%)

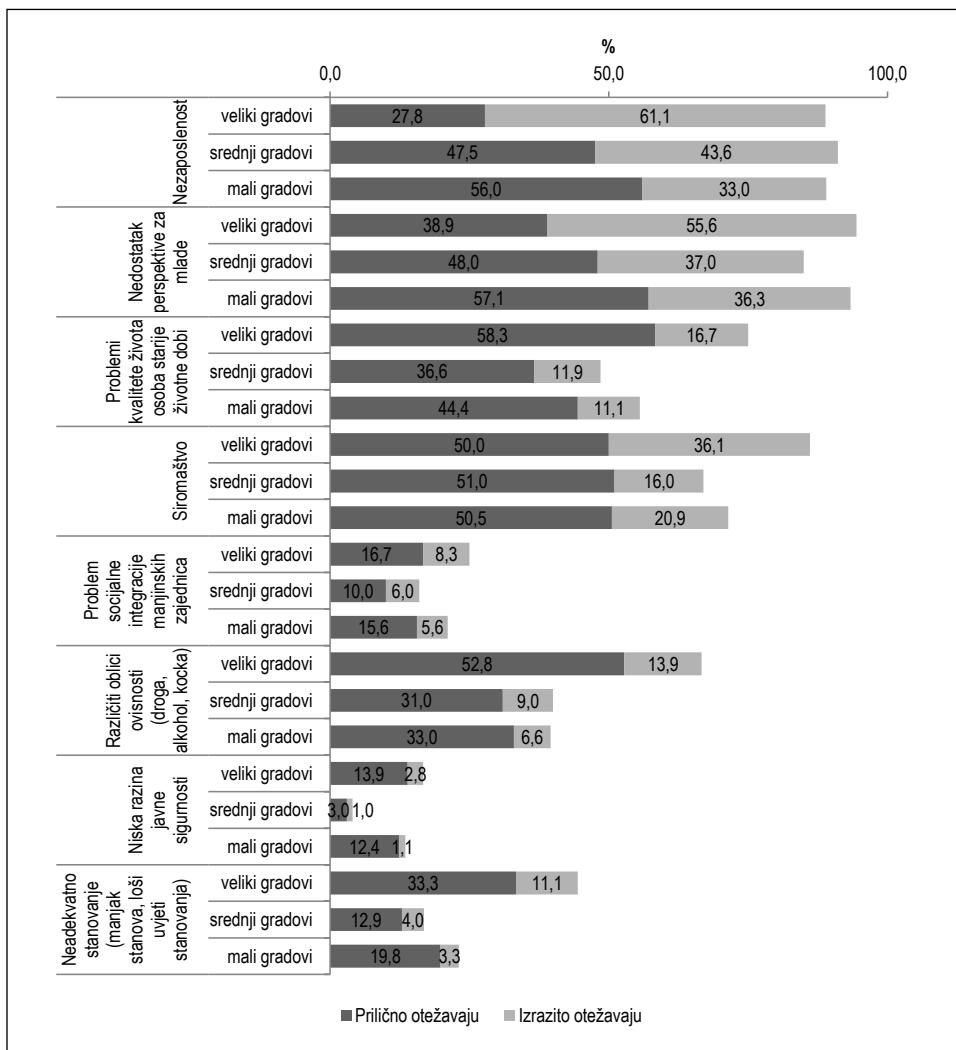
U prvoj grupi su oni za koje većina ispitanika smatra da prilično ili izrazito otežavaju život u njihovu gradu. U toj grupi su nezaposlenost, nedostatak perspektive za mlade te siromaštvo; pritom je nezaposlenost i nedostatak perspektive za mlade *prilično* ili *izrazito* otežavajućim ocijenilo gotovo 90% ispitanika, a siromaštvo općenito njih oko 72%.

U drugoj grupi su problemi kvalitete življenja osoba starije životne dobi te različiti oblici ovisnosti (droga, alkohol, kocka); za ta dva problema situacija je do nekle polarizirana: za prvi 56% ispitanika smatra da otežava život u njihovu gradu, dok za drugi tako misli njih 44%.

U trećoj su skupini socijalni problemi, za koje većina ispitanika smatra da ne otežavaju život u njihovu gradu. U toj skupini su problem neadekvatnog stanova-

nja te socijalne integracije manjinskih zajednica; oba je otežavajućima za život u njihovu gradu označilo oko 20% ispitanika, dok je najmanje ispitanika (njih oko 10%) prepoznalo nisku razinu javne sigurnosti kao problem koji otežava življenje u njihovu gradu.

Analiza procjene utjecaja pojedinih socijalnih problema na življenje u gradu pokazala je postojanje određenih razlika između triju kategorija ispitanika, formiranih s obzirom na veličinu grada iz kojega dolaze. Razmjeri razlika u procjeni utjecaja pojedinog socijalnog problema na život u velikom, srednjem i malom gradu mogu se vidjeti na Slici 15, uz napomenu da su na slici prikazani samo udjeli za ocjene *prilično* i *izrazito* otežava.

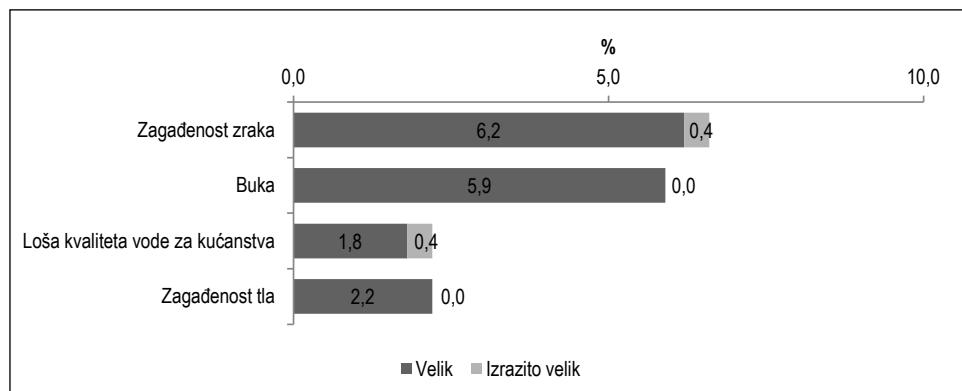
Slika 15: Procjena „težine“ socijalnih problema – usporedba triju kategorija gradova

Usporedba prikazana na Slici 15 otkriva da su se znatnije razlike u procjeni utjecaja pojedinih socijalnih problema na življenje u njihovu gradu pojavile kod četiriju od ponuđenih osam, međutim, samo je razlika na varijabli *nezaposlenost* statistički značajna. Prikazana razdioba upućuje na to da su ispitanici iz velikih gradova značajno češće od onih iz srednjih i malih ocjenjivali nezaposlenost kao *prilično* ili *izrazito* otežavajuće za življenje u njihovu gradu.

Stanje urbanog okoliša

Na to u kojoj su mjeri gradovi u Hrvatskoj (ne)poželjna mjesta za život, umnogome utječe i kvaliteta urbanog okoliša. Pogotovo oni segmenti okoliša – poput vode, zraka i tla – onečišćenje i uništavanje kojih može negativno utjecati na zdravlje pojedinca. Stoga smo od ispitanika tražili da procijene razinu rizika koju pojedini ekološki problemi predstavljaju za zdravlje građana u njihovu gradu.

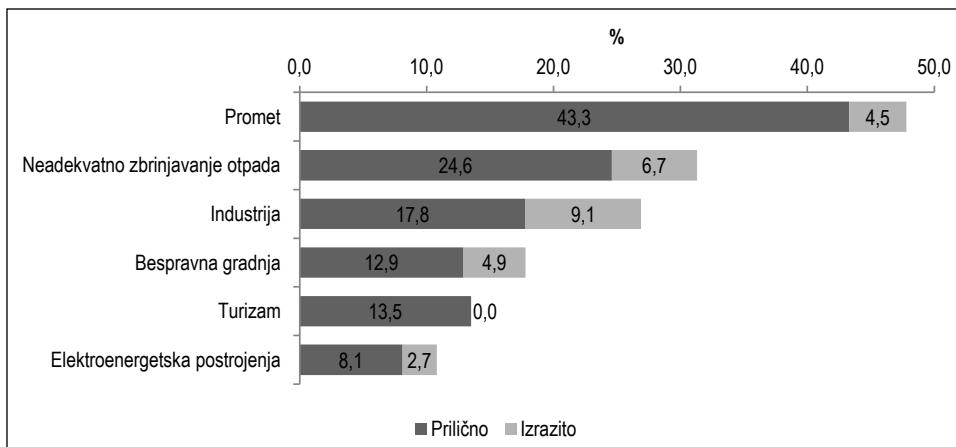
Analiza prikupljenih odgovora pokazala je da velika većina ispitanika, njih između 73 i 89% (Tablica u Prilogu), *ponuđene* probleme smatra malim ili pak nikakvim rizikom za zdravlje građana njihova grada. Iz perspektive ispitanika, najrizičnijima za zdravlje građana smatraju se, ovim redom: zrak, buka, tlo u gradu, voda za kućanstvo (Slika 16). Ovi se rezultati ne bi smjeli olako protumačiti kao dobri pokazatelji. Naime, ne smije se smetnuti s uma da prikupljeni odgovori upućuju na postojanje ozbiljnih ugroza za zdravlje pojedinca u dijelu gradova u Hrvatskoj, doduše u malom broju njih. Pritom se kao najveći rizik za zdravlje u tim gradovima percipira zagađenost zraka i buka.

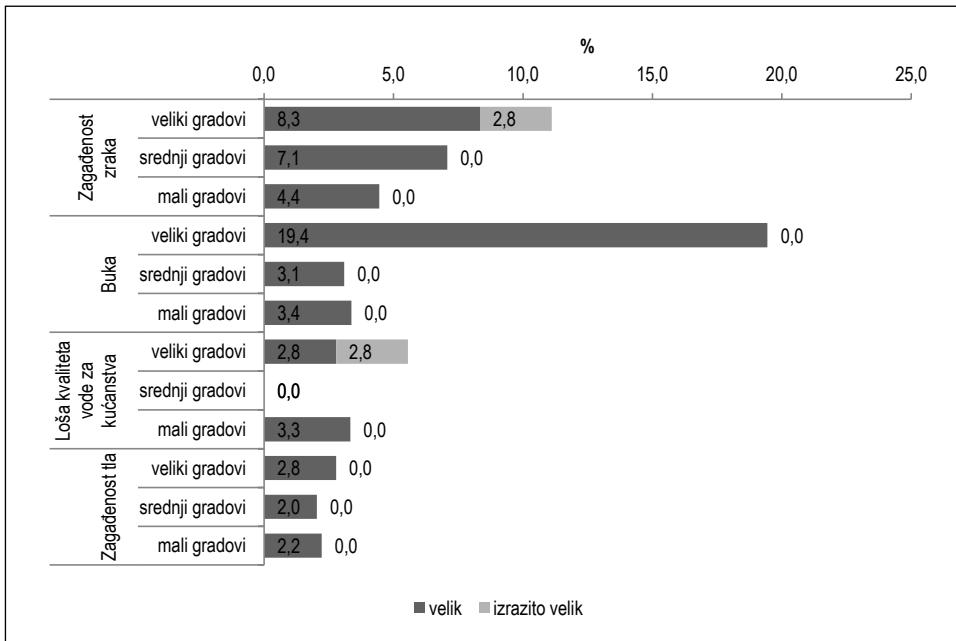
Slika 16: Ocjena mogućih rizika za zdravlje

Potraga za izvorom onečišćenja pokazala je da u percepciji ispitanika za ekološke probleme u hrvatskim gradovima nema jednoga glavnoga krivca, već se radi o nekoliko paralelnih procesa koji ugrožavaju urbani okoliš. Najčešće se kao *prilično* ili *izrazito* odgovoran za ekološke probleme apostrofira promet; gotovo polovina ispitanika tako misli. Odgovornost ostalih ponuđenih izvora onečišćenja percipira se znatno rjeđe kao *prilično* velika ili *izrazita*; tako je na drugom mjestu po percipiranoj odgovornosti neadekvatno zbrinjavanje otpada – oko 31% ispita-

nika smatra da je to *popriličan* ili *izrazit* krivac za ekološka onečišćenja u njihovu gradu – te industrija, koju je kao dominantnog krivca za stanje okoliša u njihovu gradu označilo oko 27% ispitanika (Slika 17). Interesantno je da dio ispitanika (oko 17%) ekološke probleme povezuje i s bespravnom gradnjom, koja se očito u dijelu gradova u Hrvatskoj pojavljuje kao ozbiljan izvor problema; turizam kao izvor ugroze za okoliš označuje oko 14% ispitanika, a najrjeđe se odgovornim za ekološke problem u gradu prepoznaju elektroenergetska postrojenja; njih je kao *poprilično* ili *izrazito* odgovorne ocijenilo oko 11% ispitanika.

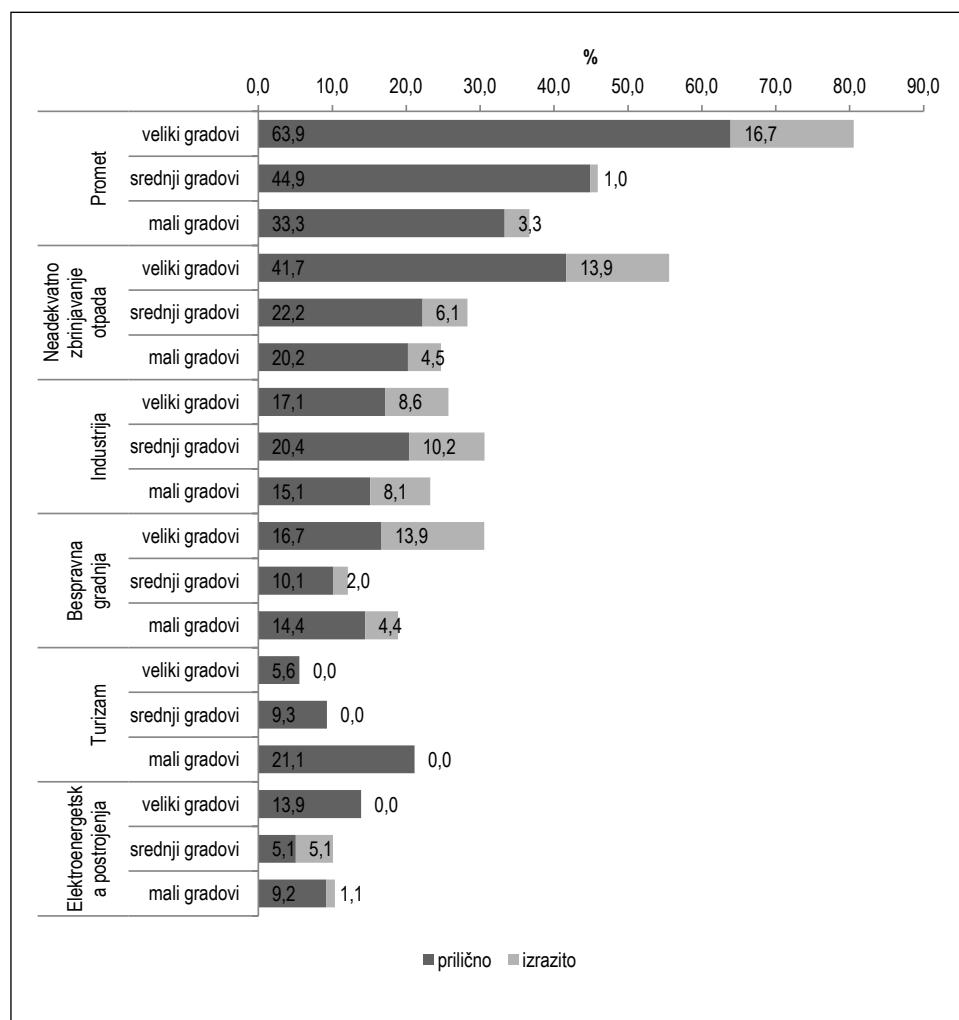

Slika 17: Procjena izvora onečišćenja

Slika 18: Ocjena mogućih rizika za zdravlje – usporedba triju kategorija gradova (%)

Usporedba percepcije stanja okoliša u velikim, srednjim i malim gradovima pokazala je da se pojavljuju određene razlike između tih triju kategorija gradova (Slika 18). Kod ocjene rizika za zdravlje građana od pojedinih ekoloških problema u njihovu gradu, statistički značajna razlika utvrđena je na varijablama *zagadjenost zraka* te *buka*. Oba ekološka problema su ispitanici iz velikih gradova češće od ispitanika iz srednjih i malih gradova procjenjivali *velikim* i *izrazito velikim* rizikom za zdravlje građana u njihovu gradu. Pritom je razlika bila osjetnija kod buke, za koju je 19,4% ispitanika iz velikih gradova kazalo da je veliki rizik za zdravlje, dok samo oko 3% ispitanika iz srednjih te malih gradova drži da je buka u njihovim gradovima velik rizik za zdravlje građana.

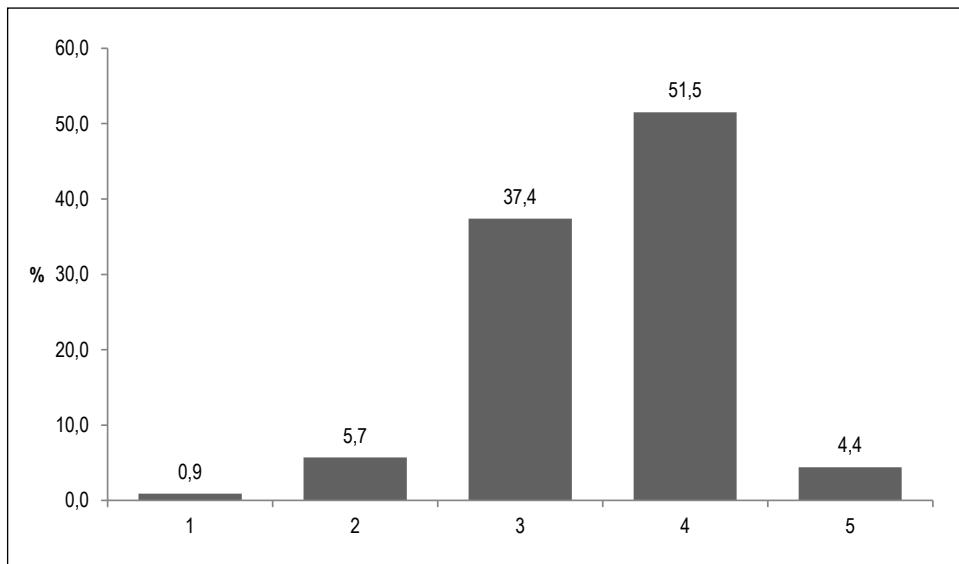
Slika 19: Procjena izvora onečišćenja – usporedba triju kategorija gradova (%)

Glede krivnje za ekološke probleme u gradu, analiza je pokazala da se u tri promatrane kategorije gradova odgovornost za ekološke probleme uglavnom različito pripisuje. Preciznije, analiza je utvrdila statistički značajne razlike među ispitanicima iz triju kategorija gradova u percepciji odgovornosti za ekološke probleme kod sljedećih varijabli: *elektroenergetska postrojenja, promet, turizam, neadekvatno zbrinjavanje otpada te bespravna gradnja* (Slika 19). Pritom je svim spomenutim izvorima ekoloških problema (osim turizma) veća odgovornost češće pripisivana u velikim gradovima, a interesantno je istaknuti da je baš turizam najčešće u malim gradovima smatran odgovornim za ekološke probleme. Nadalje, najveća razlika u procjeni stupnja odgovornosti za ekološke probleme u gradu između promatranih triju kategorija gradova pojavila se kod ocjene prometa – oko 80% ispitanika promet smatra *prilično ili izrazito* odgovornim za ekološke probleme u njihovu gradu, dok mu takav stupanj krivnje za ekološke probleme u malim gradovima pripisuje oko 37% ispitanika.

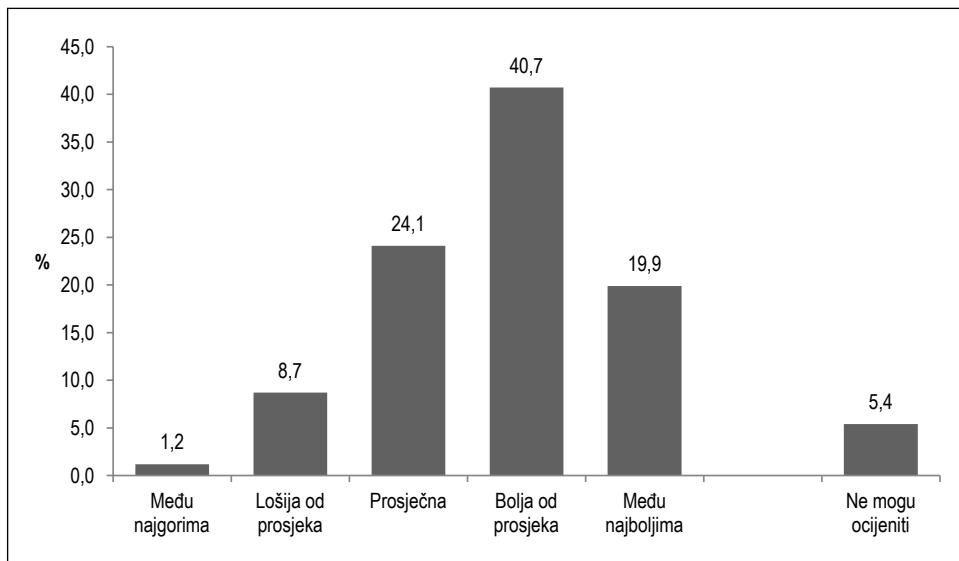
Kvaliteta života – subjektivna procjena

Od ispitanika se tražila subjektivna procjena kvalitete života u gradu, i to na najopćenitijoj razini, kao i usporedba te procjene s prepostavljenom, također općenitom kvalitetom života u drugim hrvatskim gradovima. Na taj se način - osim subjektivne ocjene generalnog stanja - nastojalo da ispitanici svoj grad stave u kontekst hrvatske urbane mreže. Također, na vrlo uopćenoj razini od njih je traženo da ocijene tendenciju razvoja - ide li on u smjeru boljeg ili lošijeg ‘scenarija’? Na pitanje kojim se od ispitanika tražilo da ocjenom od 1 do 5, kao u školi, ocijene kvalitetu života u gradu, na razini cijele Hrvatske dobivena je prosječna ocjena 3,53, što bismo školskim jezikom mogli označiti kao „vrlo dobru“ kvalitetu života, iako je u rasponu koji ocjena „vrlo dobar“ pokriva, ovaj prosjek na donjoj granici intervala. No, što je ocjenu okrenulo u tom smjeru, vidljivo je iz analize postotnih udjela pojedine ocjene, koji govore o zadovoljstvu stručnjaka zaposlenih u gradskim upravama općenitom kvalitetom života u hrvatskim gradovima. O tome svjedoči 55,9% ispitanika koji su dali ocjene „vrlo dobar ili odličan“ te još 37,4% onih koji su se priklonili ocjeni „dobar“. Oni ukupno čine 93,3% ispitanika (Slika 20).

Zanimljivo je da većina ispitanika smatra kako je kvaliteta života u njihovu gradu „bolja od prosjeka“ ili da glede toga pitanja pripadaju „među najbolje“ (Slika 21). Oko 1/4 ispitanika smatra da su dio hrvatskog prosjeka, a najmanje je onih koji misle da su u usporedbi s drugim gradovima „lošiji od prosjeka“ ili „među najgorima“. Mali broj ispitanika (5,4%) nije bio u stanju donijeti komparativnu ocjenu. Kada se ove ocjene usporede s ocjenama dobivenim u drugim (svjetskim) istraživanjima, vidimo da su naši ispitanici sličnog mišljenja kao i profesionalci koji žive/rade u velikim svjetskim gradovima. Primjerice, istraživanje koje je 2010. godine provedeno na uzorku od 575 ispitanika, stručnjaka/profesionalaca, većinom u gradovima Europe, Sjeverne Amerike i Europe, donosi zaključak da je 60% ispitanih reklo kako je njihova kvaliteta života izvrsna ili iznadprosječna (Economist Intelligence Unit, 2010.).

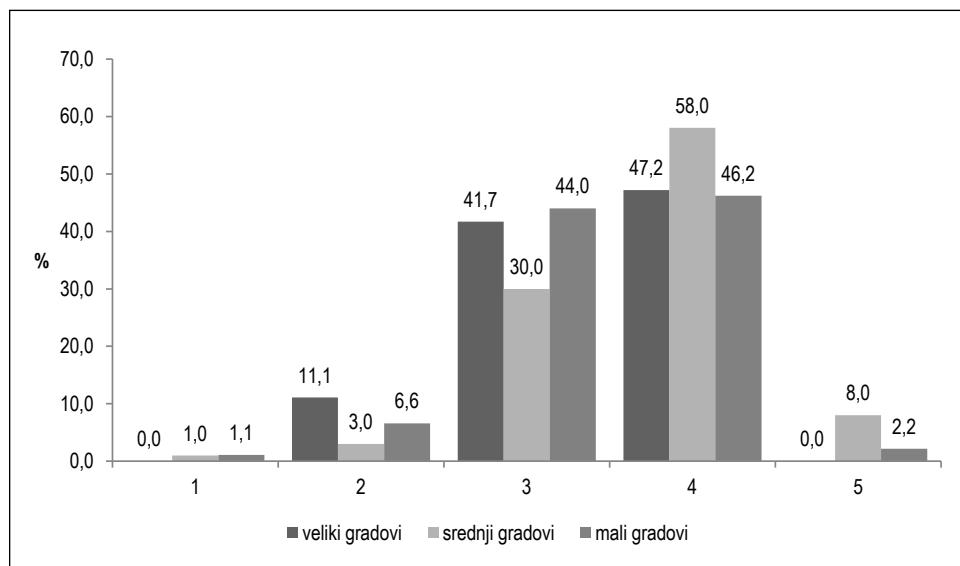
Slika 20: Kako biste ocijenili kvalitetu života koju Vaš grad nudi svojim stanovnicima, na skali od 1 do 5 (kao u školi)? (%)

Slika 21: Ocijenite opću kvalitetu života u Vašem gradu u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima (%)

Ako zanemarimo ispitanike koji „ne mogu ocijeniti“ kvalitetu života u gradu u odnosu na druge hrvatske gradove, a ostale kategorije označimo od 1 do 5 (pri čemu je ocjena 1 – među najgorima, a ocjena 5 – među najboljima), možemo usporediti prosječnu ocjenu u ova dva pitanja. Ovako izračunana, srednja ocjena kvalitete života u usporedbi s drugim gradovima iznosi 3,73, što je tek nešto povoljnije nego u prethodnom pitanju, gdje je iznosila 3,53. To nam govori da velik broj ispitanika ne vidi značajnije razlike u kvaliteti života u hrvatskoj urbanoj mreži, a većina ih vlastiti grad vidi u skupini „boljih“ kad je riječ o kvaliteti života. No, svakako bi bilo korisno, radi ravnomjernog razvitka Hrvatske i njezinih gradova, ne zanemariti ni ovu, manjinsku skupinu odgovora kojima su ispitanici dali do znanja kako smatraju da je kvaliteta života u njihovu gradu lošija od prosjeka ili čak među najgorima (takvih je ukupno 9,9%). Zanimljivo je ove rezultate usporediti s rezultatima odgovora na isto pitanje koje je postavljeno stručnjacima iz većih hrvatskih gradova (Rogić i sur. 2008.). Spomenuto istraživanje pokazalo je slične postotke odgovora u kategoriji „prosječna“ (21%) i „bolja od prosjeka“ (39%), dok je u kategoriji „među najboljima“ (31%) značajno više optimizma prisutno u istraživanju koje je okupilo stručnjake iz velikih gradova (Rogić i sur. 2008.).

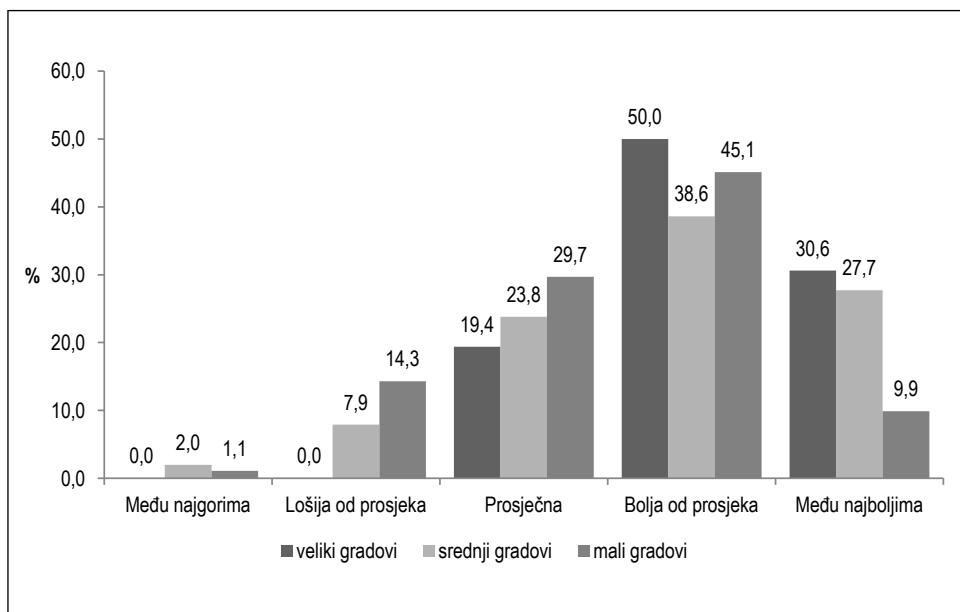
Usporedba odgovora na ovo pitanje, raščlanjena po tri skupine gradova (mali, srednji, veliki), otkriva razlike (Slika 22).

Slika 22: Ocjena kvalitete života koju grad nudi svojim stanovnicima na skali od 1 do 5 (kao u školi) (%) – usporedba triju kategorija gradova

Usporedba ispitanika iz triju tipova gradova pokazala je da među njihovim odgovorima postoji statistički značajna razlika. Lako je uočiti sličnost u ocjenjivanju ispitanika iz malih i velikih gradova, kao i činjenicu da ispitanici iz srednjih gradova u većoj mjeri daju bolje ocjene (četvorke i petice) kvaliteti života u svom gradu. Interpretaciju ovakve distribucije moguće je temeljiti na već poznatim ana-

lizama fenomena srednjih gradova u Hrvatskoj, posebice na Čaldarovićevoj analizi niza ekologiskih, socijalnih i gospodarskih prednosti koje se mogu očekivati od srednjih gradova, a koje u konačnici rezultiraju boljom kvalitetom života (Čaldarović, 1999: 71-86). Usporedba kvalitete života s drugim gradovima također je pokazala statistički značajnu razliku između ispitanika iz ovih triju tipova gradova. Najoptimističniji su ispitanici iz velikih gradova koji, ocjenjujući kvalitetu života, više od drugih vide komparativne prednosti svoga grada. Ispitanici iz srednjih gradova, koji su prednjačili u dobroj ocjeni kvalitete života, u situaciji kada se od njih tražila komparacija s drugim gradovima, pokazali su više kritičnosti (Slika 23).

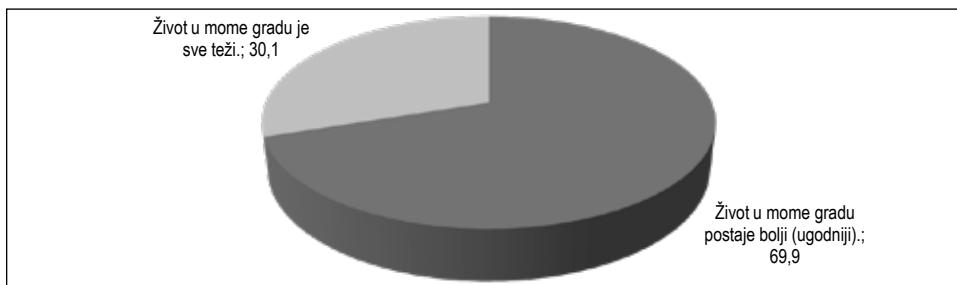

Slika 23: Ocjena opće kvalitete života u gradu u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima – usporedba triju kategorija gradova (%)

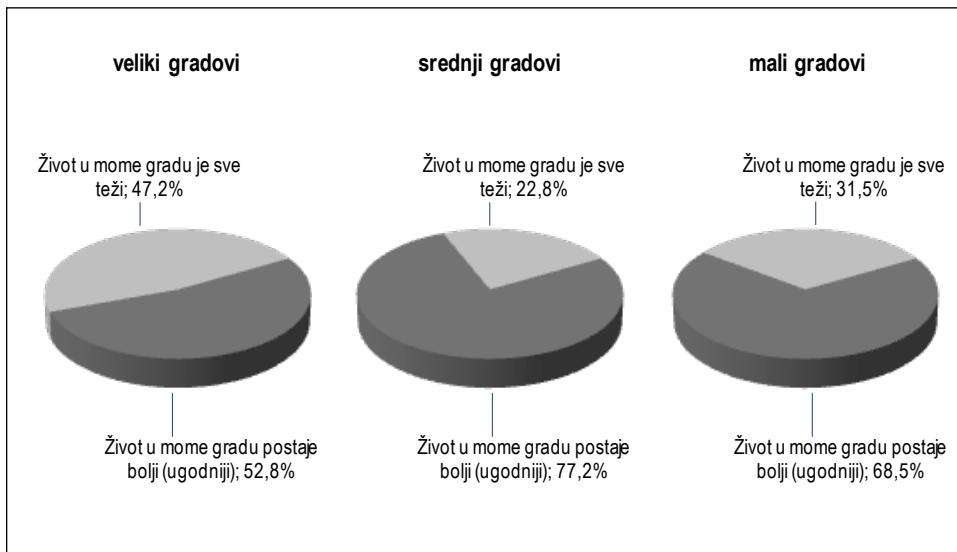
Slijedeće pitanje također opisuje „život u gradu“, ali je okrenuto prema budućnosti i procjenjuje sadašnje razvojne prilike iz perspektive koju one, po njihovu mišljenju, otvaraju za budućnost. Upravo stoga - promatrajući razvoj u dinamičnoj perspektivi - ova ocjena donosi potpuniju informaciju o razvojnim prilikama, koje nisu određene samo trenutačnim stanjem nego i potencijalom koji nose za budućnost. Moglo bi se reći kako ovo pitanje mjeri odnos snaga „razvojnog optimizma“ i „razvojnog pesimizma“, pa je u tom smislu „snažna“ dvotrećinska većina ispitanika optimistična i ocjenjuje da procesi i život u gradu idu „nabolje“ (69,9%) (Slika 24).

Usporedba s već spomenutim istraživanjem provedenim u svjetskim gradovima pokazuje da 60% njihovih ispitanika smatra kako život u njihovom gradu ide nabolje, što govori u prilog zaključku o više optimizma kod hrvatskih ispitanika (Economist Intelligence Unit, 2010.).

S druge strane, usporedba po tipovima gradova pokazala je statistički značajnu razliku, pri čemu se otkriva uočavanje pozitivnijih razvojnih trendova kod

Slika 24: Koja tvrdnja bolje opisuje život u Vašem gradu? (%)

Slika 25: Koja tvrdnja bolje opisuje život u Vašem gradu? – usporedba triju kategorija gradova (%)

ispitanika iz srednjih i malih gradova, dok se situacija u velikim gradovima može opisati vrlo bliskoj razvojnom stagniranju (Slika 25).

Nadalje, kada analiziramo faktore koje smatraju prioritetima za podizanje kvalitete života u njihovu gradu, većina ispitanika slaže se da je otvaranje radnih mjeseta na vrhu ljestvice. Naime, na pitanje o prioritrenom unapređivanju određenih faktora urbanog života ispitanici su trebali odabrati do tri odgovora između devetnaest ponuđenih (Tablica 8). Na prvom mjestu je mogućnost zapošljavanja (173 odabira), zatim slijedi opremanje grada komunalnom infrastrukturom (63 odabira) te kvaliteta zdravstvenih usluga (57). Također se pri vrhu nalaze i više i visoko obrazovanje, ponuda zabavnih sadržaja, prometnice te parkirališna mjesta. Na dnu ljestvice nalaze se izgled i kvaliteta novih zgrada (16), ukupni ambijent i čistoća (11), zelene površine (9) te opća sigurnost (2). Iz ovih podataka vidljivo je da elementi tehničke infrastrukture imaju nešto veći status prioriteta od onih koji se odnose na socijalnu infrastrukturu.

Tablica 8: Ocjena prioriteta kojima bi se mogla unaprijediti kvaliteta života u gradu

	f
Mogućnost zapošljavanja	173
Opremanje grada komunalnom infrastrukturom	63
Kvaliteta zdravstvenih usluga	57
Visoko i više obrazovanje	56
Ponuda zabavnih sadržaja (kino, kafići, klubovi...)	49
Prometnice	47
Parkirališna mjesta	40
Ponuda kulturnih sadržaja	34
Javni prijevoz	33
Urbanističko planiranje novih naselja	26
Smanjenje zagađenja okoliša	22
Trgovine i uslužne djelatnosti	21
Ponuda sportskih i rekreativskih sadržaja	20
Osnovne i srednje škole	19
Ustanove za predškolski odgoj	18
Izgled i kvaliteta novih zgrada	16
Ukupni ambijent i čistoća	11
Zelene površine	9
Opća sigurnost	2

No, analiziramo li rezultate kroz usporedbu triju tipova gradova, redoslijed prioriteta se donekle mijenja (Tablica 9). Svim je gradovima zajedničko da je neupitan prioritet za podizanje kvalitete života u gradu mogućnost zapošljavanja, što je očekivano s obzirom na to da je nezaposlenost ključan problem na razini čitave države. Na drugo su mjesto stanovnici velikih gradova pozicionirali kvalitetu zdravstvenih usluga, treće i četvrto mjesto zauzimaju prometnice i parkirališna mjesta, dok je na petom urbanističko planiranje naselja. U srednjim gradovima ispitanci su kao drugi prioritet odabrali visoko i više obrazovanje, kao treći kvalitetu zdravstvenih usluga, a četvrto i peto mjesto zauzimaju parkirališna mjesta te

osnovne i srednje škole. Ispitanici iz malih gradova smatraju da bi prioritet trebala biti parkirališna mjesta, a zatim osnovne i srednje škole te visoko i više obrazovanje. Osim problema s nedostatkom parkirališnih mjesta, koji se ističe kao dosta bitan u svim gradovima, a rješenje kojega leži u poboljšanju javnog prijevoza i korištenju alternativnih prijevoznih sredstava (bicikli i/ili skuteri), iz ovih podataka vidljivo je da je srednjim i malim gradovima u interesu poboljšati obrazovni sustav, što bi smanjilo iseljavanje mladih ljudi iz tih gradova i time omogućilo njihov daljnji razvitak.

Tablica 9: Ocjena prioriteta kojima bi se mogla unaprijediti kvaliteta života u gradu – usporedba triju kategorija gradova

	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	rang	f	rang	f	rang	f
Mogućnost zapošljavanja	1	27	1	83	1	63
Kvaliteta zdravstvenih usluga	2	12	3	27	5	18
Prometnice	3	11	6	18	6	18
Parkirališna mjesta	4	9	4	26	2	28
Urbanističko planiranje novih naselja	5	9	7	16	9	15
Opremanje grada komunalnom infrastrukturom	6	9	10	10	13	7
Ponuda kulturnih sadržaja	7	8	14	8	7	18
Visoko i više obrazovanje	8	5	2	35	4	19
Javni prijevoz	9	5	12	9	8	16
Zelene površine	10	5	17	4	19	0
Osnovne i srednje škole	11	4	5	20	3	25
Izgled i kvaliteta novih zgrada	12	4	8	13	10	10
Ponuda zabavnih sadržaja (kino, kafići, klubovi...)	13	4	15	7	15	5
Smanjenje zagađenja okoliša	14	4	16	5	16	5
Ukupni ambijent i čistoća	15	3	18	4	17	4

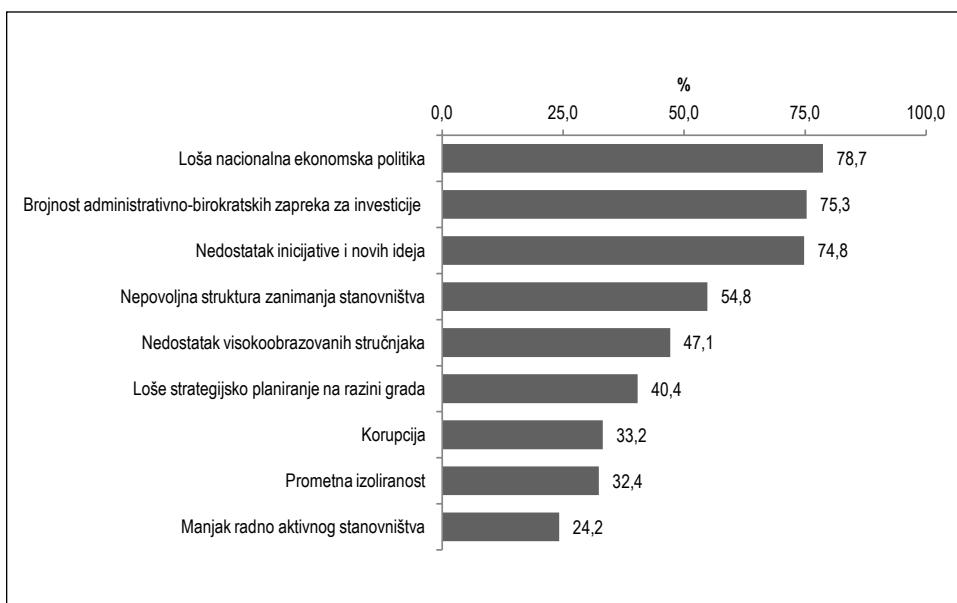
Nastavak tablice 9

	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	rang	f	rang	f	rang	f
Ustanove za predškolski odgoj	16	2	11	10	14	6
Ponuda sportskih i rekreacijskih sadržaja	17	1	13	9	11	10
Trgovine i uslužne djelatnosti	18	0	9	12	12	9
Opća sigurnost	19	0	19	1	18	1

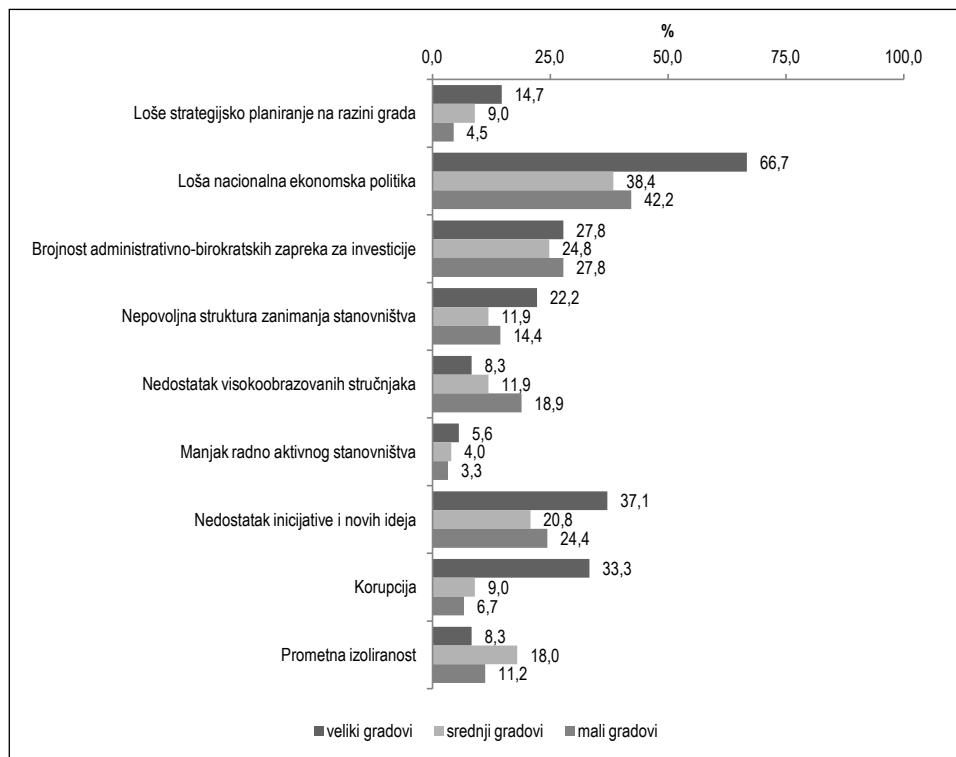
Perspektiva gradskoga gospodarstva

Jedna od komponenata uspješnog razvijanja grada jest i gospodarska perspektiva, koja je neodvojiva od drugih aspekata kvalitete života. Stoga je analizi perspektive gradskoga gospodarstva posvećeno nekoliko anketnih pitanja koja su – većinom projekcijski – okrenuta prema očekivanjima od budućnosti. No osim ocjene buduće perspektive, od ispitanika je zatraženo da ocijene i moguće uzroke ekonomskih problema. Odgovori predočeni na Slici 26 sugeriraju da je većina ispitanika sklona vidjeti uzroke problema izvan lokalne razine, u nacionalnoj ekonomskoj politici i s njom često povezanim brojnim administrativno-birokratskim zaprekama. Navedenim uzrocima problema pridružuje se i jedan uzrok izrazito subjektivne naravi, a koji je uočilo tri četvrtine ispitanika: nedostatak inicijative i novih ideja. U drugoj skupini uzroci su povezani s deficitom profesionalnih i obrazovnih kompetencija potrebnih da se pokrene uspješan razvitak.

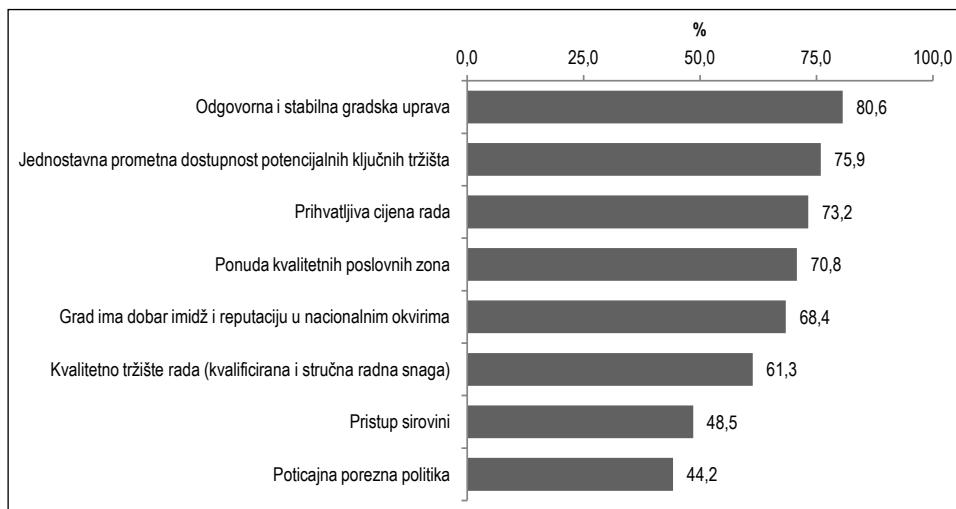
Premda nije većinsko, važno je naglasiti i mišljenje da je uzrok ekonomskih problema loše strategijsko planiranje na lokalnoj, tj. gradskoj razini. Kao najrjeđe

Slika 26: Procjena odgovornosti za postojeće ekonomске probleme u gradu (% odgovora „izrazito“)

Slika 27: Procjena odgovornosti za postojeće ekonomske probleme u gradu – usporedba triju kategorija gradova (% odgovora „izrazito“)

Slika 28: Elementi koji (njihov) grad čine atraktivnim za privlačenje gospodarskih tvrtki i ulagača

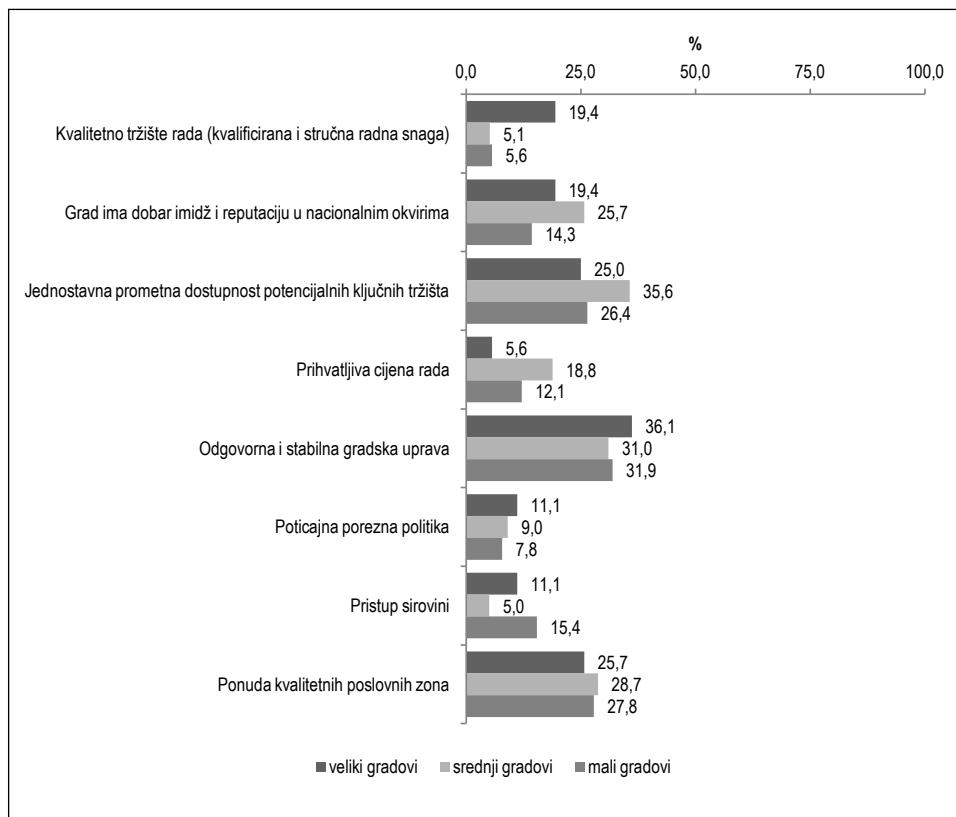
percipirani uzroci, na začelju ranga su korupcija i manjak aktivnog stanovništva, ali s obzirom na to da i njih navodi čak trećina ispitanika, može se reći da je raspon uzroka sadašnjih ekonomskih problema vrlo širok, od onih s nacionalne razine do problema na lokalnom planu, od lošeg planiranja i provedbe do nedostatka ideja i inicijative. Drugim riječima, uzroci su i objektivne i subjektivne naravi, i egzogeni i endogeni.

Razdioba odgovora triju skupina ispitanika – s obzirom na veličinu grada iz kojeg dolaze, pokazala je dvije statistički značajne razlike: na pitanju problema korupcije i prometne izoliranosti (Slika 27). Najviše prigovora na korupciju dolazi iz velikih gradova, dok ispitanici iz srednjih i malih gradova taj problem u mnogo manjoj mjeri vide kao uzrok ekonomskih poteškoća. Srednje gradove, pak, značajno više od drugih muči problem prometne izoliranosti. Osim ovih razlika, može se uočiti da najviše kritika lošoj nacionalnoj ekonomskoj politici dolazi od ispitanika iz velikih gradova, a na sličan način ocijenjeni su loše planiranje, nedostatak ideja i nepovoljna struktura zanimanja. Rezultati pokazuju da je problem nedostatka visokoobrazovanih stručnjaka veći što je grad manji.

Osim procjene ekonomskih problema, o trenutačnoj gospodarskoj situaciji govore i odgovori na pitanje što grad danas čini atraktivnim za privlačenje gospodarskih tvrtki i ulagača. Imajući na umu da su ispitanici stručnjaci zaposleni u gradskim upravama, osamdesetpostotno “adresiranje” pohvala na gradsku upravu nije neočekivani nalaz, ali nije ni osobito relevantan pokazatelj, pa ga treba uzeti sa zadrškom (Slika 28).

I većina drugih elemenata koji bi mogli biti izvorom gradske privlačnosti za ulagače pozitivno je ocijenjena, tj. prepoznata je u vlastitoj sredini. Među njima se ističe dobra prometna dostupnost potencijalnih tržišta, što se, vjerojatno, može zahvaliti novoj mreži hrvatskih autoputeva, a slijede i prihvatljiva cijena rada te mogućnosti koje nude novootvorene poslovne zone. Slijedi ih marketinški argument izražen kroz stav da grad ima dobru reputaciju u nacionalnoj mreži gradova te procjena povoljnog socijalnoga kapitala grada kroz kvalitetne, kvalificirane radnike. Na samom začelju ranga, kao najslabiji argument u privlačenju ulagača, nalazi se „povoljna porezna politika“, što ujedno i sugerira područje na kojem u budućnosti najviše treba poraditi. Usporedimo li ove rezultate s rangom izvora atraktivnosti kako su ih ocijenili ispitanici u međunarodnom istraživanju (Economist Intelligence Unit, 2010.), vidimo da su na vrhu njihovog poretka tržište rada i troškovi života (58%) te javni prijevoz, cestovna mreža i parkiranje (47%). Ovi odgovori korespondiraju s visokom drugom i trećom pozicijom u rangu hrvatskih prioriteta za privlačenje ulagača, koji se mogu opisati kao dobro regulirano tržište rada podržano funkcionalnom tehničkom infrastrukturom.

Usporedba odgovora ispitanika iz triju tipova gradova pokazuje da bi najveća prednost velikih gradova, po mišljenju stručnjaka zaposlenih u njihovim upravama, bilo kvalitetno tržište rada, tj. kvalificirana i stručna radna snaga (Slika 29). Na toj je čestici utvrđena i statistički značajna razlika. Prednosti srednjih gradova, koje su istaknuli njihovi stručnjaci, jesu jednostavna prometna dostupnost ključ-

Slika 29: Elementi koji čine (njihov) grad atraktivnim za privlačenje gospodarskih tvrtki i ulagača – usporedba triju kategorija gradova (postotak odgovora „izrazito“)

nih tržišta, dobar imidž i reputacija u nacionalnim okvirima te prihvatljiva cijena rada. Ispitanici iz malih gradova za svoj grad navode – u postocima više od drugih - prednost „pristupa sirovini“.

Važno strategijsko pitanje jest opredijeljenost za konkretne gospodarske djelatnosti, a ispitanici su na njega odgovarali bez ponuđenih odgovora, imajući mogućnost dati tri prijedloga za djelatnosti na koje bi se budući razvoj grada mogao osloniti. Stoga rezultati prikazani u frekvencijama (Tablica 10) predstavljaju učestalost pojave pojedinog odgovora, tj. poželjne djelatnosti.

Tablica 10: U kojim gospodarskim djelatnostima vidite nositelje budućeg ekonomskog razvoja grada?

	<i>f</i>
Turizam (kulturni, športski, nautički, zdravstveni, kongresni, ruralni, ugostiteljstvo...)	172
Industrija (metaloprerađivačka, prehrambena, drvna, prerađivačka, papirna, kemijska)	124
Poljoprivreda (ribarstvo, stočarstvo, ratarstvo, ekološka...)	75
Poduzetništvo (malo, srednje, obrtništvo, manji proizvodni pogoni)	56
Uslužne djelatnosti (javne, medicinske, briga o starima i nemoćnima, intelektualne usluge...)	32
Trgovina	21
Visoka (informatička) tehnologija	19
Znanost i obrazovanje	19
Građevinarstvo	18
Prijevoz (lučko poslovanje, aviopromet, transport, promet, pomorstvo, logistika...)	17
Ostalo (gospodarenje otpadom, eksploracija kamena, izvori pitke vode, gospodarstvo, javne službe, šumarstvo, poslovne zone, briga o starima i nemoćnima)	15
Brodogradnja	12
Energetika (korištenje obnovljivih izvora...)	10
Kultura	9

Najviše su povjerenja za realizaciju pozitivnog razvojnog scenarija kod ispitanika zadobili turizam i industrija. Valja napomenuti da su ispitanici mogli ponuditi tri odgovora, pa su mnoge od djelatnosti ušle u izbor kao komplementarna rješenja uz turizam ili industriju. Dok je kod turizma riječ o mogućnosti relativno brze eksploracije prirodne i kulturne baštine, industrija je pri vrhu poželjnih djelatnosti najvjerojatnije zbog mogućnosti stvaranja nove vrijednosti u različitim područjima industrijske proizvodnje. S druge strane, na ovakav odabir vjerojatno je utjecala i procjena profesionalnih i obrazovnih kapaciteta koji bi se relativno brzo mogli aktivirati, a jednim dijelom, zasigurno, i tradicija djelatnosti u pojedinoj lokalnoj sredini. Svakako je nezahvalno ovako konkretno pitanje i dobive-

ne odgovore interpretirati na ukupnoj, nacionalnoj razini. Premda oni pokazuju nacionalni trend, svaka lokalna zajednica traži specifičan odgovor koji uključuje razumijevanje dosadašnjeg razvoja, socijalne kapacitete i, naravno, spremnost na određenu dozu inovacije. Stoga se ovaj generalni zaključak o dominaciji turizma i industrije ne može preslikavati na analizu pojedinih lokalnih stanja i aspiracija.

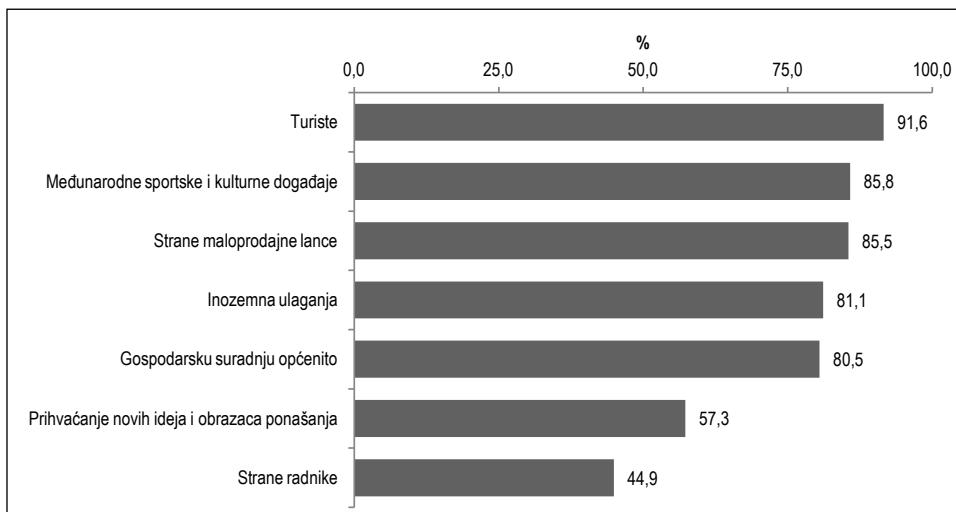
Tablica 11: U kojim gospodarskim djelatnostima vidite nositelje budućeg ekonomskog razvoja grada? – usporedba triju kategorija gradova

	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	rang	f	rang	f	rang	f
Turizam (kulturni, športski, nautički, zdravstveni, kongresni, ruralni, ugostiteljstvo...)	1	29	1	68	1	75
Poduzetništvo (malo, srednje, obrtništvo, manji proizvodni pogoni)	2	10	4	25	4	21
Industrija (laka, proizvodnja, preradivačka, papirna, kemijska)	3	8	2	34	3	28
Trgovina	4	8	14	4	7	9
Brodogradnja	5	7	16	3	16	2
Prehrambena industrija	6	7	5	17	9	6
Prijevoz (lučko poslovanje, avio promet, transport, promet, pomorstvo, logistika...)	7	6	7	11	17	0
Gradjevinarstvo	8	5	9	9	10	4
Visoka (informatička) tehnologija	9	4	8	11	11	4
Uslužne djelatnosti (javne, medicinske, briga o starima i nemoćnima, intelektualne usluge...)	10	4	10	9	5	19
Poljoprivreda (ribarstvo, stočarstvo, ratarstvo, ekološka...)	11	3	3	29	2	43
Znanost i obrazovanje	12	2	6	13	12	4

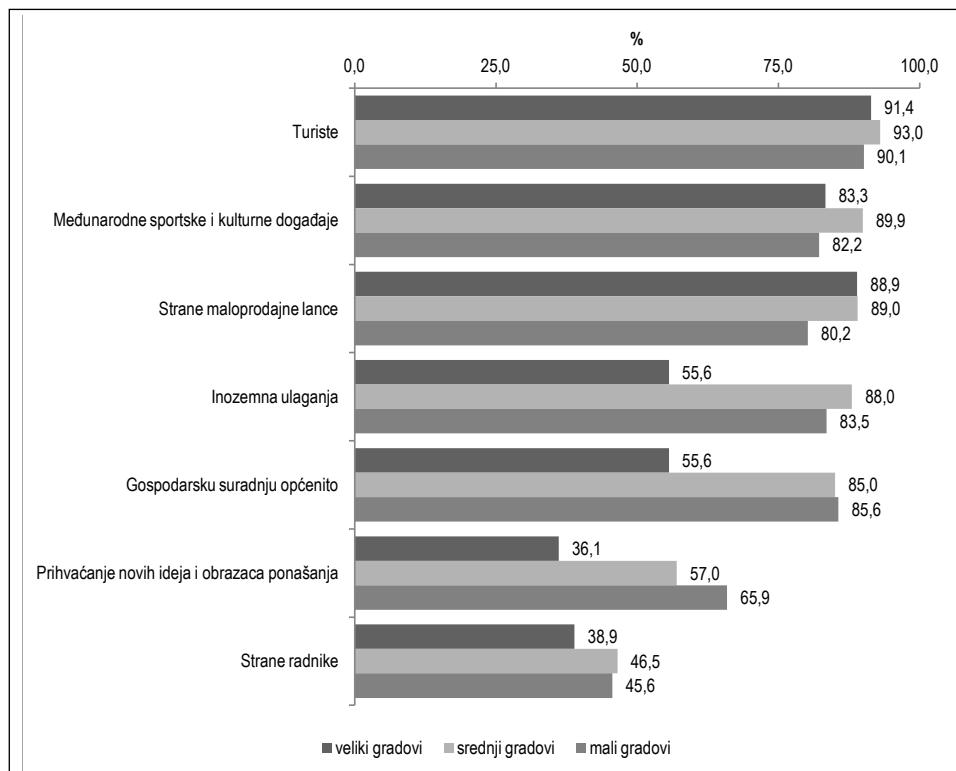
	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	rang	f	rang	f	rang	f
Ostalo (gospodarenje otpadom, eksploatacija kamena, izvori pitke vode, gospodarstvo, javne službe, šumarstvo, poslovne zone, briga o starima i nemoćnima)	13	2	15	4	8	9
Drvna industrija	14	1	17	3	6	10
Kultura	15	1	13	5	13	3
Metalno-prerađivačka industrija	16	0	11	7	14	3
Energetika (korištenje obnovljivih izvora...)	17	0	12	7	15	3

Pogled na „vrh ranga“ u tri kategorije gradova (Tablica 11), unatoč dominaciji „turizma“ kao najpoželjnije djelatnosti, pokazuje očekivanu razliku. Najpoželjnije djelatnosti za ispitanike iz velikih gradova jesu, redom prioriteta: turizam, poduzetništvo i industrija. Srednji gradovi nakon turizma prednost daju industriji te zatim poljoprivredi, dok je kod malih gradova situacija slična, s tom razlikom da je poljoprivreda češće navedena kao poželjnija djelatnost od industrije. Poželjnost poljoprivrede u malim i srednjim gradovima može se tumačiti kao posljedica njihove čvrše veze s ruralnim područjima.

Osim poželjnosti pojedinih djelatnosti, ispitanici su ocjenjivali i “otvorenost” grada za prihvaćanje tzv. vanjskih utjecaja koji se očituju kao prihvaćanje drugih pojedinaca i skupina, spremnost za suradnju, ali i prihvaćanje novih ideja koje suradnja i novi ljudi uvijek donose (Slika 30).

Slika 30: Grad je “potpuno otvoren” za...

Slika 31: Grad je „potpuno otvoren“ za... - usporedba triju kategorija gradova (%)

Sukladno općenitoj opredijeljenosti za razvoj turizma, procjena otvorenosti za turiste dobila je najveću potporu, dok je u najmanjoj mjeri procijenjena otvorenost grada za strane radnike. Izrazitom većinom pozitivno je ocijenjena i otvorenost za međunarodne kulturne i sportske događaje, što također možemo povezati s određenim aspektima turizma, te gotovo u istoj mjeri i otvorenost za strane maloprodajne lance, koji su se već sasvim udomaćili u hrvatskim gradovima. Treba podsjetiti da trgovina nije na vrhu popisa poželjnih djelatnosti (osobito kod srednjih i malih gradova), pa se stoga ni strani maloprodajni lanci, vjerojatno, ne doživljavaju kao konkurenциja lokalnom gospodarstvu. Po procjeni ispitanika može se zaključiti i da su hrvatski gradovi otvoreni za inozemna ulaganja i gospodarsku suradnju. Premda će za takvu razvojnu opciju biti potrebno i prihvatanje novih ideja i obrazaca ponašanja, manji je udio onih koji misle da su njihove lokalne sredine spremne za takvu vrstu propusnosti. Najmanje je prisutna već spomenuta spremnost za prihvatanje stranih radnika. No ako uzmemu u obzir okolnosti na tržištu rada i izrazit problem nezaposlenosti, onda ni 45% ispitanika koji smatraju da je njihov grad otvoren za strane radnike nije zanesljiv rezultat. Štoviše, rezultati istraživanja na uzorku stručnjaka koji žive u drugim gradovima svijeta pokazali su da je njih 40% otvoreno za „radnike imigrante“, tj. za doseljene radnike (Economist Intelligence Unit, 2010.).

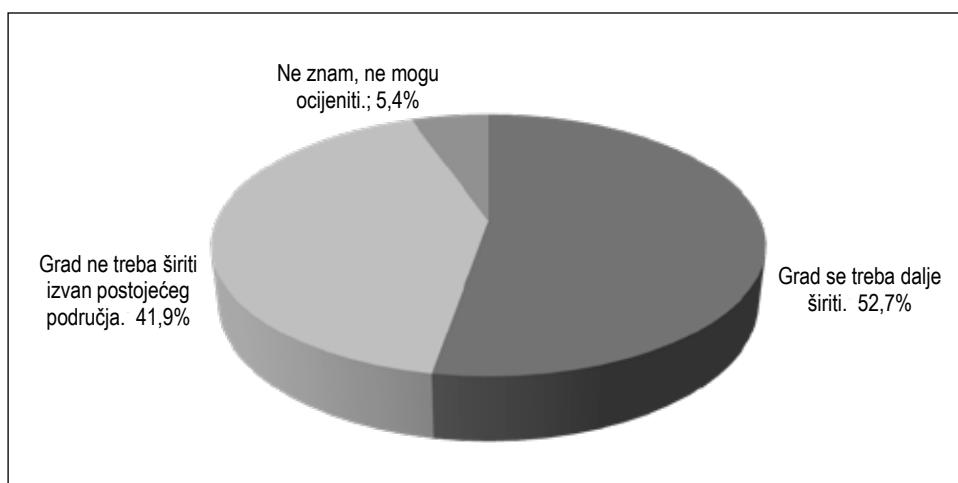
Na temelju svega iznesenog može se reći da su – prema procjeni stručnjaka zaposlenih u gradskim upravama – njihovi gradovi otvoreni ponajprije za turizam, sportsku, kulturnu i potrošačku razmjenu, ali i za druge vrste suradnje.

Odgovori ispitanika iz triju kategorija gradova (Slika 31) pokazuju statistički značajnu razliku glede inozemnih ulaganja, gospodarske suradnje i prihvaćanja novih ideja i obrazaca ponašanja. Pri tome ispitanici iz srednjih i malih gradova jače izražavaju otvorenost za inozemna ulaganja, gospodarsku suradnju, nove ideje i obrasce ponašanja, ali i za prihvaćanje stranih radnika. Ova razlika mogla bi se protumačiti i kao posljedica svijesti o deficitu vlastitih razvojnih kapaciteta, koji bi se mogli nadoknaditi suradnjom s drugim, „vanjskim“ akterima.

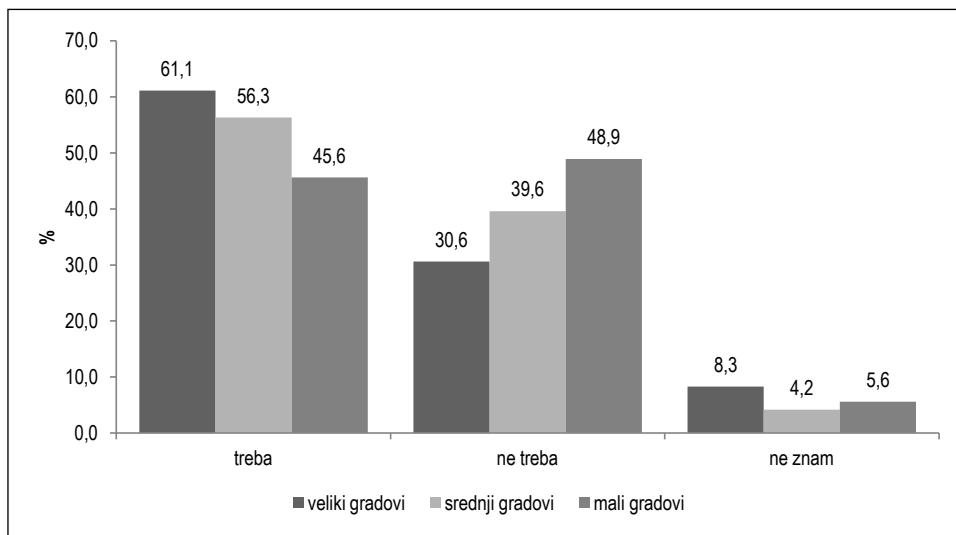
Okvir za razvoj grada

Način upravljanja gradom – takozvane gradske politike (*urban policies*) – važan je aspekt u istraživanju vitalnosti suvremenoga grada, u kojem urbano područje raste i širi se mnogo brže nego ikad do sada. Promjene koje se događaju mijenjaju stari i, vrlo često, stvaraju potpuno nov kontekst u kojem se grad mora razvijati. Koordinacija poslova od javnog interesa i donošenje odluka koje će utjecati na budućnost grada funkcije su gradske uprave; stoga smo istražili koliko su ispitanici zadovoljni upravljanjem gradom i suradnjom koju grad ostvaruje s ostalim zainteresiranim akterima te koji su, po njihovu mišljenju, prioriteti čije bi unapređivanje dovelo do podizanja razine kvalitete života u gradu.

Među trendovima u urbanom razvoju, na globalnoj razini, možemo identificirati velik priljev stanovništva te prostorno širenje gradskih područja kao dva fenomena koji utječu na konstantnu promjenu socijalne i prostorne strukture te

Slika 32: Treba li, po Vašem mišljenju, grad i dalje širiti ili je za razvoj dostatno postojeće područje?

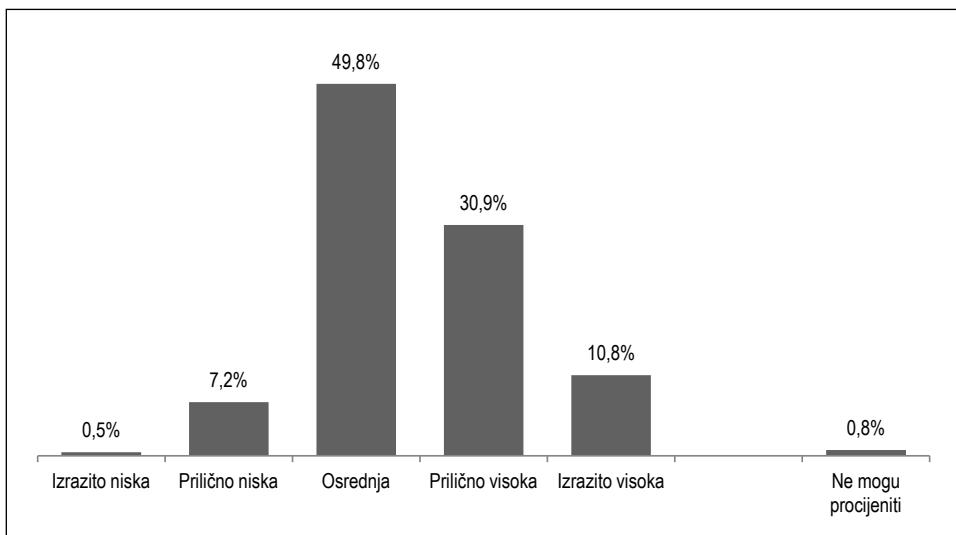

Slika 33: Treba li, po Vašem mišljenju, grad i dalje širiti ili je za razvoj dostatno postojeće područje? – usporedba triju kategorija gradova (%)

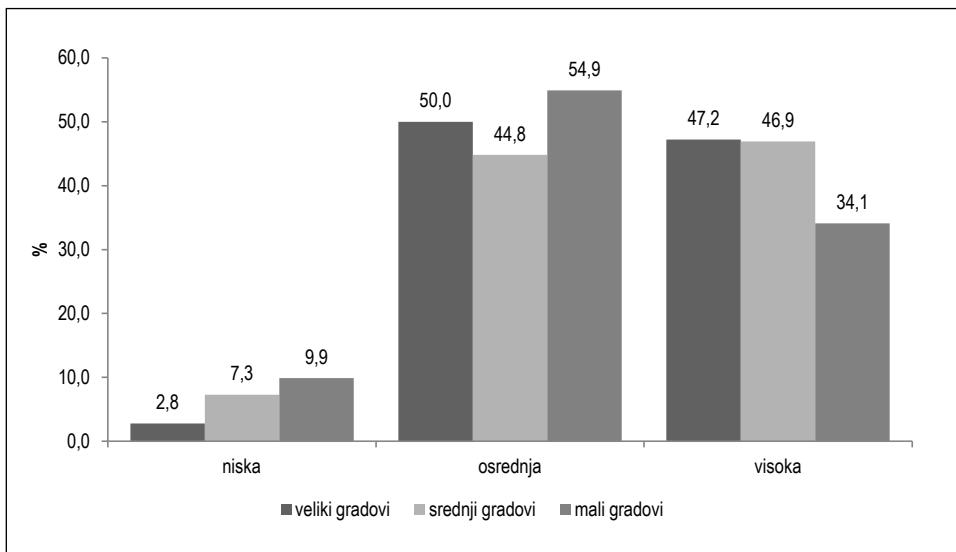
na kvalitetu života u gradu. Na pitanje smatraju li da njihov grad treba širiti ili se može razvijati na postojećem području, više od polovice ispitanika, 52,7%, smatra da se grad treba širiti, dok njih 41,9% smatra da se grad može razvijati na postojećem području. Zanimljiv je podatak da je samo 5,4% ispitanika odgovorilo da "ne može procijeniti", što bi moglo značiti da ispitanici imaju konkretni stav kada se radi o prostornom rastu njihovih gradova (Slika 32).

Ipak, važno je naglasiti da se broj stanovnika u Hrvatskoj smanjuje, pa većina gradova danas ima manje stanovnika nego 2001. godine (Popis, 2011.). S obzirom na gustoću naseljenosti i površinu gradova, legitimno je pitanje koji su i postoje li uopće razlozi za prostorno širenje gradova? Uspoređujući rezultate triju tipova gradova (veliki, srednji i mali), nije utvrđena statistički značajna razlika, no na razini postotnih poena vidljivo je da ispitanici iz velikih (61,1%) i srednjih gradova (56,3%) više podržavaju prostorno širenje gradova, dok stanovnici malih gradova u većem postotku (48,9%) smatraju da se njihovi gradići ne bi trebali dalje širiti (Slika 33).

S obzirom na to da su ispitanici stručnjaci zaposleni u gradskoj upravi, njihova procjena sposobnosti grada za samostalnim upravljanjem trebala bi sadržavati i objektivne spoznaje o upravljačkom procesu kao i subjektivno mišljenje o načinu na koji grad treba funkcionirati; stoga ne iznenaduje da je sposobnost grada za samostalno upravljanje većinom ocijenjena kao osrednja (49,8%), no ipak više visoka nego niska, jer čak 41,7 % ispitanika smatra da je sposobnost grada za upravljanje prilično visoka ili izrazito visoka. Samo 7,5% ispitanika ocijenilo je sposobnost grada za samostalnim upravljanjem kao nisku ili izrazito nisku (Slika 34). Analizom odgovora po tri tipa grada nije utvrđena statistički značajna razlika, no slika ipak sugerira da ispitanici iz malih gradova u većem postotku smatraju da su njih

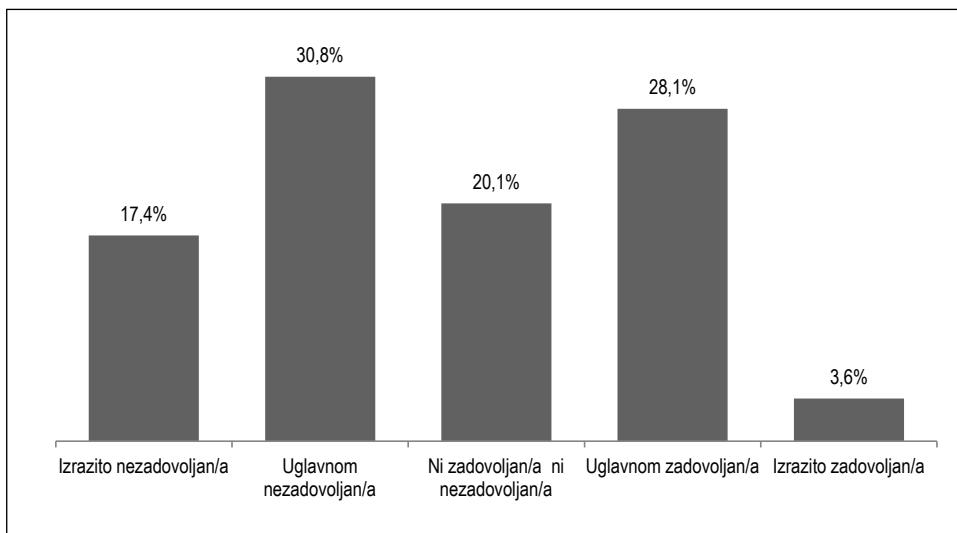

Slika 34: Kolika je sposobnost Vašega grada za samostalno upravljanje svojim razvojem?

Slika 35: Kolika je sposobnost Vašega grada za samostalno upravljanje svojim razvojem? – usporedba triju kategorija gradova (%)

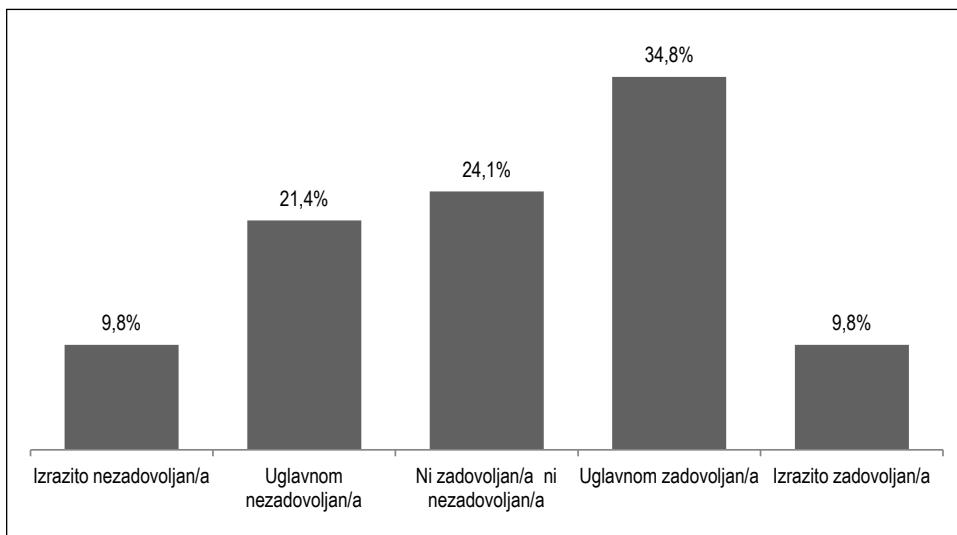
hovi gradovi manje sposobni za samostalno upravljanje svojim razvojem od ispitanika iz velikih i srednjih gradova. Mali gradovi u Hrvatskoj gradovi su s manje od 10 000 stanovnika, a u prosjeku taj je broj značajno niži, stoga bi za samostalno upravljanje trebala postojati poticajna i održiva politika razvoja (Slika 35).

Slika 36: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje sa središnjom državnom vlasti (resornim ministarstvima)?

Unatoč činjenici da se upravljanje gradom pokušava što više decentralizirati i prepustiti gradskoj upravi i vlasti, odnos grada s ostalim institucionalnim akterima od presudne je važnosti za razvoj grada. Na skali od pet stupnjeva zadovoljstva ispitanici su određivali suradnju grada sa središnjom državnom vlasti (ministarstvima), županijom, drugim gradovima u Hrvatskoj te institucijama i gradovima izvan Hrvatske. Kada je u pitanju suradnja grada s institucionalnim akterima, ispitanici su iskazali veće zadovoljstvo odnosom s drugim gradovima u Hrvatskoj kao i institucijama i gradovima u inozemstvu nego sa županijom i resornim ministarstvima. Ovakav način govori u prilog tezi da horizontalna suradnja i protočnost, koja se zasniva na partnerstvu, bolje funkcioniра od vertikalne, koja se temelji na hijerarhijskim odnosima. Osim toga treba imati na umu da gradski proračuni još uvek u velikoj mjeri ovise o središnjoj državnoj vlasti, što je identificirano kao problem i u velikim svjetskim metropolama (Economist Intelligence Unit, 2010.). No unatoč postojanju razlika u rezultatima, srednja ocjena zadovoljstva suradnje s navedenim akterima jest 3,15, što govori o tome da je potrebno raditi na suradnji grada sa svim akterima.

Suradnjom grada i ministarstava, koja se realizira kroz rješavanje različitih sektorskih pitanja, uglavnom je nezadovoljno 30,8% ispitanika, dok je uglavnom zadovoljno njih 28,1%. Međutim, kada se radi o izrazitom nezadovoljstvu, odnosno izrazitom zadovoljstvu, 17,4% ispitanika izrazito je nezadovoljno, dok je tek 3,6% ispitanika izrazito zadovoljno tom suradnjom, što ukazuje na "problematičan" odnos s navedenim akterima (Slika 36). Posebno se ističu ispitanici iz velikih gradova: njih čak 66,6% nezadovoljno je suradnjom između grada i središnje državne vlasti (Slika 40). Relativno visok postotak nezadovoljstva – 31,2%, identificiran je i kod ocjene suradnje sa županijom, no u distribuciji odgovora ipak prevladavaju uglavnom nezadovoljni (21,4%) (Slika 37).

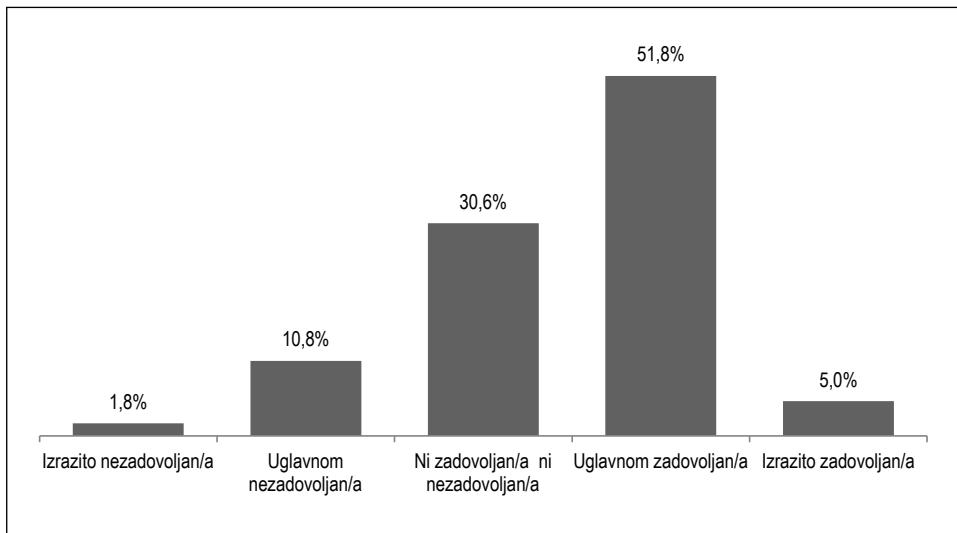

Slika 37: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje s Vašom županijom?

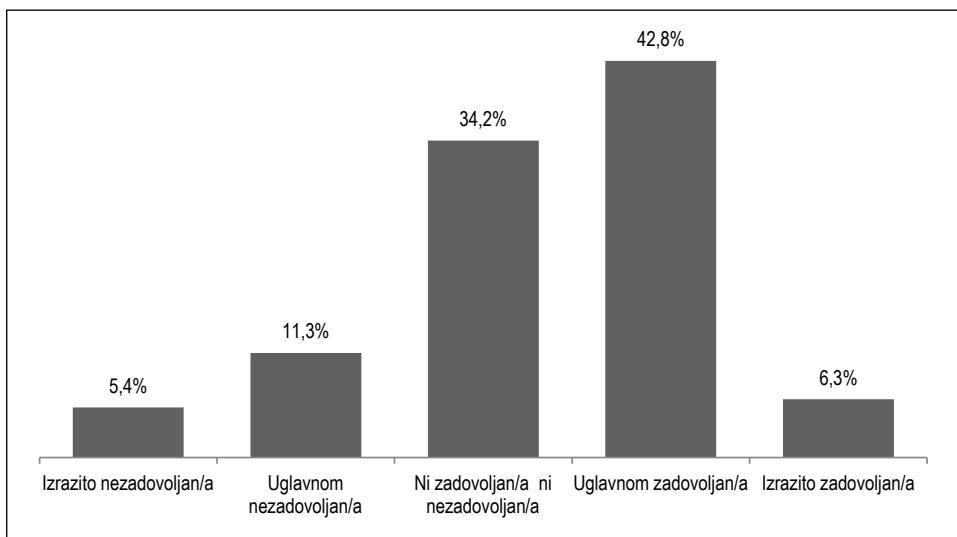
Više od polovice ispitanika, 56,8%, iskazalo je zadovoljstvo kada se radi o suradnji koju njihov grad ostvaruje s ostalim gradovima u Hrvatskoj, od čega je 51,8% uglavnom zadovoljno, dok je 5% izrazito zadovoljno (Slika 38). Visok postotak ispitanika, od 49,1% zadovoljan je suradnjom sa inozemnim institucijama i gradovima. Iz navedenih rezultata može se zaključiti da se polako ali sigurno razvija hrvatska urbana mreža koja je već donekle povezana u širu međunarodnu mrežu (Slika 39).

Usporedba po tri tipa grada pokazala je statistički značajnu razliku glede suradnje sa središnjom državnom vlašću, kojom su najnezadovoljniji ispitanici iz velikih gradova.

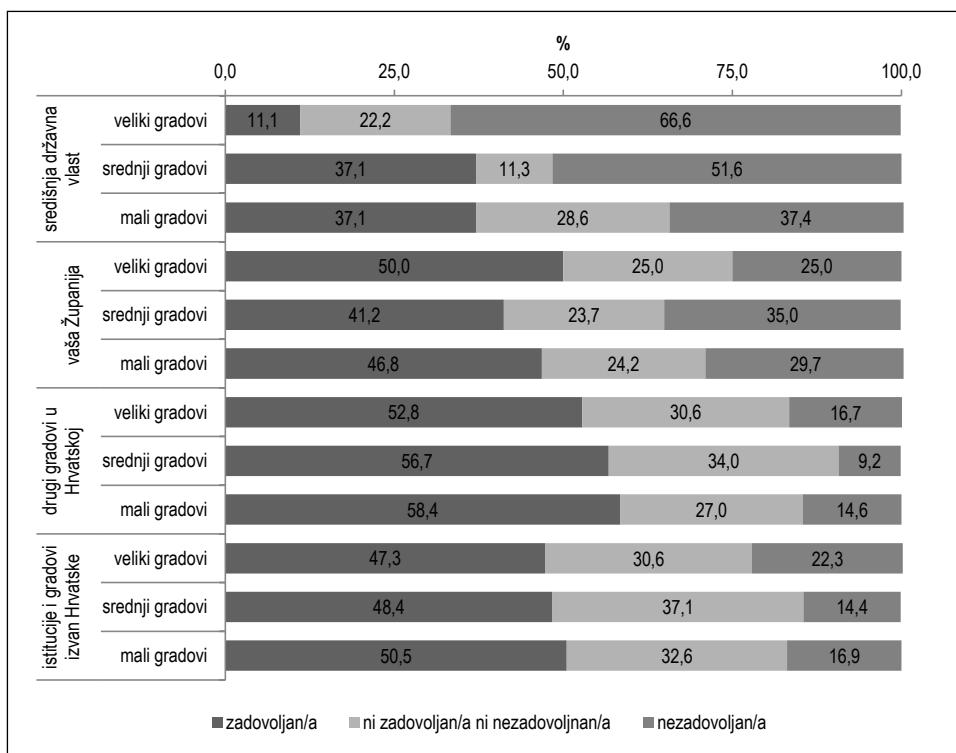
Unatoč osrednjem (ne)zadovoljstvu suradnjom s institucionalnim akterima te osrednjoj sposobnosti za samostalno upravljanje, ispitanici smatraju da bi, u većini slučajeva, javni sektor pružio najefikasnije usluge u obavljanju poslova od javnog interesa. Od jedanaest ponuđenih usluga (distribucija energije, gospodarenje otpadom, izgradnja i gospodarenje sportskim objektima, prijevoz putnika u javnom prijevozu, održavanje javnih zelenih površina, održavanje čistoće, upravljanje sustavom distribucijske telekomunikacijske kanalizacije (DTK), održavanje groblja te obavljanje pogrebnih poslova, održavanje nerazvrstanih cesta, vodoopskrba i odvodnja, tržnice (na malo)) ispitanici su za njih osam naveli kako je javni sektor najbolji izbor (Slika 41). Privatni sektor, smatraju ispitanici, trebao bi upravljati prijevozom putnika u javnom prometu (45,1%) te sustavom distribucije telekomunikacijske kanalizacije (38,3%). Javno-privatno partnerstvo jest, po mišljenju ispitanika, najmanje atraktivni model te ga smatraju adekvatnim samo kada se radi o izgradnji i gospodarenju sportskim objektima (52,7%). Usporedimo li rezultate na globalnoj razini, uvidjet ćemo da je situacija gotovo identična, osim kada je u

Slika 38: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje s drugim gradovima u Hrvatskoj?

Slika 39: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje s institucijama i gradovima u inozemstvu?

Slika 40: Zadovoljstvo suradnjom s institucionalnim akterima – usporedba triju kategorija gradova

pitanju distribucija energije kojom bi, ipak, trebao upravljati privatni sektor, po mišljenju stručnjaka iz svjetskih metropola (Economist Intelligence Unit, 2010.).

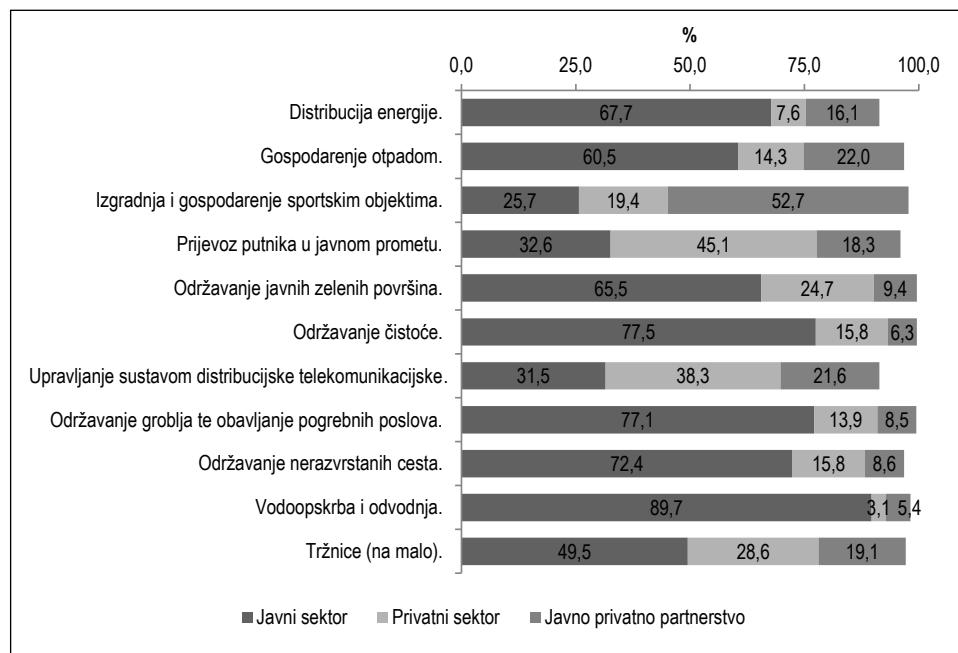
Prilikom usporedbe triju tipova gradova utvrđeno je nekoliko statistički značajnih razlika. Može se reći da su ispitanici iz velikih gradova skloniji modelu javno-privatnog partnerstva kada je riječ o: distribuciji energije, gospodarenju otpadom, održavanju javnih zelenih površina, upravljanju sustavom DTK i održavanju nerazvrstanih cesta. S druge strane, ispitanicima iz velikih gradova prihvatljivija je opcija da prijevoz putnika u javnom gradskom prometu bude u ingerenciji javnog sektora, dok je u malim gradovima prisutna većinska opredijeljenost za privatno upravljanje tim poslovima (Slika 42).

Iznimno visok postotak kod većine djelatnika u odabiru javnog sektora govori u prilog činjenici da ispitanici većinom nemaju povjerenja u privatni sektor, a pogotovo u javno-privatno partnerstvo, što je vjerojatno posljedica neuspjele privatizacije i korupcije koja je obilježila godine tranzicije (Čengić, D., Rogić, I., 1999.).

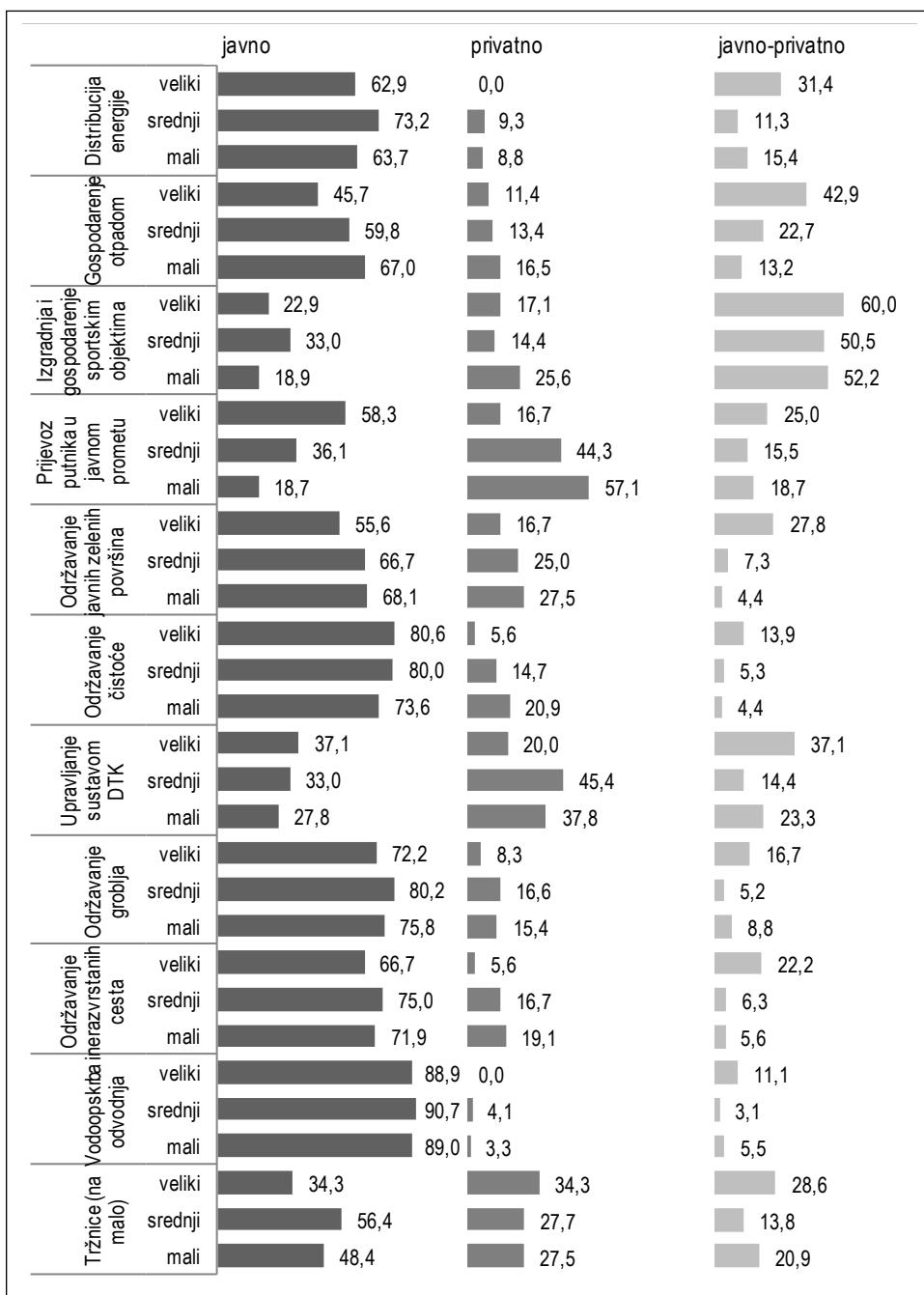
Pitanje o rangu uspješnosti hrvatskih gradova bilo je otvorenog tipa, a od ispitanika se tražilo da procijene koji hrvatski grad najbolje upravlja svojim razvijkom. Na prvom mjestu, po mišljenju čak 68 ispitanika, našao se Varaždin. Gotovo upola manje ispitanika (35) odabralo je Rijeku, a na trećem mjestu je Zadar (22).

Osam ispitanika smatra da je Zagreb grad koji najbolje upravlja razvitkom, dok preostala dva velika hrvatska grada, Split i Osijek, nije odabralo niti jedan ispitanik. Ovi rezultati govore u prilog tome da se gradovi srednje veličine doživljavaju kao oni koji se najviše bave svojim razvitkom i postaju prepoznatljivi po uspješnoj implementaciji razvojnih planova.

Ovako visoku poziciju Varaždina u rangu uspješnih gradova vjerojatno se može objasniti „razvojnim boomom“ koji je Varaždin imao na početku prošlog desetljeća, kada se grad intenzivno uređivao, otvarao poslovne zone i ulagao u različite sektore (poduzetništvo, kultura, obrazovanje). To je razlog zašto je Varaždin zauzimao prvo mjesto u rangu gradova poželjnih za život i u drugim istraživanjima provedenim u tom razdoblju. Drugi razlog, osim uspješnog upravljanja, može biti i veličina grada, koja omogućuje kvalitetu života „po mjeri čovjeka“.

Slika 41: Tko bi u Vašem gradu omogućio pružanje najefikasnije usluge u obavljanju poslova od javnog interesa u sljedećim sektorima? (%)

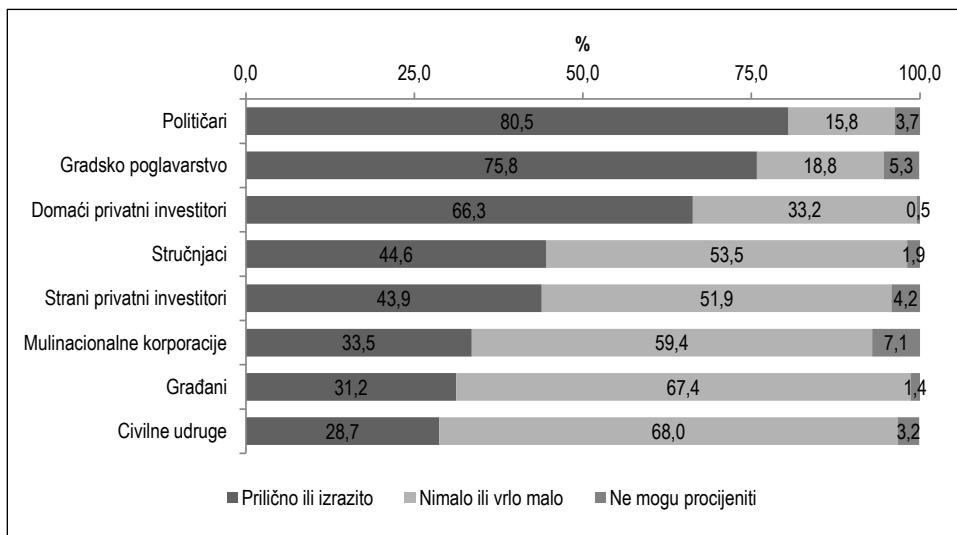
Slika 42: Tko bi u Vašem gradu omogućio pružanje najefikasnije usluge u obavljanju poslova od javnog interesa u sljedećim sektorima? – usporedba triju kategorija gradova (%)

Socijalna održivost

Socijalna održivost urbane transformacije danas je, uz ekološku održivost, jedan od temeljnih kriterija za uspješan razvoj i jedna od važnijih preokupacija urbane sociologije. Bostrom (2012.) naglašava da je riječ o dinamičnom konceptu, čija fleksibilnost traži stalno istraživanje i propitivanje o tome što točno podrazumijevamo pod konceptom socijalne održivosti. Razvijati se po načelima općeprihvaćenog koncepta socijalne održivosti znači težiti takvom razvojnog okviru koji uključuje socijalnu pravednost i jednakost, socijalnu infrastrukturu, angažiranu upravu i razvijanje socijalnog kapitala (Cuthill, 2009., prema Bostrom, 2012.). Ciljevi koje prihvaćanje ovog koncepta stavlja pred razvojne aktere jesu omogućivanje pristupa socijalnoj infrastrukturi, mobilnost, optimalni razvoj lokalnih usluga, ustanova, ali i briga o tzv. zelenim područjima u gradu. Važno je, također, kako navodi Bostrom, u lokalnoj zajednici stvoriti prilike za učenje i usavršavanje građana te osigurati socijalnu koheziju, uključenost i integraciju. Kao najvažniji preduvjet za ostvarivanje socijalno održive zajednice ističe se potreba za dobrom informiranošću građana i mogućnostima da participiraju u procesima donošenja odluka važnih za zajednicu (Murphy, 2012.). Stoga su ispitanici, stručnjaci zaposleni u gradskim upravama, a time i potencijalni sudionici u širem socijalnom dijalogu, ocjenjivali spomenutu dimenziju socijalne održivosti. Drugim riječima, pitali smo ih postoji li dobar dijalog svih važnih i zainteresiranih socijalnih aktera, postoje li već uočeni problemi otpora i socijalnog konflikta prilikom realizacije nekih gradskih projekata te koji su najvažniji kriteriji za donošenje razvojnih odluka.

Procjenjujući utjecaj pojedinih institucija ili grupacija na usmjerenje razvijeka grada i njegovu transformaciju, ispitanici su ih ocjenjivali na skali: nimalo, vrlo malo, prilično i izrazito. U najvećoj mjeri, za 32,1% ispitanika, „izrazit“ je utjecaj političara, a 25,6% njih u toj kategoriji vidjeli su gradsko poglavarnstvo (tablica u Prilogu). U odnosu na ove udjele, ni jedna druga skupina ili institucija nisu značajnije ocijenjene kao „izrazito“ utjecajne. No, ako zbrojimo odgovore „prilično“ i „izrazito“, dobit ćemo još točniju sliku percepcije pojedinih utjecaja, nadopunjenu još jednom skupinom socijalno utjecajnih aktera: privatnih investitora (Slika 43).

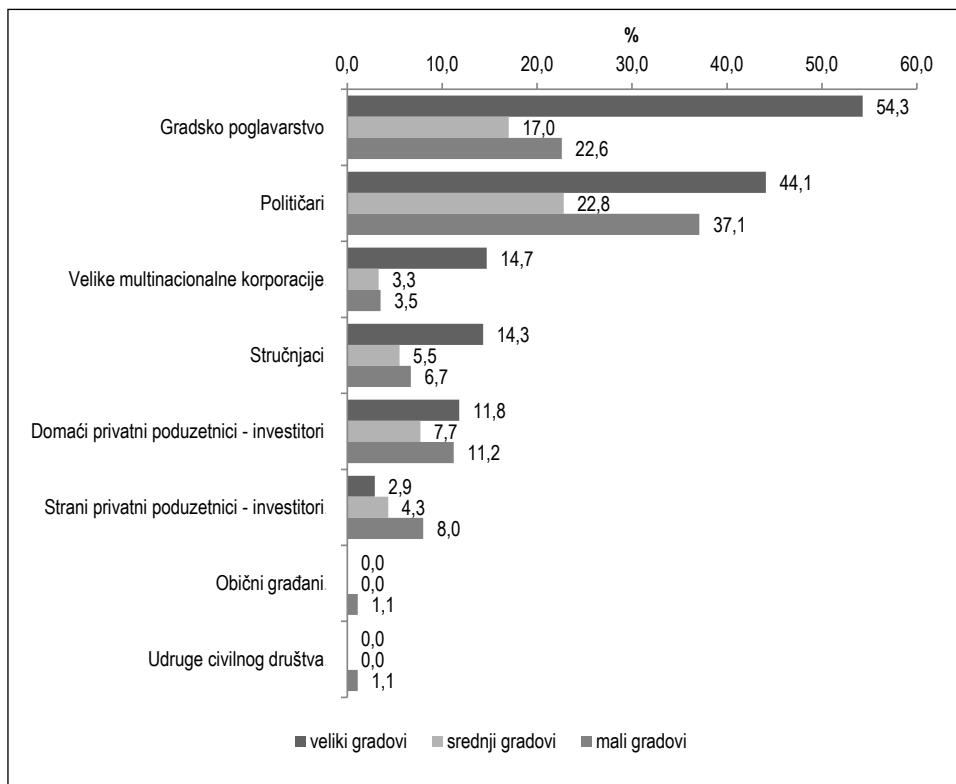
Tri su grupacije koje se u tom slučaju najčešće ocjenjuju kao utjecajne: političari (80,5%), gradsko poglavarnstvo (75,8%) i domaći privatni investitori (66,3%). Ove tri skupine utjecajnih socijalnih aktera ujedno su i jedine koje su po učestalosti isticanja prisutne kod natpolovične većine ispitanika. Uvjernjivost ovih poda-

Slika 43: Koliko, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada danas utječu sljedeće osobe i institucije? (%)

taka u najvećoj se mjeri temelji na činjenici da su stručnjaci zaposleni u gradskim upravama, zacijelo, skupina s najboljim uvidom u procedure donošenja odluka. Kao najmanje utjecajne skupine procijenjeni su građani i udruge civilnog društva, što ne ide u prilog socijalnoj održivosti i demokratizaciji procedura odlučivanja, a dugoročno može generirati brojne socijalne konflikte. I rezultati istraživanja provedenog 2008. godine (Rogić i sur., 2008.) na uzorku stručnjaka iz velikih hrvatskih gradova pokazali su slične rezultate: ispitanici su najveći utjecaj pripisivali gradskim političkim dužnosnicima (83%), dok je utjecaj stručnjaka bio značajno manji (43%). Dok je utjecaj građana u spomenutom istraživanju važnim označilo 55% ispitanika, u našem istraživanju taj je udio značajno niži i iznosi 31,2%. Razlika, naravno, može proizići zbog više razloga; jedan je svakako struktura uzorka, gdje je u prvom slučaju riječ o velikim gradovima, a u drugom o svim skupinama gradova. Drugi je i u rasponu ocjenjivanih kategorija, pri čemu se u našem istraživanju uz kategoriju „građana“ pojavila i kategorija „civilnih udruga“, koja također pokriva sektor građanstva.

Usporedimo li odgovore ispitanika, stručnjaka zaposlenih u upravama velikih, srednjih i malih gradova, dobivenih u kategoriji „izrazito utječe“, slika pokazuje nekoliko zanimljivih razlika (Slika 44). Statistički značajna razlika utvrđena je kod čestica: gradsko poglavarstvo, političari, velike multinacionalne korporacije i strani privatni poduzetnici. U velikim gradovima kao „izrazit utjecaj“ više se primjećuje utjecaj poglavarstva i velikih multinacionalnih korporacija. Anketirani stručnjaci iz velikih i malih gradova u većoj mjeri percipiraju „izrazit utjecaj“ političara nego stručnjaci iz srednjih gradova, dok je u malim gradovima veći percipiранi utjecaj stranih privatnih investitora.

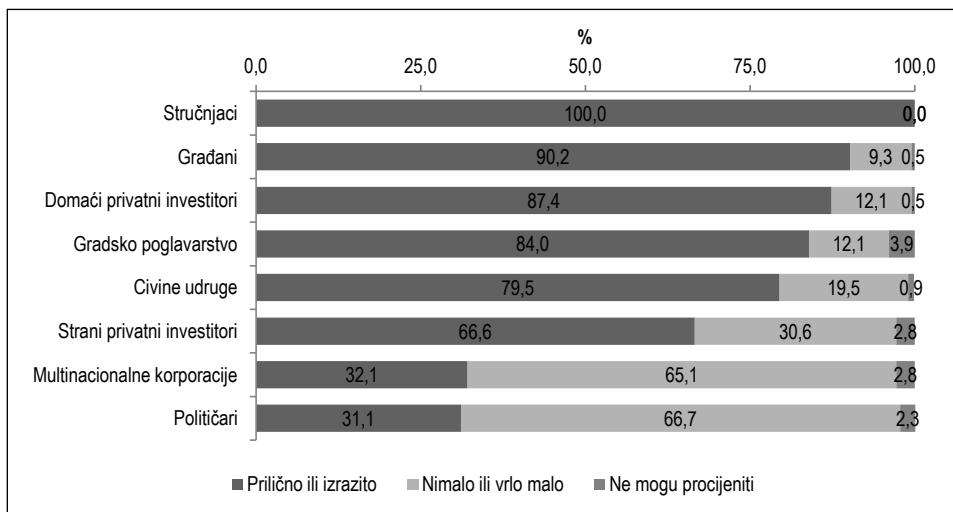

Slika 44: Koliko, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada danas utječu sljedeće osobe i institucije? – usporedba triju kategorija gradova (% odgovora „izrazito“)

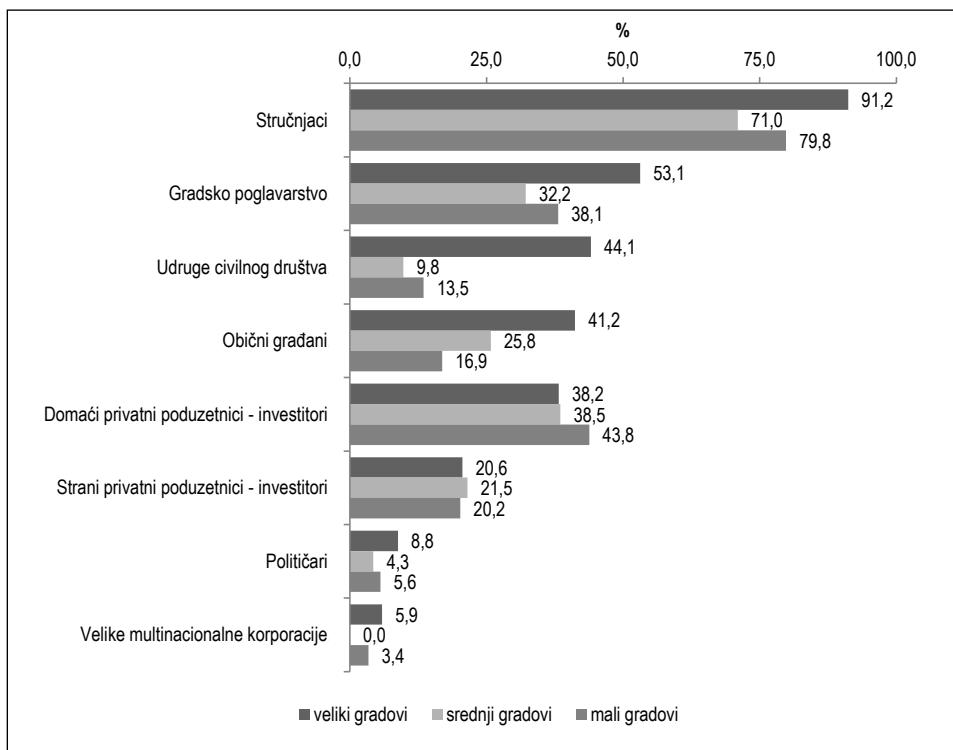
Zanimljivo je da u procjeni aktera koji bi trebali imati najveći utjecaj u procesima i procedurama gradskog razvoja ispitanici najčešće navode stručnjake – štovise, svi ispitanici koji su odgovorili na ovo pitanje smatraju da taj utjecaj treba biti „priličan ili izrazit“ (Slika 45).

Nasuprot tome, najmanji se utjecaj očekuje od političara, grupacije čiji je stvarni utjecaj procijenjen kao vrlo značajan (31,1% ispitanika smatra da bi oni trebali imati „priličan ili izrazit“ utjecaj).

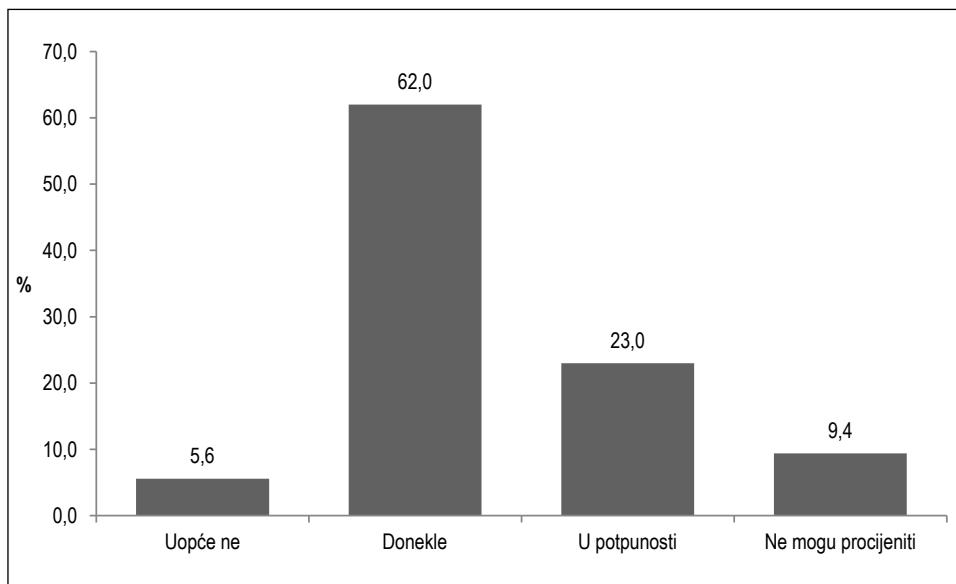
Tako već na prvom pitanju koje cilja mjeriti socijalnu održivost razvojnih rješenja nalazimo rezultate koji nedvojbeno ukazuju na raskorak između „poželjnog“ i „stvarnog“ tijeka procedure, posljedice koje ne jamče socijalnu održivost rješenja, već mogu biti i izvorom različitih socijalnih konflikata. Drugi zanimljiv rezultat odgovora na ovo pitanje jest odnos prema „strancu“ kao sudioniku razvojnih transformacija. Ispitanici različito ocjenjuju poželjnost ovog aktera s obzirom na pretpostavljene motive. U tom bismu smislu velike multinacionalne kompanije mogli svrstati u razred s političarima, kao skupine čiji je utjecaj na razvoj grada najmanje poželjan, o čemu svjedoči 32,1% potpore njihovom značajnijem utjecaju. Možemo

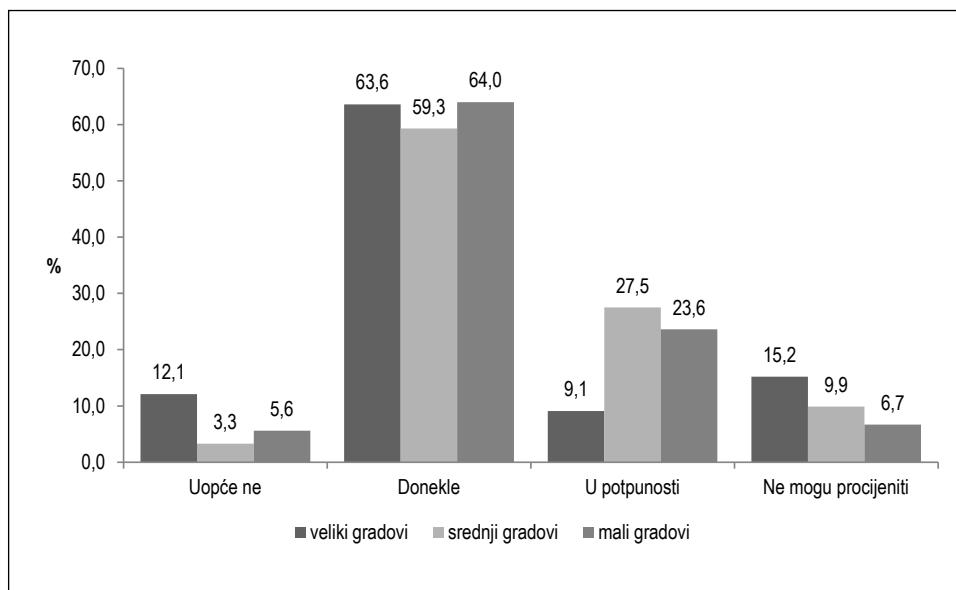
Slika 45: Koliko bi, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada trebale utjecati sljedeće osobe i institucije? (%)

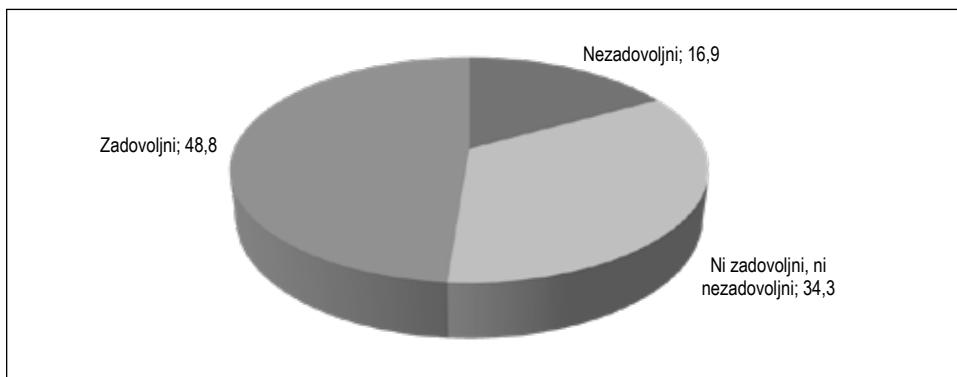
Slika 46: Koliko bi, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada trebale utjecati sljedeće osobe i institucije? – usporedba triju kategorija gradova (% odgovora „izrazito“)

Slika 47: Koliko se, po Vašem mišljenju, kod planiranja i izgradnje Vašega grada koriste stručne interdisciplinarnе studije?

Slika 48: Koliko se, po Vašem mišljenju, kod planiranja i izgradnje Vašega grada koriste stručne interdisciplinarnе studije? – usporedba triju kategorija gradova

Slika 49: Jeste li zadovoljni sadašnjim dijalogom između gradske uprave i građana kada je riječ o planiranju i razvoju Vašega grada? (%)

pretpostaviti da je razlog tome upravo procjena kako su oni vođeni načelom „zaštite vlastitog interesa“ nasuprot promicanju „javnog interesa“. Za razliku od njih, strani investitori – poduzetnici, premda također na začelju ovog ranga, „poželjniji“ su partneri u donošenju odluka i planova natpolovičnoj većini ispitanika (66,6%), vjerojatno zbog opće potrebe za investicijama kao pokretačima gradskog razvoja.

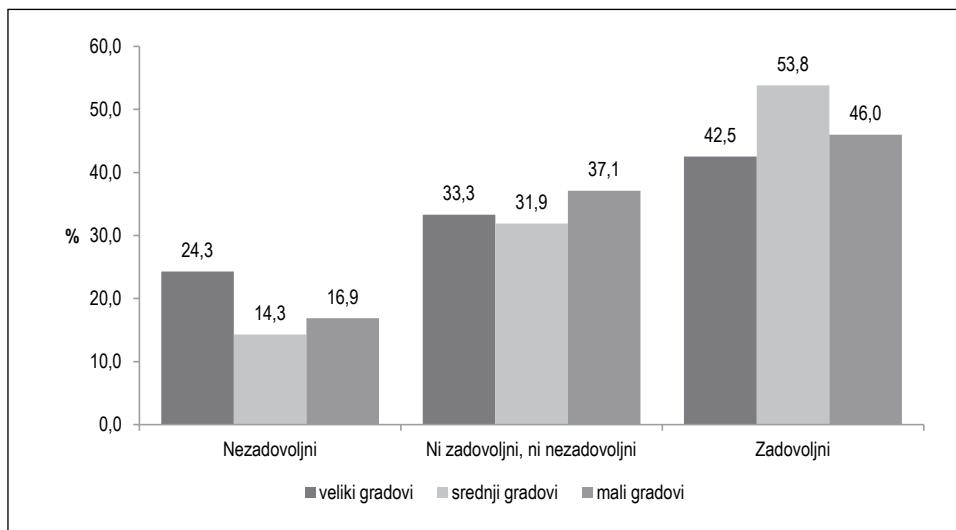
Usporedba odgovora ispitanika iz triju tipova gradova pokazuje statistički značajnu razliku za aktere: stručnjaci, gradsko pogravarstvo, udruge civilnog društva, obični građani. Pri tome se ističe veća svijest o potrebi uključivanja građana i osobito udruga civilnog društva kod ispitanika iz velikih gradova nego kod ispitanika iz srednjih i malih gradova (Slika 46).

Iz prikazanih rezultata može se zaključiti da bi za unapređivanje procesâ kroz koje se upravlja razvitkom grada i urbanim transformacijama prije svega valjalo „zamijeniti“ dosadašnje uloge političara i stručnjaka, i to u korist stručnjaka, te procese donošenja odluka otvoriti za utjecaj građana i civilnih udruga kao važnih socijalnih partnera. Također, može se reći da važnost civilnog sektora nije dovoljno uočena kod stručnjaka iz srednjih i malih gradova. Posebno ćemo se još osvrnuti upravo na ulogu ovih dviju skupina (stručnjaci i građani).

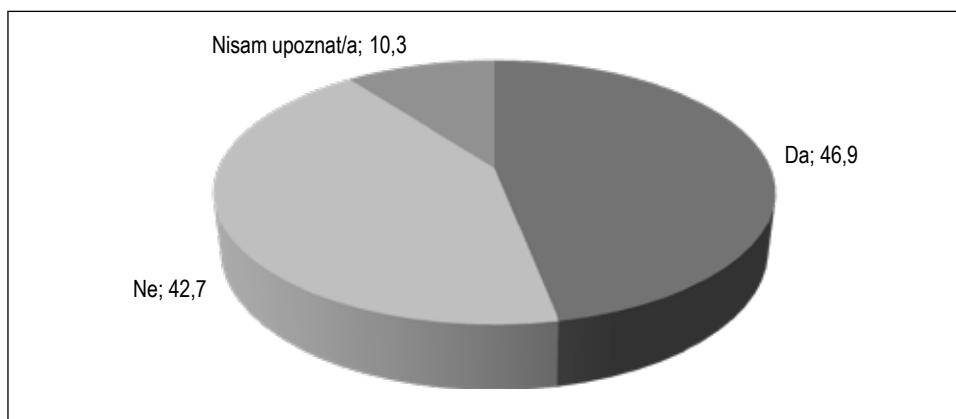
Ako detaljnije analiziramo stavove o dosadašnjem uvažavanju mišljenja stručnjaka prilikom planiranja razvoja, vidljivo je da većina ispitanika (62,0%) smatra da se kod planiranja i izgradnje grada stručne interdisciplinarnie studije – tek donekle uvažavaju (Slika 47).

Dodamo li tome i podatak da tek 23% ispitanika smatra kako se stručne studije u potpunosti uvažavaju te relativno malen postotak (5,6%) onih koji misle da se one uopće ne uvažavaju, uz relativno visok udio ispitanika koji nisu mogli procijeniti (9,4%) - ostaje dosta prostora za unapređivanje ovog segmenta planiranja.

Premda nije statistički utvrđena razlika između ispitanika iz triju skupina gradova, razliku u postotnim poenima možemo opisati u korist boljeg korištenja interdisciplinarnih studija u srednjim i malim gradovima. Štoviše, što su gradovi veći, veći je i udio ispitanika koji „ne mogu procijeniti“ koriste li se dovoljno stručne studije (Slika 48).

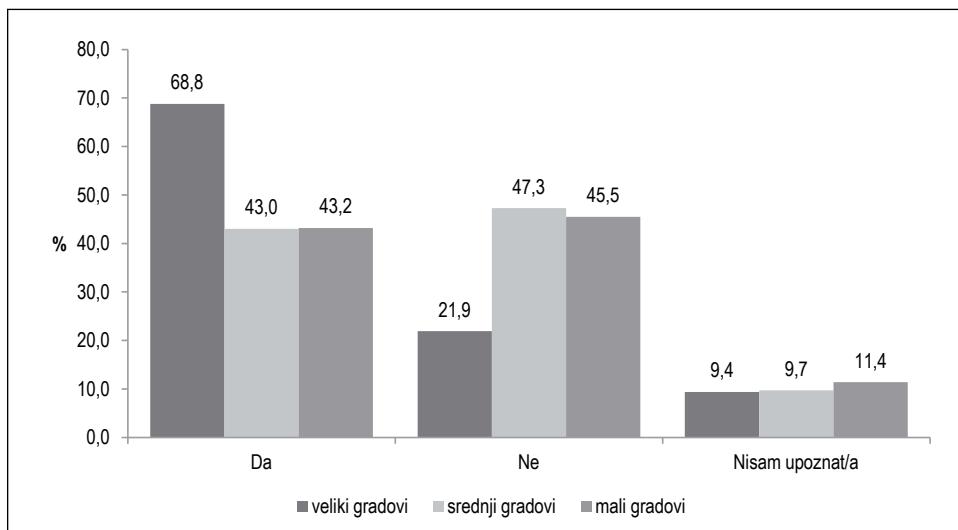

Slika 50: Jeste li zadovoljni sadašnjim dijalogom između gradske uprave i građana kada je riječ o planiranju i razvoju Vašega grada? – usporedba triju kategorija gradova

Slika 51: Jesu li neki projekti u Vašem gradu izazvali značajniji otpor i proteste lokalne javnosti? (%)

Uključivanje građana i njihova značajnija participacija u upravljanju razvojem i donošenju odluka o gradskim transformacijama zahtijevan je i dugotrajan proces. Prikazani odgovori pokazali su da je razina tog uključivanja vrlo niska, premda su ispitanici mišljenja da bi, nakon stručnjaka, upravo građani trebali imati najveći utjecaj na budući razvoj grada. Prvi korak u tom „uključivanju“ jest uspostava dijaloga između gradske uprave koja donosi odluke i građana koji žive s posljedicama tih odluka i koji su suodgovorni za uspješnu realizaciju odluka i projekata. Na lje-

Slika 52: Jesu li neki projekti u Vašem gradu izazvali značajniji otpor i proteste lokalne javnosti? – usporedba triju kategorija gradova

stvici od pet stupnjeva, srednja ocjena zadovoljstva postojećim dijalogom između građana i uprave iznosi 3,31 ili „solidan dobar“.

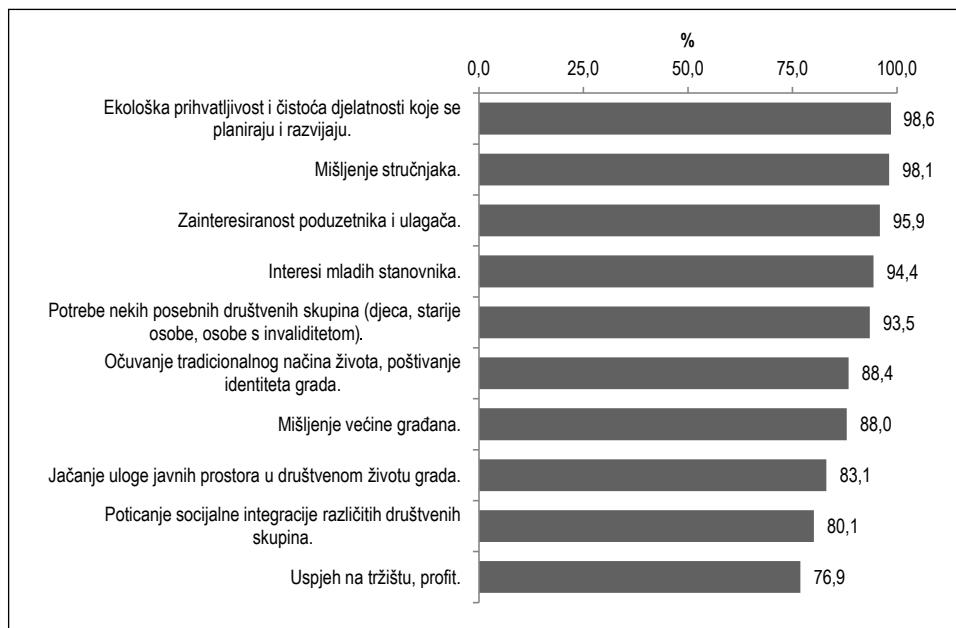
Kad se pogleda distribucija odgovora, vidljivo je da je na pitanje o zadovoljstvu sadašnjim dijalogom građana i uprave relativno najveći broj ispitanika (48,8%) dao pozitivan odgovor. Ipak, više od polovice izrazilo je neki stupanj nezadovoljstva ili neodlučnosti pri izražavanju stava o ovom pitanju. Naime, iako je tek 16,9% njih iskazalo nezadovoljstvo, ni onih 34,3% neodlučnih ne možemo svrstati u skupinu „zadovoljnih“ (Slika 49).

Unatoč tome što se nije potvrdila statistička značajnost razlike, kao i unatoč rezultatima koji pokazuju da je većina ispitanika zadovoljna dijalogom s građanima, možemo primijetiti da je nezadovoljstvo ovom suradnjom ipak u najvećoj mjeri izraženo kod ispitanika iz velikih gradova.

Još je alarmantniji podatak da 46,9% ispitanika navodi kako su neki projekti u njihovom gradu izazvali značajniji otpor i proteste lokalne javnosti. Ovakve procjene dodatno osnažuju zaključak o manjku dijaloga s građanima, koji već rezultira nezadovoljstvom i predstavlja žarišta mogućih socijalnih konflikata (Slika 51).

Usporedba odgovora iz triju tipova gradova pokazuje da među njima, o ovom pitanju, nema statistički značajne razlike. No ipak, na razini postotaka izdvajaju se veliki gradovi kao mjesta u kojima se konflikti češće opažaju. Takav nalaz možemo povezati i s odgovorima na pitanje o potrebi uključivanja civilnog društva u procese odlučivanja (Slika 52). Naime, veće iskustvo konflikta izazvanog zbog pojedinih projekata zasigurno je rezultiralo i stavovima o potrebi veće uključenosti civilnog sektora u procese odlučivanja, koje izražavaju stručnjaci iz velikih gradova.

Uza zadovoljavajuću participaciju i uvažavanje svih zainteresiranih socijalnih aktera, drugi važan preduvjet za postizanje socijalno održivog razvoja i transfor-

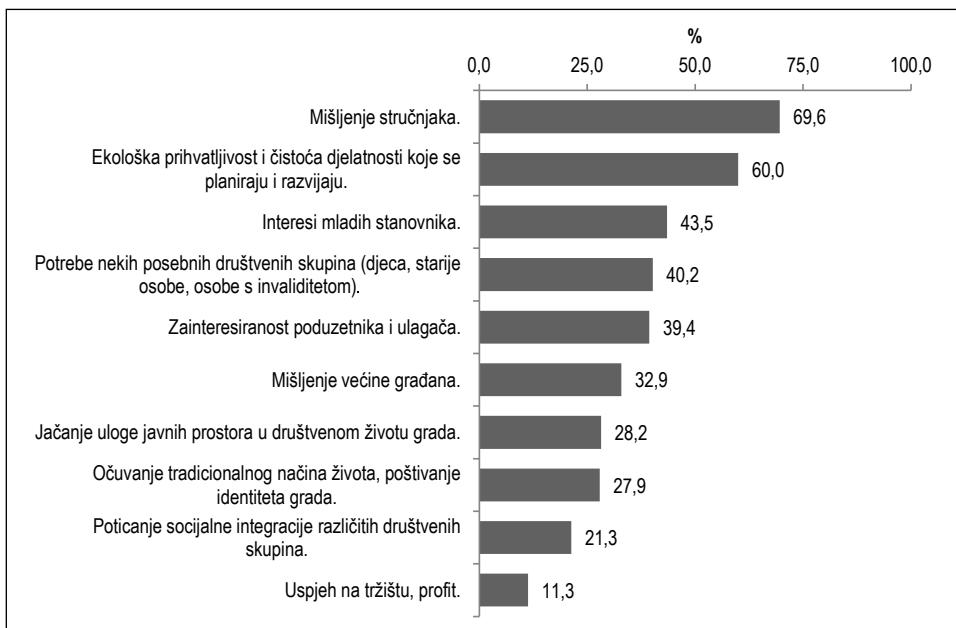

Slika 53: Koji bi kriteriji, po Vašem mišljenju, trebali biti više, a koji manje važni za planiranje i razvoj vašega grada? (% odgovora „uglavnom i izrazito važan“)

maciju grada jest suglasnost oko najvažnijih kriterija sukladno kojima će se transparentno donositi razvojne odluke. Ponađene kriterije ispitanici su ocjenjivali na skali: potpuno nevažno, uglavnom nevažno, ni nevažno ni važno, uglavnom važno, izrazito važno. Svi navedeni kriteriji, općenito uzevši, smatraju se poželjnima, o čemu svjedoče izrazito niski udjeli ocjena „u potpunosti nevažno“ ili „uglavnom nevažno“ (Tablica u Prilogu). Sukladno tome, većina kriterija ocijenjeni su kao važni (Slika 53). Nesumnjivo, važnim razvojnim kriterijima možemo smatrati sve koji su ocijenjeni kroz kategorije „uglavnom važno“ i „izrazito važno“. Kada se ove dvije ocjene zbroje, dobivamo sljedeći rang važnih kriterija koje bi svaka uprava trebala imati na umu prilikom donošenja razvojnih odluka.

No kako je za svaku operacionalizaciju prilikom donošenja odluka potrebno što preciznije rangirati kriterije po važnosti, usmjerivanje samo na kategoriju „izrazito važnih“ otkriva razlike koje pomažu da ih se što bolje usporedi i rangira. Stoga ćemo u drugom koraku analizirati samo odgovore u kategoriji „izrazito važno“ kako bismo naglasili one kriterije od kojih ne bi trebalo biti odstupanja i koji su, jednostavno rečeno, najvažniji.

Na prvi pogled (Slika 54) vidljivo je da se dva kriterija izdvajaju kao „izrazito važna“ za natpolovičnu većinu ispitanika. To su „mišljenje stručnjaka“ i „ekološka prihvatljivost“. Može se reći da se još jednom „stručno mišljenje“ potvrđuje kao stožerni kriterij socijalno održivog razvoja. Na drugom je mjestu ekološka održivost rješenja, koja stoji uz bok socijalnoj održivosti, a koju možemo prepoznati u

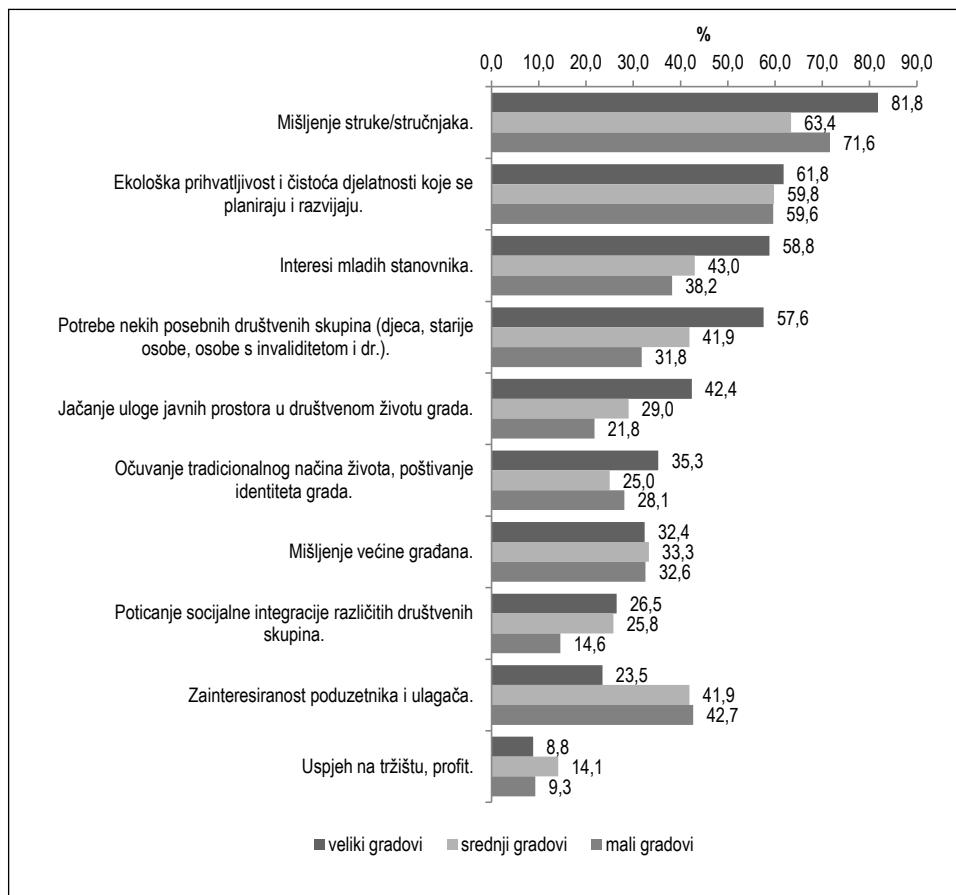

Slika 54: Koji bi kriteriji, po Vašem mišljenju, trebali biti više, a koji manje važni za planiranje i razvoj vašega grada? (% odgovora „izrazito važan“)

isticanju interesa „osjetljivih“ društvenih skupina, tj. onih koje su najviše ovisne o odlukama drugih i društva u cijelini. To su „mladi“ koji se tek trebaju u punom angažmanu i samostalno uključiti u profesionalni i društveni život te skupine sa specifičnim potrebama, o kojima treba voditi računa cijelo društvo: „djeca, stariji, osobe s invaliditetom“.

Zanimljivo je da se „na začelju ranga“, kao manje prepoznata u kategoriji izrazito važnih, našla skupina odgovora kojima se afirmira javni prostor kao posebna identitetska, graditeljska i socijalna vrijednost. Konačno, na začelju, interes stvaranja profita najmanje je podržan kao izrazit kriterij po kojem bi se donosile neke razvojne odluke.

Usporedba triju tipova gradova potvrđuje da su elementi koje smatramo stozernima za socijalnu održivost – interesi mladih, potrebe posebnih društvenih skupina, ali i važnost javnih prostora – više izraženi kod ispitanika iz velikih gradova. Statistički značajna razlika potvrđena je na česticama: *potrebe nekih posebnih društvenih skupina i poticanje socijalne integracije različitih društvenih skupina*. Nasuprot ovome, srednji i mali gradovi u većoj mjeri ističu važnost kriterija „zainteresiranost poduzetnika i ulagača“ (Slika 55).

Slika 55: Koji bi kriteriji, po Vašem mišljenju, trebali biti više, a koji manje važni za planiranje i razvoj vašega grada? (% odgovora „izrazito važan“) – usporedba triju kategorija gradova

ZAKLJUČAK

ZAKLJUČAK

Opisujući opće prilike u hrvatskim gradovima, većina ispitanika najbolje je ocjene dala stanju prirodnoga okoliša, naglašavajući s njime povezane dobrobiti za zdravlje. Visoko su ocijenjene i socijalne komponente života (sigurnost, kulturni sadržaji...), kojima su ispitanici zadovoljniji nego onima iz područja komunalne infrastrukture. Takvi stavovi govore da većina hrvatskih gradova u socio-ekološkom pogledu još uvijek omogućuje kvalitetan život i da urbane transformacije nisu u značajnijoj mjeri rezultirate nezdravim ili lošim životnim ambijentom. Izvori pesimizma imaju drugi korijen i najkraće se mogu opisati kroz ocjenu da „gospodarstvo ne generira radna mjesta“. Ispitanici iz velikih gradova općenito su lošije ocijenili uvjete života, dok su ispitanici iz srednjih gradova najzadovoljniji općim prilikama u svojim gradovima.

Kad je riječ o tragovima koje urbana transformacija ostavlja u prostoru, faktorskom analizom identificirana su tri različita modela prostorne transformacije u hrvatskim gradovima: (1) uspješno upravljanje urbanim transformacijama koje vodi brigu i o estetskoj dimenziji prostora i o podizanju razine funkcionalnosti, (2) kontroverzne urbane transformacije koje proizvode kaotična stanja u gradskom prostoru i (3) urbane transformacije koje izravno ugrožavaju prostorni identitet grada i devastiraju prostor. Usporedba triju kategorija gradova pokazala je da su i u pogledu estetske i u pogledu funkcionalne dimenzije urbane transformacije veliki gradovi ocijenjeni značajno lošije od srednjih i malih. Pri tome u velikim gradovima prednjači problem preizgrađenosti, koji višestruko ugrožava kvalitetu života.

Među socio-prostornim transformacijama posebno mjesto zauzimaju promjene u gradskoj jezgri. One se, na temelju mišljenja ispitanih stručnjaka, mogu opisati kao mjesta komercijalizacije, potrošnje i zabave iz kojih se iseljavaju stari stanovnici. Drugim riječima, prvi znaci gentrifikacije prisutni su i kad je riječ o funkcionalnim i o socijalnim promjenama, a procesi se, očekivano, više opažaju kod ispitanika iz velikih gradova.

Komunalna opremljenost grada ocijenjena je relativno prihvatljivom. Ipak, može se naglasiti da je glede tehničke infrastrukture najviše zadovoljstva telekomunikacijama a najmanje prometnim sustavom. Što se tiče elemenata socijalne infrastrukture, može se poopćeno reći da su obrazovne institucije ocijenjene bolje od onih iz sektora zdravstva i socijalne skrbi. Usporedba triju kategorija gradova otkriva kako su tehničkom infrastrukturom najmanje zadovoljni ispitanici iz malih gradova, dok ispitanike iz velikih gradova više nego druge briine problem zbrinjavanja otpada. U domeni socijalne infrastrukture, ispitanici iz velikih grado-

va više od drugih ističu probleme predškolskih ustanova, ali i osnovnih škola, te domova za starije i nemoćne. To upućuje na zaključak da su u velikim gradovima „ugroženije“ osjetljive društvene skupine (najmlađi i najstariji), vjerojatno i zbog toga što se briga za njih više očekuje od institucionalnih aktera nego od neformalnih socijalnih mreža poput obitelji, susjeda i prijatelja, što je karakteristika života u manjim naseljima. U malim gradovima, također očekivano, istaknutiji je problem nedostatka kulturne infrastrukture (kazališta, muzeji, galerije).

Najizraženiji socijalni problem koji otežava život u hrvatskim gradovima jest nezaposlenost. Slijede je problemi dviju već spomenutih osjetljivih socijalnih skupina: mladih i starih članova zajednice, od kojih prvima nedostaje perspektiva, a drugima uvjeti za kvalitetan život. Odgovori još jednom upućuju na zaključak da gospodarska kriza, ponajprije vidljiva kao nezaposlenost, najsnažnije pogađa mlađu i najstariju populaciju, i to, očekivano, najviše u velikim gradovima.

Analiza stanja urbanog okoliša kroz ekološke dimenzije otkriva da stanovnici gradova, po mišljenju ispitanika, najviše trpe zbog loše kvalitete zraka i buke, a najveći izvor problema za njih je promet. I u ovom slučaju problemi su izraženiji u velikim gradovima. Zanimljivo je istaknuti specifičnost u malim gradovima: značajno više nego ispitanici iz srednjih i velikih gradova kao izvor onečišćenja opažaju – turizam.

Svi navedeni elementi zasigurno su povezani i sa subjektivnom ocjenom kvalitete života, koja je pokazala da su ispitanici iz srednjih gradova najzadovoljniji kvalitetom života, a ispitanici iz malih i velikih gradova u ukupnoj se ocjeni (premda očekivano zbog različitih razloga) gotovo podudaraju. Na izravno pitanje postaje li život u njihovu gradu sve bolji ili pak sve teži, većina ispitanika izrazila je optimizam, no treba istaknuti da su tome više pridonijeli odgovori ispitanika iz srednjih i malih gradova, dok bi se procjena ispitanika iz velikih gradova u ovom slučaju mogla označiti kao „stagnacija“.

Smjernice za poboljšanje kvalitete života ispitanici vežu, u prvom redu, uz rješavanje problema nezaposlenosti, i to je prioritet zajednički svim analiziranim kategorijama gradova. No, kao specifični zahtjevi mogu se naglasiti potreba za visokim ili višim obrazovanjem i boljom kvalitetom zdravstvene skrbi u srednjim gradovima te prometna infrastruktura i obrazovne institucije na svim razinama u malim gradovima. Uz rješavanje nezaposlenosti veliki gradovi kao prioritete ističu podizanje kvalitete zdravstvenih usluga i prometa u cjelini, ali popisu dodaju i specifičan zahtjev za boljim urbanističkim planiranjem naselja.

Iz izloženih rezultata vidljivo da se odgovornost za razvojne probleme prisutne u gradovima najviše pripisuje lošoj nacionalnoj ekonomskoj politici, ali i brojnim administrativnim zaprekama koje ometaju optimalan razvoj i transformaciju gradova, te nedostatku vizije i inicijative. Natpolovična većina svih ispitanika ističe i problem nepovoljne strukture zanimanja stanovnika. Ispitanici iz velikih gradova značajno više od drugih naglašavaju i problem korupcije, a oni iz srednjih gradova značajno češće od ostalih ističu probleme prometne izoliranosti. Kad je, pak, riječ o elementima atraktivnosti na kojima bi se mogle temeljiti razvojne šanse i prednosti, gotovo je konsenzusom na razini cijelog uzorka istaknuta „odgovorna i stabilna gradska uprava“. Na tom je tragu i većinski stav ispitanika da su gradovi

sposobni sami upravljati svojim razvojem. No, kako je riječ o ispitanicima koji su sami članovi tih uprava, odgovori su zasigurno obojani velikom dozom subjektivnosti, koja će se najbolje testirati na odgovorima drugih aktera zainteresiranih za urbane transformacije i razvoj grada. Značajna razlika među ispitanicima iz triju kategorija gradova pokazala se u naglašavanju postojanja kvalitetnog tržišta rada (kvalificirani i stručni radnici) u skupini velikih gradova. Najveća očekivanja u rješavanju gospodarskih problema adresiraju se na razvoj turizma i industrije. Premda turizam dominira kao najpoželjniji nositelj budućeg ekonomskog razvoja u sve tri kategorije gradova i premda svi vide budućnost u razvoju industrije, vidljive su i neke razlike: ispitanici iz velikih gradova više od drugih ističu ulogu poduzetništva, dok oni iz srednjih i osobito iz malih gradova uz turizam i industriju kao poželjnu djelatnost vide poljoprivredu. Stoga ne iznenađuje da su, po mišljenju ispitanika, gradovi najviše otvoreni za turiste, međunarodne kulturne i sportske događaje i tzv. strana ulaganja. Općenito se može reći da su ispitanici izrazili veće zadovoljstvo suradnjom s drugim gradovima u Hrvatskoj i u inozemstvu nego sa županijskim i nacionalnim institucijama (ministarstvima), što upućuje na zaključak da „horizontalna“ suradnja bolje funkcioniра nego „vertikalna“ i da su partnerski (mrežni) odnosi djelotvorniji od „hijerarhijskih“ te čine bolji temelj za razvoj optimalne urbane mreže.

Kad je riječ o načinu upravljanja poslovima od javnog interesa, i dalje je najviše povjerenja u javni sektor. Javno-privatno partnerstvo kao model upravljanja nailazi na više povjerenja kod ispitanika iz velikih gradova, i to u nekim specifičnim područjima upravljanja komunalnom infrastrukturom (izgradnja i upravljanje sportskim objektima, gospodarenje otpadom, DZK, distribucija energije), dok u malim gradovima prevladava mišljenje da bi privatni sektor efikasnije obavljaо poslove organizacije prijevoza putnika.

Mjereći socijalnu održivost urbanih transformacija, naišli smo na raskorak između „poželjnog“ i „stvarnog“ utjecaja pojedinih socijalnih aktera. Ukratko, premda bi bilo poželjno da najveći utjecaj imaju stručnjaci i građani, u praksama svakodnevice najveći utjecaj imaju političari i gradsko poglavarstvo. Ispitanici iz velikih gradova svjesniji su potrebe da se civilni sektor (građani) aktivnije uključi u procese urbane transformacije. Kada je riječ o socijalnoj održivosti kao važnoj komponenti prihvatljivog i kvalitetnog upravljanja razvojem grada i njegovim transformacijama, na temelju iznesenog može se zaključiti da su stručnjaci zaposleni u gradskim upravama hrvatskih gradova svjesni važnosti ovog koncepta, i to na temelju njihove procjene značajnosti uključivanja stručnjaka i lokalne javnosti u procese planiranja i odlučivanja, kao i na temelju njihove procjene važnosti pojedinih razvojnih kriterija. No, s druge strane, ocjena sadašnje situacije, dobivena na temelju njihovih odgovora, pokazuje da je način na koji se planiraju i ostvaruju urbane transformacije u Hrvatskoj danas, jednim velikim dijelom u raskoraku s onim što bi bilo „dobro“ i „poželjno“ planiranje. O tome svjedoči i visok udio ispitanika koji se susreo s otporom javnosti prema nekim gradskim projektima. Pokazalo se da postoji potreba za unapređivanjem procesa planiranja i odlučivanja, koju su uočili sami gradski stručnjaci, profesionalci u gradskim upravama, i to u smislu osnaživanja uloge stručnjaka i uvažavanja interdisciplinarnih studija te jačanja dialoga između uprave i lokalne javnosti, osobito u srednjim i malim gradovima.

Na kraju, sagledavajući cjelinu odgovora, možemo li reći da za stručnjake – profesionalce zaposlene u upravnim tijelima gradova – ishodi urbanih transformacija potvrđuju vitalnost hrvatskih gradova, njihovu sposobnost da se kroz kompleksnost promjena stalno regeneriraju, da proizvode povoljne životne okvire i uvjeti sada, ali i da stvaraju dobru podlogu za budućnost, da omogućuju kvalitetan život svojim građanima?

Odgovori su otkrili brojne probleme s kojima se gradovi i njihovi stanovnici suočuju, ali su pokazali i neke prednosti, prioritete i moguća uporišta uspješnijeg razvoja. Unatoč zainteresiranosti, kompetenciji i svakodnevnoj uronjenosti ispitanika u rješavanje razvojnih problema gradova, vjerodostojnost njihovih odgovora i autorskih interpretacija treba uzeti s dozom opreza. Razlog tome jest u činjenici što ovo istraživanje donosi odgovore iz perspektive jedne skupine dionika u procesu urbanih transformacija. U tom smislu interpretacija izloženih rezultata dobit će novo i puno značenje tek u odmjerivanju sa stavovima drugih aktera, partnera u oblikovanju urbanog razvoja. Stoga ova studija i nema cilj dati konačne odgovore na razvojne probleme hrvatskih gradova, nego otvoriti neku vrstu dijaloga među sudionicima procesa urbanih transformacija, vodeći se pritom idejom o gradu koji živi i mijenja se, o gradu koji se stalno iznova oblikuje, revitalizira i regenerira kao rezultat zajedničkih napora i interakcije različitih socijalnih sudionika, s idejom da se već poticanjem dijaloga i osnaživanjem koncepta socijalne održivosti može jačati sposobnost zajednice da se stalno propituje, prilagođuje i odgovara na nova pitanja i probleme, da fleksibilno i kreativno upravlja urbanim transformacijama.

Literatura

- Ache, P., 2000., Cities in Old Industrial Regions Between Local Innovative Milieu and Urban Governance – Reflections on City Region Governance, *European Planning Studies*, 8(6), 693-709.
- Agger, A., 2010., Involving citizens in sustainable development: evidence of new forms of participation in the Danish Agenda 21 schemes, *Local Environment*, 15 (6), 541-552.
- Barron, L., Gauntlett, E., 2002., Housing and Sustainable Communities Indicators Project, *Model of social sustainability*, Stage 1 – Report, WACOSS.
- Bentley, I., 2002., *Urban transformations: power, people and urban design*, Routledge, London & New York.
- Bostrom, M. (2012.) A Missing pillar? Challenges in theorizing and practicing social sustainability: introduction to the special issue, in: *Sustainability: Science, Practice and Policy*, <http://sspp.proquest.com/archives/vol8iss1/TOC.html>, 1.11.2012.
- Bramley, G., Power, S., 2009., Urban form and social sustainability: the role of density and housing type, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 36(1) 30-48.
- Costa, P., Magalhaes, M., Vasconcelos, B., Sugahara, G., 2007., A discussion on the governance of ‘Creative Cities’: Some insights for policy action, *Norwegian Journal of Geography*, 61, 122-132.
- Čaldarović, O., 2010., *Urbano društvo na početku 21. stoljeća: osnovni sociološki procesi i dileme*, Jesenski & Turk, Zagreb.
- Čaldarović, O., Šarinić, J., 2009., Prvi znaci gentrififikacije? Urbana regeneracija u tranzicijskom društvu: slučaj Hrvatske, *Sociologija i prostor*, 46-3/4(181/182), 369-381.
- Čengić, D., Rogić I. (1999.) *Privatizacija i javnost*, Zbornici – knjiga 7, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
- Economist Intelligence Unit, 2010., Liveable Cities: A report from the Economist Intelligence Unit, /01.09.2012./ <http://www.europeanvoice.com/GED/00020000/22400/22491.pdf>
- Gerometta, J., Haussermann, H., Longo, G., 2005., Social Innovation and Civil Society in Urban Governance: Strategies for an Inclusive City, *Urban Studies*, 42(11), 2007-2021.
- Harvey, D., 1990., *The Condition of Postmodernity*, Blackwell, Cambridge & Oxford.
- Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> 01.09. 2013.
- Mišetić, A., Milićić, G. M., 2007., Socijalni aspekti planiranja gradskoga prometa: stavovi javnosti o razvojnim posljedicama gradnje tunela i metroa u Zagrebu, *Društvena istraživanja*, 16 (4-5), 831-850.
- Mišetić, A., Ursić, S., 2010., „The Right to the City“: An Example of a Struggle to Preserve Urban Identity in Zagreb, *Sociologija i prostor*, 48-1(186), 3-18.
- Murphy, K. (2012.) The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis, in: *Sustainability: Science, Practice and Policy*, <http://sspp.proquest.com/archives/vol8iss1/TOC.html> 1.11.2012.
- Pacione, M., 2003., Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective, *Landscape and Urban Planning* 65, 19-30.
- Pacione, M., 2009., *Urban geography – A global perspective*, Routledge, London & New York.
- Popis stanovništva 2011., <http://www.dzs.hr/>
- Rogić, I. 2000., *Tehnika i samostalnost*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

- Rogić, I., Bagić, D., Požar, M., Vedriš, M., 2008., *Urbani izazovi: Infrastruktura kao razvojni izazov u većim hrvatskim gradovima*, Siemens, d.d., Zagreb.
- Rogić, I., Mišetić, A., 1999., Razvojne obveze Zagreba prema hrvatskoj periferiji, *Društvena istraživanja* 8 (5-6), 819-842.
- Rogić, I., Mišetić, A., Miletić, G. M., 2002., Napredak bez aplauza. O granicama povjerenja u model razvijka u tri hrvatska grada, *Društvena istraživanja*, 11 (6), 845-858.
- Seferagić, D., 2008., Akteri društvenih promjena u urbanom prostoru Hrvatske, *Sociologija i prostor*, 45-3/4(177/178), 361-376.
- Soja, E., 2003., Writing the city spatially, *City*, 7(3), 269-280.
- Soja, E., 2010., Cities and States in Geohistory, *Theory & Society*, 39(3/4), 361-376.
- Svirčić Gotovac, A., Aktualni revitalizacijski i gentrifikacijski procesi na primjeru Zagreba, *Sociologija i prostor*, 48-2(187), 197-221.
- Zuidema, Ch., De Roo, G., 2009., Towards Liveable Cities: Progress in the European Union Urban Environmental Agenda, *European Planning Studies*, 17(9), 1405-1419.
- Zimmermann R. 1999., Prijedlog određenja srednjih gradova u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 8, 1(39), str. 21-43.

PRILOZI

1. SUMARNI TABLIČNI PREGLED REZULTATA

1. U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE SA SLJEDEĆIM TVRDNJAMA KOJE OPISUJU PRILIKE U VAŠEM GRADU? (%)	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem	Ne mogu procijeniti
1.1 U gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo.	4,9	23,9	54,0	13,3	4,0
1.2 Gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjestra.	31,3	47,6	16,3	1,8	3,1
1.3 Grad se razvio u sigurno i ugodno mjesto za život.	2,2	12,3	45,2	39,5	0,9
1.4 U gradu je bogata ponuda kulturnih sadržaja.	4,8	22,0	49,3	22,9	0,9
1.5 Urbanističko-arkitektonska rješenja prilagođena su društvenim skupinama s posebnim potrebama (mladi, stari, invalidi...).	4,9	27,0	54,4	11,1	2,7
1.6 U gradu je lako naći odgovarajući stambeni prostor.	6,6	21,9	41,2	28,5	1,8
1.7 Prometnice su u skladu s potrebama grada.	7,6	31,1	48,4	12,0	0,9
1.8 Komunalna infrastruktura je primjerena razvojnim planovima grada.	6,2	22,5	53,3	17,6	0,4
1.9 Kvaliteta okoliša u gradu ne ugrožava zdravlje stanovnika.	3,5	7,9	40,4	47,8	0,4
1.10 Vodi se briga o gradskim zelenim površinama.	0,0	4,4	34,5	60,2	0,9

2. U SLJEDEĆIM TVRDNJAMA SU PONUĐENE MOGUĆE POSLJEDICE URBANE TRANSFORMACIJE. U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE DA SU TE POSLJEDICE KARAKTERISTIČNE ZA PROSTOR VAŠEG GRADA DANAS. (%)		Uopće se neslažem	Uglavnom se neslažem	Uglavnom seslažem	U potpunosti seslažem	Ne mogu procijeniti
2.1	Poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada.	3,9	13,6	64,9	13,6	3,9
2.2	Smanjuju se gradske zelene površine.	29,8	48,2	14,9	6,1	0,9
2.3	U planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada.	5,3	15,9	53,3	22,5	3,1
2.4	Neki vrijedni gradski prostori su devastirani.	9,3	36,6	38,8	13,7	1,8
2.5	Pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje.	20,4	42,5	23,5	11,5	2,2
2.6	Novija (u posljednjih 20 godina) stambena arhitektura podigla je razinu kvalitete života.	5,8	21,7	54,0	13,7	4,9
2.7	Prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša.	5,3	31,6	46,5	7,5	9,2
2.8	Urbanističko-arhitektonska rješenja uspješno povezuju "stari" i "novo".	3,9	28,5	54,8	4,8	7,9
2.9	Bivši industrijski sklopovi uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	16,0	43,6	29,8	1,3	9,3
2.10	Bivši vojni objekti uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	17,1	20,9	26,5	11,8	23,7
2.11	Novi infrastrukturni objekti (prometni, komunalni...) su lijepo oblikovani.	2,6	14,9	61,8	17,5	3,1

	2. U SLJEDEĆIM TVRDNJAMA SU PONUĐENE MOGUĆE POSLJEDICE URBANE TRANSFORMACIJE. U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE DA SU TE POSLJEDICE KARAKTERISTIČNE ZA PROSTOR VAŠEG GRADA DANAS. (%)	Upće se neslažem	Uglavnom se neslažem	Uglavnom seslažem	U potpunosti seslažem	Ne mogu procijeniti
2.12	Preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života.	14,9	44,7	28,5	8,8	3,1
2.13	Izgradnja novih objekata skladno se uklapa u postojeću arhitekturu.	7,5	25,7	56,2	6,2	4,4
2.14	Trgovački centri preuzimaju ulogu novih središta (gradskog) života.	7,1	26,5	46,5	16,8	3,1
2.15	Rubni dijelovi grada prepušteni su nekontroliranoj gradnji.	21,5	46,9	21,1	6,6	3,9
2.16	Nova gradska arhitektura poštuje lokalni graditeljski identitet.	5,7	28,5	53,9	4,8	7,0
2.17	Tradicionalna arhitektura daje glavni pečat vizuri grada.	5,8	28,3	43,8	15,0	7,1
2.18	Nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski.	4,0	31,3	46,7	10,1	7,9
2.19	Novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan je izgled grada.	4,4	19,8	59,9	7,5	8,4

3. U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE DA SU SLJEDECË TVRDNJE, KOJE OPISUJU NEKE PROCESE VEZANE UZ UŽU GRADSKU JEZGRU, KARAKTERISTIČNE ZA VAŠ GRAD? (%)		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem	Ne mogu procijeniti
3.1	Stara gradska jezgra se revitalizira i postaje polifunkcionalna.	10,2	32,0	47,6	8,4	1,8
3.2	U staroj gradskoj jezgri zbiva se glavnina gradskih kulturnih i društvenih događaja.	7,5	16,4	47,3	27,9	0,9
3.3	Stara gradska jezgra je područje koje se snažno komercijalizira, mjesto potrošnje i zabave.	15,3	43,2	34,2	5,9	1,4
3.4	Privatni investitori sve više investiraju u staru gradsku jezgru.	19,9	50,0	23,9	2,7	3,5
3.5	Raste potražnja za nekretninama u staroj gradskoj jezgri.	19,6	45,8	19,1	5,8	9,8
3.6	Starosjedioci iz stare gradske jezgre prodaju stanove i iseljavaju se.	13,8	42,2	22,2	9,8	12,0

4. OCIJENITE KVALITETU POJEDINIХ ELEMENATA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE. (%)		Izrazito loša	Prilično loša	Osrednja	Vrlo dobra	Izrazito dobra	Ne postoji u gradu
4.1	Gradski prometni sustav	3,1	13,7	42,5	33,2	2,7	4,9
4.2	Opskrba energijom	0,9	3,1	19,1	55,6	20,9	0,4
4.3	Gospodarenje otpadom	0,9	11,9	30,0	41,0	15,9	0,4
4.4	Vodoopskrba i odvodnja	0,4	5,3	36,1	43,2	15,0	0,0
4.5	Upravljanje vodnim resursima (korištenje voda, uređivanje i zaštita od štetnog djelovanja voda, zaštita voda i mora od onečišćenja i zagadenja)	0,4	9,3	40,5	38,3	10,1	1,3
4.6	Telekomunikacije (telefon, Internet)	0,0	1,8	13,5	57,8	26,9	0,0

5. OCIJENITE KVALITETU POJEDINIХ USTANOVA U VAŠEM GRADU. (%)		Izrazito loša	Prilično loša	Osrednja	Vrla dobra	Izrazito dobra	Ne postoji u gradu
5.1	Ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići).	0,4	2,2	16,3	52,9	28,2	0,0
5.2	Osnovne škole.	0,4	1,8	15,4	57,0	25,4	0,0
5.3	Srednje škole.	0,4	1,3	20,9	52,9	17,3	7,1
5.4	Kazališta.	3,6	5,8	21,1	29,6	12,1	27,8
5.5	Muzeji i galerije.	3,1	5,3	28,2	42,7	15,4	5,3
5.6	Domovi zdravlja (primarna zdravstvena zaštita).	0,9	5,4	45,5	41,1	6,2	0,9
5.7	Bolnice (specijalističke zdravstvene ustanove).	3,7	5,0	26,9	22,4	6,4	35,6
5.8	Domovi za starije i nemoćne osobe.	5,8	5,8	30,9	31,4	7,6	18,4
5.9	Sportski objekti.	0,9	5,3	32,5	42,5	18,9	0,0

		Nimalo ne otežavaju	Vrlo malo otežavaju	Prilično otežavaju	Izrazito otežavaju	Ne mogu procijeniti
6. KOLIKO SLIJEDEĆI SOCIJALNI PROBLEMI OTEŽAVAJU ŽIVOTU U VAŠEM GRADU? (%)						
6.1	Nezaposlenost.	0,0	8,3	47,8	42,1	1,8
6.2	Nedostatak perspektive za mlade.	0,0	8,8	50,2	39,6	1,3
6.3	Problemi kvalitete života osoba starije životne dobi.	3,5	38,3	43,2	12,3	2,6
6.4	Siromaštvo.	0,9	25,1	50,7	21,1	2,2
6.5	Problem socijalne integracije manjinskih zajednica.	31,4	37,6	13,3	6,2	11,5
6.6	Različiti oblici ovisnosti (droga, alkohol, kocka).	2,2	46,3	35,2	8,8	7,5
6.7	Niska razina javne sigurnosti.	27,1	58,7	8,4	1,3	4,4
6.8	Neadekvatno stanovanje (manjak stanova, loši uvjeti stanovanja).	17,1	56,1	18,9	4,8	3,1

7. KOLIKO SLJEDEĆI EKOLOŠKI PROBLEMI PREDSTAVLJAJU RIZIK ZA ZDRAVLJE GRAĐANA U VAŠEM GRADU? (%)		Izrazito mali ili nikakav	Mali	Osrednji	Velik	Izrazito velik
7.1	Zagadenost zraka.	48,9	31,1	13,3	6,2	0,4
7.2	Loša kvaliteta vode za kućanstva.	56,7	30,4	10,7	1,8	0,4
7.3	Zagadenost tla.	50,9	38,4	8,5	2,2	0,0
7.4	Buka.	33,8	39,2	21,2	5,9	0,0

8. PO VAŠOJ PROCJENI KOLIKO SU ZA EKOLOŠKE PROBLEME U VAŠEM GRADU ODGOVORNI: (%)		Nimalo	Vrlo malo	Pričinio	Izrazito	Ne mogu procijeniti
8.1	Industrija.	23,7	47,5	17,8	9,1	1,8
8.2	Elektroenergetska postrojenja.	31,1	50,9	8,1	2,7	7,2
8.3	Promet.	6,2	44,6	43,3	4,5	1,3
8.4	Turizam.	50,7	35,0	13,5	0,0	0,9
8.5	Neadekvatno zbrinjavanje otpada.	15,6	50,4	24,6	6,7	2,7
8.6	Bespravna gradnja.	28,0	51,6	12,9	4,9	2,7

**9. KAKO BISTE OCIJENILI
KVALITETU ŽIVOTA KOJU VAŠ GRAD
NUDI SVOJIM STANOVNICIMA NA %
SKALI OD
1 DO 5 (KAO U ŠKOLI)?**

Nedovoljan	,9
Dovoljan	5,7
Dobar	37,4
Vrlo dobar	51,5
Odličan	4,4

**10. OCIJENITE OPĆU KVALITETU
ŽIVOTA U VAŠEM GRADU U %
USPOREDBI S DRUGIM HRVATSKIM
GRADOVIMA:**

Među najgorima	1,3
Lošija od prosjeka	9,2
Prosječna	25,4
Bolja od prosjeka	43,0
Među najboljima	21,1
Ne mogu ocijeniti	1,3

**11. KOJA TVRDNJA BOLJE OPISUJE %
ŽIVOT U VAŠEM GRADU?**

Život u mome gradu postaje bolji (ugodniji).	69,9
Život u mome gradu je sve teži.	30,1

12. KOLIKO SU ZA POSTOJEĆE EKONOMSKIE PROBLEME U VAŠEM GRADU ODGOVORNI: (%)		Nimalo	Vrlo malo	Pričinio	Izrazito	Ne mogu procijeniti
12.1	Loše strategijsko planiranje na razini grada.	11,2	47,1	32,3	8,1	1,3
12.2	Loša nacionalna ekonomска politika.	4,9	14,2	34,2	44,4	2,2
12.3	Brojnost administrativno-birokratskih zapreka za investicije.	3,1	20,3	48,9	26,4	1,3
12.4	Nepovoljna struktura zanimanja stanovništva.	3,1	38,8	40,1	14,5	3,5
12.5	Nedostatak visokoobrazovanih stručnjaka.	10,6	40,5	33,0	14,1	1,8
12.6	Manjak radno aktivnog stanovništva.	22,5	51,1	20,3	4,0	2,2
12.7	Nedostatak inicijative i novih ideja.	4,4	19,9	50,0	24,8	0,9
12.8	Korupcija.	8,8	45,1	21,2	11,9	12,8
12.9	Prometna izoliranost.	33,3	33,8	18,7	13,8	0,4

**13. U KOJIM GOSPODARSKIM
DJELATNOSTIMA VIDITE NOSITELJE
BUDUĆEG EKONOMSKOG RAZVOJA
GRADA? (UPISATI DO 3 DJELATNOSTI.)**

	rang	f
Turizam (kulturni, športski, nautički, zdravstveni, kongresni, ruralni, ugostiteljstvo...)	1	172
Poljoprivreda (ribarstvo, stočarstvo, ratarstvo, ekološka...)	2	75
Industrija (laka, proizvodnja, preradivačka, papirna, kemijska)	3	70
Poduzetništvo (malo, srednje, obrtništvo, manji proizvodni pogoni)	4	56
Uslužne djelatnosti (javne, medicinske, zdravstvo, briga o starim i nemoćima, intelektualne usluge...)	5	32
Prehrambena industrija	6	30
Trgovina	7	21
Visoka (informatička) tehnologija	8	19
Znanost i obrazovanje	9	19
Građevinarstvo	10	18
Prijevoz (lučko poslovanje, avio promet, transport, promet, pomorstvo, logistika...)	11	17
Ostalo (gospodarenje otpadom, eksploatacija kamena, izvori pitke vode, gospodarstvo, javne službe, šumarstvo, poslovne zone, briga o starim i nemoćima)	12	15
Drvna industrija	13	14
Brodogradnja	14	12
Metalno-preradivačka industrija	15	10
Energetika (korištenje obnovljivih izvora,...)	16	10
Kultura	17	9

14. KOLIKO SLJEDEĆI ELEMENTI ČINE VAŠ GRAD ATRAKTIVNIM ZA PRIVLAČENJE GOSPODARSKIH TVRTKI I ULAGAČA? (%)		Nimalo	Vrlo malo	Pričinio	Izrazito	Ne mogu procijeniti
14.1	Kvalitetno tržište rada (kvalificirana i stručna radna snaga).	3,6	34,7	53,8	7,6	0,4
14.2	Grad ima dobar imidž i reputaciju u nacionalnim okvirima.	2,6	25,9	48,2	20,2	3,1
14.3	Jednostavna prometna dostupnost potencijalnih ključnih tržišta.	5,3	18,4	45,6	30,3	0,4
14.4	Prihvatljiva cijena rada.	0,9	21,9	59,2	14,0	3,9
14.5	Odgovorna i stabilna gradska uprava.	4,4	11,9	48,5	32,2	3,1
14.6	Poticajna porezna politika.	10,6	40,3	35,4	8,8	4,9
14.7	Pristup sirovini.	9,3	33,0	38,3	10,1	9,3
14.8	Ponuda kvalitetnih poslovnih zona.	6,2	23,0	42,9	27,9	0,0

15. KOLIKO JE VAŠ GRAD OTVOREN ZA: (%)		Potpuno zatvoren	Djelomično otvoren	Potpuno otvoren	Ne mogu procijeniti
15.1	Strane radnike.	1,3	37,3	44,9	16,4
15.2	Inozemna ulaganja.	1,3	14,1	81,1	3,5
15.3	Turiste.	0,4	8,0	91,6	0,0
15.4	Strane maloprodajne lance.	1,3	11,9	85,5	1,3
15.5	Međunarodne sportske i kulturne događaje.	0,9	12,0	85,8	1,3
15.6	Gospodarsku suradnju općenito.	0,4	17,3	80,5	1,8
15.7	Prihvaćanje novih ideja i obrazaca ponašanja.	0,9	38,8	57,3	3,1

**16. ŠTO BI TREBALO PRIORITETNO
UNAPRIJEDITI KAKO BI SE PODIGLA
RAZINA KVALITETE ŽIVOTA U
VAŠEM GRADU? (ODABRATI DO TRI
ODGOVORA.)**

Mogućnost zapošljavanja.	rang	f
Opremanje grada komunalnom infrastrukturom.	2	63
Kvalitetu zdravstvenih usluga.	3	57
Visoko i više obrazovanje.	4	56
Ponudu zabavnih sadržaja (kino, kafići, klubovi...).	5	49
Prometnice.	6	47
Parkirališna mjesta.	7	40
Ponuda kulturnih sadržaja.	8	34
Javni prijevoz.	9	33
Urbanističko planiranje novih naselja.	10	26
Smanjenje zagađenja okoliša.	11	22
Trgovine i uslužne djelatnosti.	12	21
Ponudu sportskih i rekreativskih sadržaja.	13	20
Osnovne i srednje škole.	14	19
Ustanove za predškolski odgoj.	15	18
Izgled i kvaliteta novih zgrada.	16	16
Ukupni ambijent i čistoću.	17	11
Zelene površine.	18	9
Opću sigurnost.	19	2

**17. KOLIKA JE SPOSOBNOST
VAŠEGA GRADA ZA SAMOSTALNO
UPRAVLJANJE SVOJIM RAZVOJEM?**

Izrazito niska	0,4
Prilično niska	7,2
Osrednja	49,8
Prilično visoka	30,9
Izrazito visoka	10,8
Ne mogu ocijeniti	0,9

**18. TKO BI U VAŠEM GRADU
OMOGUĆIO PRUŽANJE
NAJEFIKASNije USLUGE U
OBAVLJANJU POSLOVA OD
JAVNOG INTERESA U SLJEDEĆIM
SEKTORIMA? (%)**

		Javni sektor	Privatni sektor	Javno privatno partnerstvo	Ne mogu procijeniti
18.1	Distribucija energije.	67,7	7,6	16,1	8,5
18.2	Gospodarenje otpadom.	60,5	14,3	22,0	3,1
18.3	Izgradnja i gospodarenje sportskim objektima.	25,7	19,4	52,7	2,3
18.4	Prijevoz putnika u javnom prometu.	32,6	45,1	18,3	4,0
18.5	Održavanje javnih zelenih površina.	65,5	24,7	9,4	0,4
18.6	Održavanje čistoće.	77,5	15,8	6,3	0,5
18.7	Upravljanje sustavom distribucijske telekomunikacijske kanalizacije (DTK).	31,5	38,3	21,6	8,6
18.8	Održavanje groblja te obavljanje pogrebnih poslova.	77,1	13,9	8,5	0,4
18.9	Održavanje nerazvrstanih cesta.	72,4	15,8	8,6	3,2
18.10	Vodoopskrba i odvodnja.	89,7	3,1	5,4	1,8
18.11	Tržnice (na malo).	49,5	28,6	19,1	2,7

**19. TREBA LI, PO VAŠEM MIŠLJENJU,
GRAD I DALJE ŠIRITI ILI JE ZA
RAZVOJ DOSTATNO POSTOJEĆE
PODRUČJE?**

%

Grad se treba dalje širiti.	52,7
Grad ne treba širiti izvan postojećeg područja.	41,9
Ne znam, ne mogu ocijeniti.	5,4

**20. U KOJOJ MJERI STE ZADOVOLJNI
SA SURADNJOM KOJU VAŠ GRAD
OSTVARUJE SA SLIJEDEĆIM
AKTERIMA: (%)**

		Izrazito nezadovoljan/a	Uglavnom nezadovoljan/a	Ni zadovoljan/a ni nezadovoljan/a	Uglavnom zadovoljan/a	Izrazito zadovoljan/a
20.1	Središnja državna vlast (resorna ministarstva)	17,4	30,8	20,1	28,1	3,6
20.2	Vaša Županija	9,8	21,4	24,1	34,8	9,8
20.3	Drugi gradovi u Hrvatskoj	1,8	10,8	30,6	51,8	5,0
20.4	Institucijama i gradovima izvan Hrvatske	5,4	11,3	34,2	42,8	6,3

**21. KOJI HRVATSKI GRAD, PO VAŠEM
MIŠLJENJU, NAJBOLJE UPRAVLJA
SVOJIM RAZVITKOM?**

Varaždin	1	68
Rijeka	2	35
Zadar	3	22
Zagreb	4	8
Čakovec	5	4
Rovinj	6	4
Poreč	7	3
Koprivnica	8	2
Opatija	9	2
Dubrovnik	10	1
Krk	11	1
Lepoglava	12	1
Novi Marof	13	1
Primošten	14	1
Samobor	15	1
Umag	16	1

**22. KOLIKO, PO VAŠEM MIŠLJENJU,
NA RAZVITAK I TRANSFORMACIJU
VAŠEG GRADA DANAS UTJEČU
SLJEDEĆE OSOBE I INSTITUCIJE? (%)**

		Nimalo	Vrlo malo	Pričinio	Izrazito	Ne mogu procijeniti
22.1	Gradsko poglavarstvo.	8,7	10,1	50,2	25,6	5,3
22.2	Stručnjaci.	2,8	50,7	37,2	7,4	1,9
22.3	Obični građani.	7,4	60,0	30,7	0,5	1,4
22.4	Velike multinacionalne korporacije.	22,2	37,3	28,3	5,2	7,1
22.5	Udruge civilnog društva.	8,3	59,7	28,2	0,5	3,2
22.6	Domaći privatni poduzetnici – investitori.	0,9	32,2	56,5	9,8	0,5
22.7	Strani privatni poduzetnici – investitori.	12,1	39,7	38,3	5,6	4,2
22.8	Političari.	1,9	14,0	48,4	32,1	3,7

**23. KOLIKO BI, PO VAŠEM MIŠLJENJU,
NA RAZVITAK I TRANSFORMACIJU
VAŠEGA GRADA TREBALE UTJECATI
SLJEDEĆE OSOBE I INSTITUCIJE: (%)**

		Nimalo	Vrlo malo	Pričinio	Izrazito	Ne mogu procijeniti
23.1	Gradsko poglavarstvo.	5,3	6,8	46,1	37,9	3,9
23.2	Stručnjaci.	0,0	0,0	22,2	77,8	0,0
23.3	Obični građani.	0,0	9,3	65,7	24,5	0,5
23.4	Velike multinacionalne korporacije.	14,0	51,2	29,8	2,3	2,8
23.5	Udruge civilnog društva.	1,4	18,1	62,8	16,7	0,9
23.6	Domaći privatni poduzetnici - investitori.	0,9	11,2	46,7	40,7	0,5
23.7	Strani privatni poduzetnici - investitori.	1,9	28,7	45,8	20,8	2,8
23.8	Političari.	13,9	52,8	25,5	5,6	2,3

**24. KOLIKO SE, PO VAŠEM MIŠLJENJU,
KOD PLANIRANJA I IZGRADNJE
VAŠEGA GRADA KORISTE STRUČNE
INTERDISCIPLINARNE STUDIJE?**

Uopće se ne uvažavaju	5,6
Donekle se uvažavaju	62,0
U potpunosti se uvažava	23,0
Ne mogu procijeniti	9,4

**25. JESTE LI ZADOVOLJNI SA
SADAŠNJIM DIJALOGOM IZMEĐU
GRADSKE UPRAVE I GRAĐANA KADA %
JE RIJEČ O PLANIRANJU I RAZVOJU
VAŠEGA GRADA?**

Izrazito sam nezadovoljan/a	4,2
Uglavnom sam nezadovoljan/a	12,7
Ni zadovoljan/a, ni nezadovoljan/a	34,3
Uglavnom zadovoljan/a	46,0
Izrazito sam zadovoljan/a	2,8

**26. JESU LI NEKI PROJEKTI U VAŠEM
GRADU, PO VAŠEM MIŠLJENJU,
IZAZVALI ZNAČAJNIJI OTPOR I
PROTESTE LOKALNE JAVNOSTI?**

Da	46,9
Ne	42,7
Nisam upoznat/a	10,3

	27. KOJI BI KRITERIJI, PO VAŠEM MIŠLJENJU, TREBALI BITI VIŠE, A KOJI MANJE VAŽNI ZA PLANIRANJE I RAZVOJ VAŠEG GRADA? (%)	U potpunosti nevažno	Uglavnom nevažno	Ni nevažno ni važno	Uglavnom važno	Izrazito važno
27.1	Očuvanje tradicionalnog načina života, poštivanje identiteta grada.	0,9	1,9	8,8	60,5	27,9
27.2	Uspjeh na tržištu, profit.	0,5	4,2	18,4	65,6	11,3
27.3	Ekološka prihvatljivost i čistoća djelatnosti koje se planiraju i razvijaju.	0,0	0,0	1,4	38,6	60,0
27.4	Zainteresiranost poduzetnika i ulagača.	0,0	0,5	3,7	56,5	39,4
27.5	Mišljenje većine građana.	0,5	0,9	10,6	55,1	32,9
27.6	Potrebe nekih posebnih društvenih skupina (djeca, starije osobe, osobe s invaliditetom i dr.).	0,0	0,5	6,1	53,3	40,2
27.7	Interesi mladih stanovnika.	0,0	1,4	4,2	50,9	43,5
27.8	Mišljenje struke/stručnjaka.	0,0	0,0	1,9	28,5	69,6
27.9	Poticanje socijalne integracije različitih društvenih skupina.	0,5	2,3	17,1	58,8	21,3
27.10	Jačanje uloge javnih prostora u društvenom životu grada.	0,0	1,9	15,0	54,9	28,2

28. DOB:	%
<34	6,9
35-44	26,6
45-54	46,3
>55	20,2

29. SPOL:	%
Muški	50,5
Ženski	49,5

30. GRAD:	%
veliki gradovi	16,6
srednji gradovi	43,2
mali gradovi	40,2

31. OBRAZOVANJE:	%
Srednja škola	1,8
Viša škola ili preddiplomski studij	8,0
Fakultet ili diplomski studij	78,6
Magisterij ili doktorat	11,6

32. PROFESIJA:	rang	f
dip. ekonomist	1	74
dip. pravnik	2	43
dipl. arhitekt	3	20
dip. ing. građevinarstva / ing. građevinarstva	4	19
dip. ing. (ostala područja)	5	15
profesor	6	10
ostalo	7	10
dip. ing. strojarstva	8	4
dip. ing. elektrotehnike / ing. elektrotehnike	9	4
prof. kineziologije	10	4

**NASTAVAK TABLICE
32. PROFESIJA:**

	rang	f
društvena	11	4
dip. politolog	12	3
dip. psiholog	13	3
SSS	14	3

**33. KOLIKO DUGO RADITE U
GRADSKOJ UPRAVI?** %

Manje od godinu dana	3,2
1-2 godine	9,5
2-5 godina	16,7
5-10 godina	26,6
10-20 godina	33,3
Više od 20 godina	10,4
Ne znam	0,5

2. USPOREDNI TABLIČNI PREGLED REZULTATA ZA TRI KATEGORIJE GRADOVA

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNACAJNOST
1. U KOJIM MERU SE SLAŽETE SA SJEDEĆIM TVRDNJAMA KOJE OPISUJU PRILIKE U VAŠEM GRADU?					
1.1	U gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo.	5,6 41,7 30,6 8,3 13,9	5,1 18,2 61,6 13,1 2,0	4,4 23,1 54,9 15,4 2,2	22,490 0,004
1.2	Gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjesata.	50,0 38,9 8,3 0,0 2,8	25,0 51,0 16,0 3,0 5,0	30,8 47,3 19,8 1,1 1,1	12,300 0,138
1.3	Grad se razvio u sigurno i ugodno mjesto za život.	2,8 13,9 55,6 22,2 5,6	2,0 9,9 38,6 49,5 0,0	2,2 14,3 48,4 35,2 0,0	19,324 0,013
1.4	U gradu je bogata ponuda kulturnih sadržaja.	0,0 31,4 54,3 8,6 5,7	2,0 10,9 50,5 36,6 0,0	9,9 30,8 46,2 13,2 0,0	44,994 0,000
1.5	Urbanističko-arhitektonika rješenja prilagođena su društvenim skupinama s posebnim potrebama (mladi, stari, invalidi...).	8,6 28,6 54,3 2,9 5,7	4,0 20,8 57,4 16,8 1,0	4,4 33,3 51,1 7,8 3,3	12,842 0,117
1.6	U gradu je lako naći odgovarajući stambeni prostor.	11,1 33,3 36,1 13,9 5,6	5,0 17,8 38,6 37,6 1,0	6,6 22,0 46,2 24,2 1,1	15,141 0,056
1.7	Prometnice su u skladu s potrebanima grada.	5,6 55,6 36,1 0,0 2,8	12,0 23,0 53,0 11,0 1,0	3,4 30,3 48,3 18,0 0,0	24,776 0,002
1.8	Komunalna infrastruktura je primjerena razvojnim planovima grada.	8,3 30,6 52,8 5,6 2,8	4,0 23,0 50,0 23,0 0,0	7,7 18,7 57,1 16,5 0,0	13,467 0,097
1.9	Kvaliteta okoliša u gradu ne ugrožava zdravje stanovnika.	5,6 13,9 58,3 19,4 2,8	2,0 6,9 33,7 57,4 0,0	4,4 6,6 40,7 48,4 0,0	20,617 0,008
1.10	Vodi se briga o gradskim zelenim površinama.	0,0 19,4 41,7 33,3 5,6	0,0 1,0 29,7 69,3 0,0	0,0 2,2 37,1 60,7 0,0	39,650 0,000

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNACAJNOST
2. U SJEDEĆIM TVRDNJAMA SU PONUĐENE MOGUĆE POSLUJEDICE URBANE TRANSFORMACIJE, UKOJOJ MJERI SE SIAŽEFE DA SU TE POSLUJEDICE KARAKTERISTIČNE ZA PROSTOR VASËG GRADA DANAS.					
2.1	Poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada.	11,1 36,1	38,9 2,8	11,1 1,0	6,9 79,2 10,9 2,0 4,4 12,1 59,3 20,9 3,3 44,170 0,000
2.2	Smanjuju se gradске zelene površine.	11,1 22,2	38,9 22,2	5,6 30,7 54,5 10,9 4,0 0,0	36,3 51,6 9,9 2,2 0,0 57,024 0,000
2.3	U planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada.	13,9 27,8	44,4 2,8	11,1 2,0 14,0 59,0 23,0 2,0	5,5 13,2 50,5 29,7 1,1 29,603 0,000
2.4	Neki vrijedni gradski prostori su devastirani.	2,8 19,4	44,4 30,6	2,8 12,9 39,6 34,7 10,9 2,0	7,8 40,0 41,1 10,0 1,1 17,001 0,030
2.5	Pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje.	13,9 33,3	22,2 25,0	5,6 19,0 54,0 14,0 10,0 3,0	24,4 33,3 34,4 7,8 0,0 26,718 0,001
2.6	Novija (u posljednjih 20 godina) stambena arhitektura podigla je razinu kvalitete života.	8,3 36,1	25,0 41,7	52,8 0,0 13,9 1,0 28,7 48,5 10,9 10,9 8,8 33,0 46,2 6,6 5,5 14,027 0,081	10,0 21,1 52,2 15,6 1,1 17,019 0,030
2.7	Prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša.				
2.8	Urbanističko-arhitektonска rješenja uspješno povezuju "stari" i "novi".	8,3 41,7	27,8 0,0	22,2 1,0 21,8 64,4 5,9 6,9 5,5 30,8 54,9 5,5 3,3 28,972 0,000	
2.9	Bivši industrijski sklopovi uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	33,3 44,4	16,7 0,0	5,6 5,0 52,5 30,7 0,0 11,9 21,6 33,0 34,1 3,4 8,0 29,067 0,000	
2.10	Bivši vojni objekti uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	8,3 33,3	30,6 22,2	5,6 19,6 19,6 34,0 12,4 14,4 17,9 16,7 15,4 6,4 43,6 38,124 0,000	
2.11	Novi infrastrukturni objekti (prometni, komunalni...) su lijepo oblikovani.	5,6 16,7	66,7 5,6	5,6 2,0 12,9 59,4 22,8 3,0 2,2 16,5 62,6 16,5 2,2 7,681 0,465	
2.12	Preizgradenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života.	0,0 25,0	47,2 25,0	2,8 15,8 53,5 22,8 4,0 4,0 19,8 42,9 27,5 7,7 2,2 31,512 0,000	

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
3. U KOJOJ MJERI SE SLAŽETE DA SU SJEDEĆE TVRDNJE, KOJE OPISUJU NEKE PROCESE VEZANE UZ UŽU GRADSKU JEZGRU, KARAKTERISTIČNE ZA VAŠ GRAD?					
3.1	Stara gradskaa jezgra se revitalizira i postaje polifunkcionalna.	8,3 44,4 41,7	5,6 0,0 10,1	29,3 49,5 9,1	2,0 2,0 11,1
3.2	U staroj gradskoj jezri zbitva se glavnina gradskih kulturnih i društvenih dogadaja.	5,6 30,6 58,3	2,8 2,8 7,1	15,2 38,4 39,4	0,0 0,0 8,8
3.3	Stara gradskaa jezgra je područje koje se snažno komercijaliza, mjesto potrošnje i zabave.	5,7 48,6 34,3	5,7 5,7 16,5	44,3 32,0 7,2	0,0 0,0 17,8
3.4	Privatni investitori sve više investiraju u staru gradsku jezgru.	13,9 41,7 27,8	5,6 11,1 19,2	57,6 19,2 2,0	2,0 2,0 23,1
3.5	Raste potražnja za nekretninama u staroj gradskoj jezri.	16,7 27,8 22,2	11,1 22,2 19,2	56,6 15,2 5,1	4,0 4,0 21,1
3.6	Starosedioci iz stare gradske jezgre prodaju stanove i seljavaju se.	5,6 30,6 19,4	16,7 27,8 12,2	21,4 8,2 8,2	18,7 18,7 38,5
					χ^2 P
					3,818 0,873
					24,547 0,002
					10,222 0,250
					13,153 0,107
					18,553 0,017
					17,807 0,023

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
4. OCJENITE KVALitetU POjEDINIH ELEMENTA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE.					
4.1	Gradski prometni sustav	2,8 19,4 44,4 33,3 0,0 0,0	1,0 14,0 51,0 31,0 1,0 2,0	5,6 11,1 32,2 35,6 5,6 10,0	21,920 0,016
4.2	Opskrba energijom	2,8 8,3 5,6 58,3 25,0 0,0	1,0 2,0 15,3 57,1 23,5 1,0	0,0 2,2 28,6 52,7 16,5 0,0	17,468 0,065
4.3	Gospodarenje otpadom	2,8 16,7 36,1 36,1 8,3 0,0	0,0 10,0 27,0 39,0 24,0 0,0	1,1 12,1 30,8 45,1 9,9 1,1	13,837 0,181
4.4	Vodoopskrba i odvodnja	0,0 2,8 33,3 36,1 27,8 0,0	0,0 5,0 32,0 45,0 18,0 0,0	1,1 6,6 41,8 44,0 6,6 0,0	12,906 0,115
Upravljanje vodnim resursima (koristenje voda, uređivanje i zaštita od štetnog djelovanja voda, zaštita voda i mora od onečišćenja i zagadećija)					
4.5	Telekomunikacije (telefon, Internet)	0,0 0,0 11,4 57,1 31,4 0,0	0,0 1,0 12,0 56,0 31,0 0,0	0,0 3,4 15,9 60,2 20,5 0,0	5,316 0,504

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNACAJNOST	
5. OCJENITE KVALITETU POJEDINIH USTANOVUA U VASEM GRADU.						
5.1	Ustanove predškolskog odgoja (jasilici i vrtići).	2,9 0,0 31,4 54,3 11,4 0,0 0,0 1,0 14,9 57,4 26,7 0,0 0,0 4,4 12,1 47,3 36,3 0,0 4,641 0,011	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	F p
5.2	Osnovne škole.	0,0 2,8 33,3 55,6 8,3 0,0 0,0 1,0 10,9 60,4 27,7 0,0 1,1 2,2 13,2 53,8 29,7 0,0 5,701 0,004	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.3	Srednje škole.	0,0 5,6 25,0 66,7 2,8 0,0 0,0 1,0 21,0 58,0 20,0 0,0 1,1 0,0 19,1 41,6 20,2 18,0 2,766 0,065	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.4	Kazališta.	0,0 2,8 19,4 66,7 11,1 0,0 4,0 6,1 24,2 34,3 18,2 13,1 4,5 6,8 18,2 9,1 5,7 55,7 6,168 0,003	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.5	Muzeji i galerije.	0,0 0,0 33,3 47,2 19,4 0,0 2,0 4,0 26,7 49,5 17,8 0,0 5,6 8,9 27,8 33,3 11,1 13,3 4,547 0,012	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.6	Domovi zdravlja (primarna zdravstvena zaštita).	2,9 5,9 50,0 35,3 5,9 0,0 0,0 4,0 42,4 44,4 8,1 1,0 1,1 6,6 47,3 39,6 4,4 1,1 1,786 0,170	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.7	Bolnice (spcialističke zdravstvene ustanove).	5,6 8,3 52,8 27,8 5,6 0,0 4,1 6,1 33,7 29,6 8,2 18,4 2,4 2,4 8,2 11,8 4,7 70,6 0,751 0,474	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.8	Domovi za starije i nemoćne osobe.	8,3 11,1 52,8 22,2 2,8 4,0 5,9 29,7 39,6 10,9 9,9 7,0 3,5 23,3 25,6 5,8 34,9 3,769 0,025	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	
5.9	Sportski objekti.	0,0 5,6 33,3 27,8 33,3 0,0 2,0 4,0 25,7 46,5 21,8 0,0 0,0 6,6 39,6 44,0 9,9 0,0 2,799 0,063	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	Izrazito dobra Vrlo dobra Srednja Prilično loša Izrazito loša Ne postoji u gradu	

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST												
7. KOLIKO SLJEDEĆI EKOLOŠKI PROBLEMI PREDSTAVLJAJU RIZIK ZA ZDRAVLJE GRADANA U VAŠEM GRADU?																	
7.1 Zagadenost zraka.	11,1	50,0	27,8	8,3	2,8	54,5	27,3	11,1	7,1	0,0	57,8	27,8	10,0	4,4	0,0	30,360	0,000
7.2 Loša kvaliteta vode za kućanstva.	44,4	33,3	16,7	2,8	2,8	66,3	24,5	9,2	0,0	0,0	51,1	35,6	10,0	3,3	0,0	14,894	0,061
7.3 Zagadenost tla.	27,8	50,0	19,4	2,8	0,0	55,1	36,7	6,1	2,0	0,0	55,6	35,6	6,7	2,2	0,0	12,185	0,058
7.4 Buša	5,6	44,4	30,6	19,4	0,0	35,1	44,3	17,5	3,1	0,0	43,8	31,5	21,3	3,4	0,0	29,118	0,000

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST												
8. PO VAŠOJ PROCJENI KOLIKO SU ZA EKOLOŠKE PROBLEME U VAŠEM GRADU ODGOVORNJI:																	
8.1 Industrija.	14,3	57,1	17,1	8,6	2,9	26,5	41,8	20,4	10,2	1,0	24,4	50,0	15,1	8,1	2,3	4,744	0,785
8.2 Elektroenergetska postrojenja.	5,6	66,7	13,9	0,0	13,9	37,4	47,5	5,1	5,1	34,5	48,3	9,2	1,1	6,9	20,637	0,008	
8.3 Promet.	0,0	16,7	63,9	16,7	2,8	5,1	49,0	44,9	1,0	0,0	10,0	51,1	33,3	3,3	2,2	34,957	0,000
8.4 Turizam.	41,7	50,0	5,6	0,0	2,8	58,8	32,0	9,3	0,0	0,0	45,6	32,2	21,1	0,0	1,1	14,250	0,027
8.5 Neadekvatno zbrinjavanje otpada.	0,0	38,9	41,7	13,9	5,6	25,3	45,5	22,2	6,1	1,0	11,2	60,7	20,2	4,5	3,4	26,861	0,001
8.6 Bespravna građnja.	13,9	47,2	16,7	13,9	8,3	34,3	51,5	10,1	2,0	2,0	26,7	53,3	14,4	4,4	1,1	18,365	0,019

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
9. KAKO BISTE OCIJENILI KVALITETU ŽIVOTA KOJU VAŠ GRAD NUDI SVOJIM STANOVNICIMA NA SKALI OD 1 DO 5 (KAO U ŠKOLI)?					
Nedovoljan	0,0	1,0	1,1	4,830	,009
Dovoljan	11,1	3,0	6,6		
Dobar	41,7	30,0	44,0		
Vrlo dobar	47,2	58,0	46,2		
Odlčan	0,0	8,0	2,2		

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
10. OCIJENITE OPĆU KVALitetu života u vašem gradu u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima:					
Među najgorima	0,0	2,0	1,1	18,165	,020
Lošija od projekta	0,0	7,9	14,3		
Projektna	19,4	23,8	29,7		
Bolja od projekta	50,0	38,6	45,1		
Među najboljima	30,6	27,7	9,9		
Ne mogu ocijeniti	0,0	0,0	0,0		

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
11. KOJA TVRDINA BOLJE OPISUJE ŽIVOT U VAŠEM GRADU?	%		%	%	χ^2 P
Život u mome gradu postaje bolji (ugodniji).	52,8	77,2	68,5	7,674	,022
Život u mome gradu je sve teži.	47,2	22,8	31,5		

	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	rang	f	rang	f	rang	f
13. U KOJIM GOSPODARSKIM DJELATNOSTIMA VIDITE NOSITELJE BUDUĆEG EKONOMSKOG RAZVOJA GRADA? (UPISATI DO 3 DJELATNOSTI.)						
Turizam (kulturni, športski, nautički, zdravstveni, kongresni, ruralni, ugostiteljstvo...)	1	29	1	68	1	75
Poduzetništvo (malo, srednje, obrtništvo, manji proizvodni pogoni)	2	10	4	25	4	21
Industrija (laka, proizvodnja, prerađivačka, papirna, kemijska)	3	8	2	34	3	28
Trgovina	4	8	14	4	7	9
Brodogradnja	5	7	16	3	16	2
Prehrambena industrija	6	7	5	17	9	6
Prijevoz (lučko poslovanje, avio promet, transport, promet, pomorstvo, logistika...)	7	6	7	11	17	0
Gradbenarstvo	8	5	9	9	10	4
Visoka (informacijska) tehnologija	9	4	8	11	11	4
Uslužne djelatnosti (javne, medicinske, zdravstvo, briga o starijim nemocnima, intelektualne usluge...)	10	4	10	9	5	19
Poljoprivreda (ribarstvo, stočarstvo, ratarstvo, ekološka...)	11	3	3	29	2	43
Znanost i obrazovanje	12	2	6	13	12	4
Ostalo (gospodarenje otpadom, eksploatacija kamena, izvori pitke vode, gospodarstvo, javne službe, šumarstvo, poslovne zone, briga o starijim nemocnima)	13	2	15	4	8	9
Drvna industrija	14	1	17	3	6	10
Kultura	15	1	13	5	13	3
Metaloprerađivačka industrija	16	0	11	7	14	3
Energetika (koristeњe obnovljivih izvora...)	17	0	12	7	15	3

	%	VELIKI GRADOVU	SREDNJI GRADOVU	MALI GRADOVU	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
		Nimalo Prilično Vrlo malo Izrazito Ne mogu projeniti	Nimalo Prilično Vrlo malo Izrazito Ne mogu projeniti	Nimalo Prilično Vrlo malo Izrazito Ne mogu projeniti	χ ² p
14. KOLIKO SIJEDEĆI ELEMENTI ČINE VAŠ GRAD ATRAKTIVNIM ZA PRIVLAČENJE GOSPODARSKIH TVRTKI I ULAGAČA?					
14.1	Kvalitetno tržište rada (kvalificirana i stručna radna snaga).	2,8 25,0 52,8 19,4 0,0	4,0 27,3 62,6 5,1 1,0	3,3 46,7 44,4 5,6 0,0	18,621 0,017
14.2	Grad ima dobar imidž i reputaciju u nacionalnim okvirima.	0,0 22,2 58,3 19,4 0,0	1,0 22,8 46,5 25,7 4,0	5,5 30,8 46,2 14,3 3,3	11,630 0,169
14.3	Jednostavna pronađena dostupnost potencijalnih klijenčnih tržišta.	0,0 16,7 58,3 25,0 0,0	4,0 18,8 41,6 35,6 0,0	8,8 18,7 45,1 26,4 1,1	9,343 0,314
14.4	Prihvatljiva cijena rada.	2,8 25,0 63,9 5,6 2,8	0,0 20,8 57,4 18,8 3,0	1,1 22,0 59,3 12,1 5,5	7,475 0,486
14.5	Odgovorna i stabilna gradska uprava.	8,3 11,1 41,7 36,1 2,8	4,0 9,0 52,0 31,0 4,0	3,3 15,4 47,3 31,9 2,2	4,570 0,802
14.6	Poticanja porezna politika.	25,0 36,1 19,4 11,1 8,3	8,0 38,0 35,0 9,0 6,0	7,8 44,4 37,8 7,8 2,2	14,835 0,061
14.7	Pristup sirovini.	11,1 30,6 36,1 11,1 11,1	7,0 35,0 44,0 5,0 9,0	11,0 31,9 33,0 15,4 8,8	8,042 0,429
14.8	Ponuda kvalitetnih poslovnih zona.	5,7 22,9 45,7 25,7 0,0	5,9 18,8 46,5 28,7 0,0	6,7 27,8 37,8 27,8 0,0	2,779 0,842

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTICKA ZNAČAJNOST
		Potpuno zatvoren Djelomično otvoren Poputno otvoren Ne mogu procijeniti	Potpuno zatvoren Djelomično otvoren Poputno otvoren Ne mogu procijeniti	Potpuno otvoren Djelomično otvoren Poputno zatvoren Ne mogu procijeniti	χ^2 P
15. KOLIKO JE VAŠ GRAD OTVOREN ZA:					
15.1 Strane radnike.	0,0	50,0	38,9	11,1	2,0
15.2 Inozemna ulaganja.	0,0	30,6	55,6	13,9	1,0
15.3 Turiste.	0,0	8,6	91,4	0,0	1,0
15.4 Strane maloprodajne lancе.	0,0	8,3	88,9	2,8	1,0
15.5 Međunarodne sportske i kulturne događaje.	2,8	13,9	83,3	0,0	1,0
15.6 Gospodarsku suradnju općenito.	0,0	38,9	55,6	5,6	1,0
15.7 Prihvaćanje novih ideja i obrazaca ponašanja.	5,6	58,3	36,1	0,0	0,0
		39,0	57,0	4,0	0,0
		30,8	65,9	3,3	0,0
		21,073	0,002		

	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI
16. ŠTO BI TREBALO PRIORITETNO UNAPRIJEDITI KAKO BI SE PODIGLA RAZINA KVALITETE ŽIVOTA U VAŠEM GRADU? (ODABRATI DO TRI ODGOVORA.)			
	rang f	rang f	rang f
16.1 Mogućnost zapošljavanja.	1 27	1 83	1 63
16.2 Kvalitetu zdravstvenih usluga.	2 12	3 27	5 18
16.3 Prometnice.	3 11	6 18	6 18
16.4 Parkirališta mjesta.	4 9	4 26	2 28
16.5 Urbanističko planiranje novih naselja.	5 9	7 16	9 15
16.6 Opremanje grada komunalnom infrastrukturom.	6 9	10 10	13 7
16.7 Ponuda kulturnih sadržaja.	7 8	14 8	7 18
16.8 Visoko i više obrazovanje.	8 5	2 35	4 19
16.9 Javni prijevoz.	9 5	12 9	8 16
16.10 Zelene površine.	10 5	17 4	19 0
16.11 Osnovne i srednje škole.	11 4	5 20	3 25
16.12 Izgled i kvaliteta novih zgrada.	12 4	8 13	10 10
16.13 Ponudu zabavnih sadržaja (kino, kafići, klubovi...).	13 4	15 7	15 5
16.14 Smanjenje zagadenja okoliša.	14 4	16 5	16 5
16.15 Ukupni ambijent i čistoću.	15 3	18 4	17 4
16.16 Ustanove za predškolski odgoj.	16 2	11 10	14 6
16.17 Ponudu sportskih i rekreacijskih sadržaja.	17 1	13 9	11 10
16.18 Trgovine i uslužne djelatnosti.	18 0	9 12	12 9
16.19 Opću sigurnost.	19 0	19 1	18 1

	%	VELIKI GRADOVNI	SREDNJI GRADOVNI	MALI GRADOVNI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
17. KOLIKA JE SPOSOBNOST VAŠEGA GRADA ZA SAMOSTALNO UPRAVLJANJE SVOJIM RAZVOJEM?					
		%	%	%	χ^2
Izrazito niska	0,0	0,0	1,1	7,086	0,717
Pričično niska	2,8	7,3	8,8		
Osrđenja	50,0	44,8	54,9		
Pričično visoka	38,9	34,4	24,2		
Izrazito visoka	8,3	12,5	9,9		
Ne mogu ocijeniti	0,0	1,0	1,1		

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
18. TKO BI UVAŠEM GRADU OMOGUĆIO PRUŽANJE NAJEFIKASNJE USLUGE U OBAVLJANJU POSLOVA OD JAVNOG INTERESA U SLJedećim SEKTORIMA?					
18.1 Distribucija energije.	62,9	0,0	31,4	5,7	73,2
18.2 Gospodarenje otpadom.	45,7	11,4	42,9	0,0	59,8
18.3 Izgradnja i gospodarenje sportskim objektima.	22,9	17,1	60,0	0,0	33,0
18.4 Prijevoz putnika u javnom prometu.	58,3	16,7	25,0	0,0	36,1
18.5 Održavanje javnih zelenih površina.	55,6	16,7	27,8	0,0	66,7
18.6 Održavanje čistote.	80,6	5,6	13,9	0,0	80,0
18.7 Upravljanje sustavom distribucijske telekomunikacijske kanalizacije (DTK).	37,1	20,0	37,1	5,7	33,0
18.8 Održavanje groblja te obavljanje pogrebnih poslova.	72,2	8,3	16,7	2,8	80,2
18.9 Održavanje nerazvrstanih cesta.	66,7	5,6	22,2	5,6	75,0
18.10 Vodoopskrba i odvodnja.	88,9	0,0	11,1	0,0	90,7
18.11 Tržnice (na malo).	34,3	34,3	28,6	2,9	56,4

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
19. TREBA LI, PO VAŠEM MIŠLJENJU, GRAD I DALJE ŠRITI ILI JEZA RAZVOJ DOSTATNO POSTOJEĆE PODRUČJE?					
Grad se treba dalje širiti.	61,1	56,3	45,6	4,710	0,318
Grad ne treba širiti izvan postojećeg područja.	30,6	39,6	48,9		
Ne znam, ne mogu ocijeniti.	8,3	4,2	5,6		
20. U KOJ(O) MJERI STE ZADOVOLJNI SA SURADNJOM KOJU VAŠ GRAD OSTVARUJE SA SLJEDEĆIM AKTERIMA:					
20.1 Središnja državna vlast (resorna ministarstva)	22,2	44,4	22,2	8,3	17,6 19,8 28,6 30,8 3,3 20,592 0,008
20.2 Vaša županija	0,0	25,0	25,0	33,3	16,7 10,3 24,7 23,7 34,0 7,2 13,2 16,5 24,2 36,3 9,9 8,860 0,354
20.3 Drugi gradovi u Hrvatskoj	0,0	16,7	30,6	50,0	2,8 1,0 8,2 34,0 51,5 5,2 3,4 11,2 27,0 52,8 5,6 5,157 0,741
20.4 Institucijama i gradovima izvan Hrvatske	5,6	16,7	30,6	41,7	5,6 3,1 11,3 37,1 41,2 7,2 7,9 9,0 32,6 44,9 5,6 4,136 0,845

		VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
		rang	f	rang	f	rang	f
21. KOJI HRVATSKI GRAD, PO VAŠEM MIŠLJENJU, NAJBOLJE UPRAVILA SVOJIM RAZVITKOM?							
21.1	Varaždin	1	12	1	26	1	30
21.2	Rijeka	2	11	3	10	2	14
21.3	Zadar	3	3	2	14	3	5
21.4	Čakovec	4	1	4	5	4	3
21.5	Krk	5	1	5	3	5	2
21.6	Rovinj	6	1	10	0	12	0
21.7	Zagreb	7	1	11	0	13	0
21.8	Dubrovnik	8	0	6	2	6	2
21.9	Koprinica	9	0	7	2	7	1
21.10	Lepoglava	10	0	8	1	8	1
21.11	Novi Marof	11	0	9	1	9	1
21.12	Opatija	12	0	12	0	10	1
21.13	Poreč	13	0	13	0	11	1
21.14	Primošten	14	0	14	0	14	0
21.15	Samobor	15	0	15	0	15	0
21.16	Umag	16	0	16	0	16	0

%		VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI			
22. KOLIKO, PO VAŠEM MIŠLJENJU, NA RAZVITAK I TRANSFORMACIJU VAŠEG GRADA DANAS UTJEĆU SLJedeće OSOBE I INSTITUCIJE?									
		Vrlo malo	Nimalo	Vrlo malo	Nimalo	Vrlo malo	Nimalo	Vrlo malo	Nimalo
22.1	Gradsko poglavarstvo.	2,9	2,9	37,1	54,3	2,9	10,2	13,6	54,5
22.2	Stručnjaci.	5,7	42,9	37,1	14,3	0,0	1,1	51,6	37,4
22.3	Oblični građani.	11,8	52,9	35,3	0,0	0,0	4,3	62,0	30,4
22.4	Velike multinacionalne korporacije.	8,8	26,5	44,1	14,7	5,9	15,2	45,7	28,3
22.5	Udruge civilnog društva.	14,7	47,1	35,3	0,0	2,9	3,2	62,4	30,1
22.6	Donatci privatnih poduzetnici – investitori.	0,0	20,6	67,6	11,8	0,0	1,1	41,8	48,4
22.7	Strani privatni poduzetnici – investitori.	0,0	29,4	61,8	2,9	5,9	8,7	50,0	31,5
22.8	Političari.	5,9	2,9	47,1	44,1	0,0	1,1	17,4	52,2

	%	VELIKI GRADOV	SREDNJI GRADOV	MALI GRADOV	STATISTIČKA ZNAČAJNOST	
		%	%	%	χ^2	P
24. KOLIKO SE, PO VAŠEM MIŠLJENJU, KOD PLANIRANJA I IZGRADNJE VAŠEGA GRADA KORISTE STRUČNE INTERDISCIPLINARNE STUDIJE?						
Uopće se ne uvažavaju	12,1	3,3		5,6		8,962 0,176
Donkako se uvažavaju	63,6	59,3		64,0		
U potpunosti se uvažava	9,1	27,5		23,6		
Ne mogu procijeniti	15,2	9,9		6,7		

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI	STATISTIČKA ZNAČAJNOST
25. JESTE LI ZADOVOLJNI SA SADAŠnjIM DIJALOGOM IZMEĐU GRADSKE UPRAVE I GRAĐANA KADA JE RJEĆ O PLANIRANJU I RAZVOJU VAŠEGA GRADA?					
<i>Izrazito sam nezadovoljan/a</i>	9,1	3,3	3,4	6,274	0,617
<i>Ugavnom sam nezadovoljan/a</i>	15,2	11,0	13,5		
<i>Ni zadowoljan/a, ni nezadovoljan/a</i>	33,3	31,9	37,1		
<i>Ugavnom zadovoljan/a</i>	36,4	50,5	44,9		
<i>Izrazito sam zadovoljan/a</i>	6,1	3,3	1,1		
26. JESU LI NEKI PROJEKTI U VAŠEM GRADU, PO VAŠEM MIŠLJENJU, IZAZVALI ZNAČAJNI OTPOR I PROTESTE LOKALNE JAVNOSTI?					
<i>Da</i>	68,8	43,0	43,2	7,838	0,098
<i>Ne</i>	21,9	47,3	45,5		
<i>Nisam upoznat/a</i>	9,4	9,7	11,4		

%		VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI		STATISTIČKA ZNAČAJNOST										
27. KOJI BI KRITERIJU, PO VAŠEM MIŠLJENJU, TREBALI BITI VIŠE, A KOJI MANJE VAŽNI ZA PLANIRANJE I RAZVOJ VAŠEG GRADA?																		
27.1	Očuvanje tradicionalnog načina života, poštivanje identiteta grada.	0,0	0,0	2,9	61,8	35,3	0,0	2,2	5,4	67,4	25,0	2,2	2,2	14,6	52,8	28,1	12,026	0,150
27.2	Uspjeh na tržistu, profit.	0,0	8,8	26,5	55,9	8,8	0,0	2,2	14,1	69,6	14,1	1,2	4,7	19,8	65,1	9,3	8,162	0,418
27.3	Ekološka prihvatljivost i čistoća djelatnosti koje se planiraju i razvijaju.	0,0	0,0	0,0	38,2	61,8	0,0	0,0	1,1	39,1	59,8	0,0	0,0	2,2	38,2	59,6	1,033	0,905
27.4	Zainteresiranost poduzetnika i ulagča.	0,0	0,0	8,8	67,6	23,5	0,0	0,0	2,2	55,9	41,9	0,0	1,1	3,4	52,8	42,7	8,008	0,238
27.5	Mišljenje većine građana.	2,9	0,0	11,8	52,9	32,4	0,0	2,2	8,6	55,9	33,3	0,0	0,0	12,4	55,1	32,6	8,699	0,368
27.6	Potrebe nekih posebnih društvenih skupina (djeca, starije osobe, osobe s invaliditetom i dr.).	0,0	0,0	12,1	30,3	57,6	0,0	1,1	6,5	50,5	41,9	0,0	0,0	3,4	64,8	31,8	14,009	0,030
27.7	Interesi mlađih stanovnika.	0,0	2,9	0,0	38,2	58,8	0,0	1,1	5,4	50,5	43,0	0,0	1,1	4,5	56,2	38,2	6,141	0,376
27.8	Mišljenje strukovništva/stručnjaka.	0,0	0,0	0,0	18,2	81,8	0,0	0,0	2,2	34,4	63,4	0,0	0,0	2,3	26,1	71,6	4,541	0,338
27.9	Poticanje socijalne integracije različitih društvenih skupina.	0,0	5,9	0,0	67,6	26,5	1,1	2,2	16,1	54,8	25,8	0,0	1,1	24,7	59,6	14,6	16,515	0,036
27.10	Jaćanje uloge javnih prostora u društvenom životu grada.	0,0	3,0	6,1	48,5	42,4	0,0	2,2	10,8	58,1	29,0	0,0	1,1	23,0	54,0	21,8	11,155	0,084

	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI
28. DOB:				
	%	%	%	%
<34	8,1	5,6	7,7	
35-44	35,1	21,1	28,6	
45-54	27,0	55,6	45,1	
>55	29,7	17,8	18,7	
29. SPOL:				
	%	VELIKI GRADOVI	SREDNJI GRADOVI	MALI GRADOVI
	%	%	%	%
Muški	35,1	54,3	52,7	
Ženski	64,9	45,7	47,3	

30. OBRAZOVANJE:	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	%	%	%	%	%	%
Srednja škola	5,3		1,1		1,1	
Visa škola ili preddiplomski studij	2,6		6,4		12,0	
Fakultet ili diplomski studij	68,4		81,9		79,3	
Magisterij ili doktorat	23,7		10,6		7,6	

31. PROFEŠIJA:	VELIKI GRADOVI			SREDNJI GRADOVI			MALI GRADOVI		
	rang	f	rang	f	rang	f	rang	f	
dipl. pravnik	1	9	2	12	2	22			
dipl. ekonomist	2	7	1	35	1	32			
dipl. arhitekt	3	4	3	8	4	8			
dipl. ing. (ostala područja)	4	4	8	5	6	6			
ostalo	6	4	14	4	9	2			
sss	7	2	4	0	10	1			
dipl. ing. građevinarstva / ing. građevinarstva	8	1	6	8	3	10			
dipl. ing. elektrotehnike / ing. elektrotehnike	9	1	9	6	7	3			
dipl. politolog	10	1	11	2	11	1			
prof. kinziologije	11	1	13	1	12	1			
dipl. psiholog	12	1	10	1	13	1			
društvena	13	1	12	3	14	0			
profesor	14	1	15	3	15	0			
dipl. ing. strojarstva	15	0	7	1	8	3			

	%	VELIKI GRADOVU	SREDNJI GRADOVU	MALI GRADOOVI
32. KOLIKO DUGO RADITE U GRADSKOJ UPRAVI?	%	%	%	%
Manje od godinu dana	2,6	4,3	2,2	2,2
1-2 godine	15,8	11,8	11,8	4,4
2-5 godina	13,2	19,4	19,4	15,4
5-10 godina	21,1	18,3	18,3	37,4
10-20 godina	28,9	34,4	34,4	34,1
Vise od 20 godina	18,4	11,8	11,8	5,5
Ne znam	0,0	0,0	0,0	1,1

BILJEŠKE
O AUTORIMA

Dr. sc. Anka Mišetić (1964.), sociologinja, znanstvena savjetnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Područje njezina interesa je urbana sociologija. Voditeljica je ili suradnica više znanstveno-istraživačkih projekata. Kao vanjska suradnica predaje grupu socioloških predmeta na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Objavila četrdesetak znanstvenih i stručnih radova.

Dr. sc. Geran-Marko Miletić (1977.), sociolog, diplomirao na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, a magistrirao i doktorirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 2001. godine zaposlen je u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar gdje je sudjelovao na više znanstvenih i istraživačkih projekata. Kao vanjski suradnik predavač je na Studiju dizajna pri Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Područje su njegova znanstvenog interesa sociologija prostora te sociologija stanovanja.

Sara Ursić (1982.), sociologinja, diplomirala 2005. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radi kao asistentica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Polaznik je Poslijediplomskog doktorskog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bavi se urbanom sociologijom.

